

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANA BİLİM DALI

YÛNUS EMRE'DE TÜRKÇE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
TÖE 0308
Yaşar AKDEMİR

DANIŞMAN
PROF. DR. Hasan KAVRUK

MALATYA 2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	IX

GİRİŞ

1. YÛNUS EMRE'NİN HAYATI, SANATI, ESERLERİ	
1.1. HAYATI	1
1.2. SANATI	4
1.3. ESERLERİ	10
1. 3. 1. Türkçe Divan.	10
1. 3. 2. Risaletü'n-Nushiyye	14

1.BÖLÜM

1. DİL İNCELEMESİ	16
1.1. SES BİLGİSİ	16
1. 1. 1. ÜNLÜLER	16
1. 1. 1. 1. Ünlü Uyumları	16
1. 1. 1. 1. 1. Kalınlık İncelik Uyumu	16
1. 1. 1. 1. 2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu	16
1. 1. 1. 2. Ünlü Değişmeleri	16
1. 1. 1. 2. 1. "E>i" Sesleri Arasındaki Değişme	16
1. 1. 1. 3. Ünlü Düşmesi	20
1. 1. 1. 4. Birleşme	21
1. 1. 1. 5. Yuvarlaklaşma	22
1. 1. 2. ÜNSÜZLER	25
1. 1. 2. 1. Ünsüz Değişmeleri	25
1. 1. 2. 1. 1. Ötümlüleşme	25
1. 1. 2. 1. 2. Sızıcılaşma	26
1. 1. 2. 2. İkizleşme	27

1.1. 2. 3. Ünsüz Düşmesi	28
1. 1. 2. 4. Göçüşme	29
1. 2. ŞEKİL BİLGİSİ	30
1. 2. 1. EKLER	30
1. 2. 1. 1. İsim Çekim Ekleri	30
1. 2. 1. 1. 1. İyelik Ekleri	30
1. 2. 1. 1. 2. Hal Ekleri	32
1. 2. 1. 1. 3. Çokluk Eki	37
1. 2. 1. 2. Fiil Çekimi	37
1. 2. 1. 2. 1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri	38
1. 2. 1. 2. 1. 1. Şahıs Zamiri Asıllı Şahıs Ekleri	38
1. 2. 1. 2. 1. 2. İyelik Eki Asıllı Şahıs Ekleri	38
1. 2. 1. 2. 2. Fiilde Şekil Ve Zaman Ekleri	39
1. 2. 1. 2. 2. 1. Fiil Kipleri	39
1. 2. 1. 2. 2. 1. 1. Bildirme Kipleri	39
1. 2. 1. 2. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman	39
1. 2. 1. 2. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman	39
1. 2. 1. 2. 2. 1. 1. 3. Geniş Zaman	40
1. 2. 1. 2. 2. 1. 1. 4. Gelecek Zaman	40
1. 2. 1. 2. 2. 1. 2. Tasarlama Kipleri	40
1. 2. 1. 2. 2. 1. 2. 1. İstek	40
1. 2. 1. 2. 2. 1. 2. 2. Gereklilik	41
1. 2. 1. 2. 2. 1. 2. 2. 1. Emir	41
1. 2. 1. 3. Cevher Fiili	42
1. 2. 1. 4. Yapım Eki	43
1. 2. 2. KELİME TÜRÜ	46
1. 2. 2. 1. İsim	49
1. 2. 2. 2. Zamir	56
1. 2. 2. 3. Sıfat	65
1. 2. 2. 4. Zarf	71

1. 2. 2. 5. Edat	85
1. 3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ)	90
1. 3. 1. KELİME GRUBU	91
1. 3. 1. 1. İsim Grubu (İsim Tamlaması)	91
1. 3. 1. 1. 1. İsim Tamlamasının Kuruluşu.....	92
1. 3. 1. 1. 1. 1. Belirtili İsim Tamlaması.....	92
1. 3. 1. 1. 1. 2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	92
1. 3. 1. 1. 1. 3. Tamlayan Ve Tamlananın Yer Değiştirdiği Ad Tamlaması	92
1. 3. 1. 1. 1. 4. Araya Sıfat Girmiş Ad Tamlaması.....	92
1. 3. 1. 1. 1. 5. Önünde Sıfat Bulunduran İsim Tamlaması	92
1. 3. 1. 1. 1. 6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlaması.....	93
1. 3. 1. 1. 1. 7. Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	93
1. 3. 1. 2. Sıfat-Fiil Grubu.....	93
1. 3. 1. 3. İsim-Fiil Grubu	93
1. 3. 1. 4. Zarf-Fiil Grubu	92
1. 3. 1. 5. Tekrar Grubu	94
1. 3. 1. 6. Edat Grubu.....	94
1. 3. 1. 7. Bağlama Grubu	95
1. 3. 1. 8. Ayrılma Grubu.....	95
1. 3. 2. CÜMLENİN ÖGELERİ	95
1. 3. 2. 1. Yüklem	96
1. 3. 2. 1. 1. Fiil Cümlesinde Yüklem.....	97
1. 3. 2. 1. 1. 1. Basit Kipli Fiilin Yüklem Olması	97
1. 3. 2. 1. 1. 2. Birleşik Kipli Fiilin Yüklem Olması	97
1. 3. 2. 1. 1. 3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	97
1. 3. 2. 1. 2. İsim Cümlesinde Yüklem	97
1. 3. 2. 1. 2. 1. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümlesi	97
1. 3. 2. 1. 2. 2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümlesi	98
1. 3. 2. 1. 2. 3. İsim Tamlamasının Yüklem Olması.....	98
1. 3. 2. 1. 2. 4. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması	98
1. 3. 2. 1. 2. 5. Bağlama Grubunun Yüklem Olması	98

1. 3. 2. 1. 2. 6. Edat Grubunun Yüklem Olması.....	98
1. 3. 2. 2. Özne	98
1. 3. 2. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler	98
1. 3. 2. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler	99
1. 3. 2. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olması.....	99
1. 3. 2. 2. 2. 2. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması.....	99
1. 3. 2. 2. 2. 3. Sıfat Tamlamasının Özne Olması	99
1. 3. 2. 2. 2. 4. Bağlama Grubunun Özne Olması	99
1. 3. 2. 2. 2. 5. Edat Grubunun Özne Olması	99
1. 3. 2. 2. 2. 6. Unvan Grubunun Özne Olması.....	99
1. 3. 2. 3. Nesne.....	100
1. 3. 2. 3. 1. Nesnenin Tek Kelimededen Oluşması.....	100
1. 3. 2. 3. 2. Kelime Grubunun Nesne Olması	101
1. 3. 2. 3. 2. 1. İsim Tamlamasının Nesne Olması	101
1. 3. 2. 3. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması.....	101
1. 3. 2. 3. 2. 3. Bağlama Grubunun Nesne Olması.....	101
1. 3. 2. 3. 2. 4. Ayrılma Grubunun Nesne Olması.....	101
1. 3. 2. 4. Yer Tamlayıcısı.....	101
1. 3. 2. 4. 1. Kelime Gruplarından Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları.....	102
1. 3. 2. 4. 1. 1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	102
1. 3. 2. 4. 1. 2. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcı Olması	102
1. 3. 3. CÜMLEDE YAPI	103
1. 3. 3. 1. CÜMLE	107
1. 3. 3. 1. 1. İsim Cümlesi.....	108
1. 3. 3. 1. 1. 1. İsim Cümlesiyle İlgili Özellikler.....	108
1. 3. 3. 1. 1. 2. Öğelerinin Sıralanışı Bakımından İsim Cümlesi	
109	
1. 3. 3. 1. 2. Fiil Cümlesi	115
1. 3. 3. 1. 2. 1. Fiil Cümlesi İle İlgili Özellikler.....	115
1. 3. 3. 1. 2. 2. Öğelerinin Sıralanışı Bakımından Fiil Cümleleri	116
1. 3. 3. 2. CÜMLE TOPLULUĞU	134

1. 3. 3. 2. 1. Bağlama Edatı İle Oluşan Cümle Topluluğu.....	134
1. 3. 3. 2. 1. 1. Cümle Topluluklarında Kullanılan Bağlama Edatları....	135
1. 3. 3. 2. 1. 2. Cümle Bağlayıcı Edatların Aldığı Görev	139
1. 3. 3. 2. 1. 2. 1. İsim Cümlelerini Bağlaması.....	140
1. 3. 3. 2. 1. 2. 2. Fiil Cümlelerini Bağlaması	140
1. 3. 3. 2. 1. 2. 3. Bir Olumlu Bir Olumsuz İki Cümleyi Bağlaması	140
1. 3. 3. 2. 1. 2. 4. İki Devrik Cümleyi Bağlaması	140
1. 3. 3. 2. 2. Bağlama Edatı Kullanılmadan Oluşan Cümle Topluluğu...	140
1. 3. 4. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE	142
1. 3. 4. 1. İsim Cümlesi.....	142
1. 3. 4. 2. Fiil Cümlesi	143
1. 3. 4. 2. 1. Yükleme Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri	143
1. 3. 4. 2. 2. Yükleme Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri	143
1. 3. 5. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE	144
1. 3. 5. 1. Kurallı (Düz) Cümle	144
1. 3. 5. 2. Devrik Cümle.....	145
1. 3. 6. ANLAMINA GÖRE CÜMLE	145
1. 3. 6. 1. Olumlu Ve Olumsuz Cümle	146
1. 3. 6. 1. 1. Olumlu Cümle.....	146
1. 3. 6. 1. 1. 1. Olumlu İsim Cümlesi	147
1. 3. 6. 1. 1. 2. Olumlu Fiil Cümlesi.....	147
1. 3. 6. 1. 2. Olumsuz Cümle.....	147
1. 3. 6. 1. 2. 1. Olumsuz İsim Cümlesi	148
1. 3. 6. 1. 2. 2. Olumsuz Fiil Cümlesi.....	148
1. 3. 6. 2. Soru Cümlesi	149
1. 3. 6. 2. 1. Soru Ekiyle Kurulan Cümle.....	150
1. 3. 6. 2. 2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümle.....	150
1. 3. 6. 2. 3. Soru Zarfıyla Kurulan Cümle	151
1. 3. 6. 2. 4. Soru Zamiriyle Kurulan Cümle	151
1. 3. 7. CÜMLE BİLGİSİ EK	152

1. 3. 7. 1. Arapça Cümle	152
1. 3. 7. 2. Eksiltili Cümle (Kesik Cümle)	152
2.BÖLÜM	
YÛNUS EMRE’NİN TÜRKÇESİ	153
3.BÖLÜM	
YÛNUS EMRE’DE KELİME DAĞARCIĞI	168
3.1. Yûnus Emre’de Kelime Kadrosu.....	168
3.2. Yûnus Emre’de Kelime Hazinesi	200
SONUÇ	203
KAYNAKÇA	209

ÖN SÖZ

Yûnus Emre 13. yüzyılın ikinci yarısında ve 14. yüzyıl başlarında Orta Anadolu'da yaşamış bir Türkmen şairdir. Kesin olmamakla beraber, Taptuk Baba adlı bir şeyhin yanında ilim ve irfan okulundan yetişmiş, Türk edebiyatının da önemli şairlerinden biri olmuştur. Moğol baskısından bunalan halk onun şiirleriyle ferahlık bulmuştur. Yûnus, Farsça ve Arapça kelimeler kullanmakla beraber Anadolu Türkçesinin özgün ses ve cümle yapısından ödün vermemiştir. Tasavvuf edebiyatının önemli bir temsilcisi olan Yûnus, yaşadığı dönemde Türkçenin gelişmesi ve kemale ermesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Yûnus Emre, Türkçenin varlığını koruması, yaşaması, bir edebiyat ve kültür dili olup gelişmesi yolunda çaba sarf etmiş büyük şairlerin başında gelir.

Bu çalışmanın amacı Yûnus Emre'nin eserlerinin Türk diline katkılarını, Türk dilinin tarihi seyirindeki yerini tespit etmektir. Çalışmada eserlerinin ses, şekil ve cümle yapısı incelenerek Yûnus Emre'nin dili hakkında bir değerlendirme yapılacaktır. Yûnus Emre'nin eserlerindeki dil özelliklerini geniş ve derli toplu ele alan araştırmaların şairin büyüklüğüyle orantılı olmayışı eserin oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Özellikle dil incelemelerinde cümle yapılarının incelenmeyişi yazar hakkında etraflıca bir yargıda bulunmayı

zorlaştırır. Hâlbuki cümle yargıyı barındıran en önemli unsurdur. Bu minvalde cümle yapıları dil incelemelerinde kesinlikle yer almalıdır.

Yûnus külfetsiz ve güçlü diliyle günümüz insanına çok şeyler verebilecek bir sanatkâr olarak ders kitaplarında daha çok yer almalıdır. Böylelikle yeni neslin ufkunu geliştirecek, onlara evrensel değerlerin kazandırılmasında büyük katkı sağlayacaktır. Yûnus Emre bu toplumun içinden çıkmış, şiirleriyle insanımızın zor zamanında bir sığınak olmuştur. Hem inanç ve duygu yönüyle, hem de dil ve ifade bakımından bu toplumla bütünleşmiş bir şairdir.

Dil, anlaşma ve iletişim aracıdır. Toplumlar kendilerini ve buna bağlı olarak kimliklerini dille ifade ederler. Özellikle maddi ve manevi olarak görülen başka dillerin tesiri ve yarattığı bozulmayı gidermek için dilimizi iyi bilmeli ve onu sevdirmeliyiz.

Bu çalışmaya kaynak olarak Dr. Mustafa Tatçı'nın MEB Yayınları arasında çıkan Yunus Emre Külliyyatı (I Tahlil, II Türkçe Divan, III Risaletü'n-Nushiyye)tenkitli metnin neşri esas alınmıştır. Türkiye ve yurtdışındaki kütüphanelerde bulunan yazmaların incelenmesiyle hazırlanan adı geçen eserde ortaya çıkan bu eserde nüsha farkları ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde Yûnus Emre'nin hayatı, sanatı ve eserleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü olan dil incelemesi; ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisinden oluşmaktadır. Yûnus Emre'nin Türkçeye bakışı, Türkçesi hakkındaki düşünceler, eserlerinde Türkçenin zenginliği gibi konuların incelenmesi çalışmanın ikinci bölümünde yer almaktadır. Üçüncü bölümde Yûnus Emre'nin kullandığı bütün kelimeler tespit edilip tasnif edilmiştir.

Bu incelemede verilen istatistiksel dökümlerin bize Yûnus Emre'nin dili hakkında sağlıklı ve doyurucu bilgiler vermesi için çaba sarf edilmiştir.

Bu incelemede tez danışmanım Prof. Dr. Hasan Kavruk'a, Yrd. Doç. Dr. Nesrin Sis'e, bilgi ve önerileri için teşekkür ederim. Yine söz dizimi konusundaki yardımları için eşim Hediye Akdemir'e teşekkür ederim. Böyle bir çalışmanın ilhamını veren Yûnus Emre'yi rahmet ve minnet duygularıyla anıyorum.

KISALTMALAR:

A.	: Arapça
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
F.	: Farsça
H.	: Hicri
Hız.	: Hazret-i
M.	: Miladi
MOĞ:	: Moğolca
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
R.	: Rumca

RN	: Risaletü'n-Nushiyye
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Türkçe
TD	: Türkçe Divan
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tdv	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
Y.	: Yunanca
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

YÛNUS EMRE’NİN HAYATI-SANATI-ESERLERİ

1. HAYATI

Yûnus Emre’nin hayatı ile ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Tarihi kaynakların verdiği bilgilerin eksik ve yetersiz olması yanında, hayatının menkıbeler yoluyla destanlaştırılması pek çok bilginin de değişikliğe uğramasına sebep olmuştur. Yûnus Emre’nin hayatı hakkında en geniş bilgi menkıbelerde karşımıza çıkar. Ama bu bilgiler halk rivayetlerine dayandığından bu bilgilere itibar etmek ilmi bir araştırma için sorun teşkil etmektedir.

Yûnus Emre’nin ölüm tarihiyle ilgili Beyazıt Umumi Kütüphanesinde bulunan bir mecmuada geçen şu kayıt çok önemlidir.

“Vefat- Yûnus Emre
Müddet-i ‘Ömr 82
Sene 720”

İşte bu kayda göre Yûnus Emre, H. 648/M. 1240-1 tarihinde doğmuş, 82 yıllık bir hayattan sonra H, 720/M. 1320-1 tarihinde vefat etmiştir. H. VIII. asrın başlarını veyahut H. 730-735/ M. 1329/1334 yıllarını şairin ölüm tarihi olarak kabul etmek gerekir.

Yûnus Emre, Risaletü’n-Nushiyye’nin sonunda kayıtlı olan beytiyle, yaşadığı tarihi devre için önemli ipucu vermektedir.

“Söze tarih yidiyüz yidiyidi.

Yûnus canı bu yolda fidiyidi. (RN 37/1)”¹ (H. 707)

¹ Mustafa Tatçı, (2005), **Yûnus Emre Külliyyatı III Risalet’ü-n- Nushiyye**, İstanbul MEB Yay. s.23. Bundan sonra metin kısmında verilecek olan RN **Yûnus Emre Külliyyatı Risalet’ü-n- Nushiyye III**, için kullanılacaktır. RN’den sonra gelen sayı, şiirin sayısını göstermektedir. Şiirin sayısından sonra gelen “/”işareti şiirin sayısını ayırmak için için kullanılmıştır. “/” işaretinden sonra gelen rakam/sayı, alıntının yapıldığı şiirdeki beyit sayısını göstermektedir.

Bu beyit Yûnus 'un XIII. yüzyılın sonu ile XIV. yüzyılın başlarında yaşadığını göstermektedir. Bu dönem Anadolu Selçuklu devletinin siyasi,ekonomik ve sosyal bakımlardan oldukça sıkıntılı dönemidir. Siyasi otorite zayıflamış, taht kavgaları başlamış, iç isyanlar başlamıştır. Halk büyük bir huzursuzluk içindedir. Yûnus Emre bu durum için şunları söyler:

Dânişmend okur dutmaz dervîş yolın gözetmez
Bu halk ögüt iştmez ne sarp zamân olısar (TD 123/5/2)²

Yûnus Emre'nin eserlerinde doğup büyüdüğü, tahsil hayatını geçirdiği yer hakkında bilgi yoktur.Bir şiirinde Anadolu'daki bazı yer isimlerini zikreder.

Kayseri Tebriz ü Sivas Nahcuvan u Maraş Şirâz
Gönül sana Bagdâd yakın 'âlemlerde dîvâdasın (TD
14/5/2)

Yine bir şiirinde:

Konya şehrinde yatur ol iki sultân kanı
Fâkîh Ahmed Kutbü'd-dîn Sultân Seyyid Necmü'd-dîn
Mevlânâ Celâlü'd-dîn ol Kutb-ı cihân kanı(TD 8/4/2)

Bu iki şiirden de anlaşılacağı gibi Konya'da Mevlânâ ve Sakarya çevresinde Tapduk Emre ile görüşen Yûnus Orta Anadolu'da yetişmiş ve hayatını sürdürmüştür.

Şairin doğum yeriyle ilgili bilgilerde farklılık görülür. Menkıbelerden ve şiirlerden çıkarılan sonuca göre, Sivrihisar civarında doğduğu sanılmaktadır. Bu tespit araştırmacıların çoğu tarafından benimsenmiştir. Fuat Köprülü eski kaynaklara

² Mustafa Tatçı (2005), **Yûnus Emre Külliyyatı Türkçe Divan II, s.232**. Bundan sonra metin kısmında verilecek olan TD **Yûnus Emre Külliyyatı Türkçe Divan II**, için kullanılacaktır. TD'den sonra gelen sayı, şiirin sayısını göstermektedir. Şiirin sayısından sonra gelen “/”işareti şiirin sayısını ayırmak için için kullanılmıştır. “/” işaretinden sonra gelen rakam/sayı, alıntının yapıldığı şiirdeki beyit sayısını göstermektedir.

dayanarak “Yûnus Emre, XIII. asrın son yarısında Sivrihisar civarında yahut Sakarya suyu civarındaki karyelerden yetmişmiş bir Türkmen köylüsüydü.” demektedir.³

Yûnus Emre'nin bir toprak adamı olduğu ve ilk önceleri çiftçilikle uğraştığı bilinmektedir. Hacı Bektaş Velayetnamesinde, Yûnus Emre'nin saflığı yüzünden Allah'a ulaşma yollarını Hacı Bektaş Veli'den öğrenme fırsatını kaçırdığı, daha sonra Tapduk Emre'nin tekkesine koşarak uzun yıllar bu tekkenin hizmetinde bulunduğu söylenir. Yıllarca bu tekkeye odun taşıdığı, bir gün dili çözülerek, duyulmamış derecede güzel şiirler, ilahiler söylemeye başladığı hikâye edilir.⁴

Onun doğduğu yerlerden ayrılarak, uzun süre başka yerlerde dolaştığını kendi şiirlerinden anlıyoruz.

“Gezdüm Urum'ıla Şam'ı
Yukaru illeri kamu
Çok istedüm bulımadum
Şöyle garîb bencileyin” (TD 232/5/3)

Menkıbeler ve şiirlerinden öğrendiğimize göre Yûnus çağdaşı olan Mevlânâ Celaleddin Rumî, Hacı Bektaş Velî, Saltuk Baba, Barak Baba, Tapduk Emre ile görüşmüş ve Tapduk Emre'ye müritlik yapmıştır. Menkıbelere göre Yûnus Emre ümmidir. Allah'a ilim yolu ile değil aşk yoluyla bağlanmıştır. Buna karşılık Fuat Köprülü “Biz Yûnus 'un eline kalem almadığı hakkındaki itirafını, eski menbaların bu husustaki ifadelerini aynen ve sarahaten kabul etmiyoruz. O'nda ne Celaleddin-i Rumî'nin belagat-i acemanesi, ne de Âşık Paşa'nın vukuf-ı mütebahhiraanesi vardı. Lakin bu sade Türk dervişi İran edebiyatındaki kavaid-i belagat-i pek vakıf olmamakla beraber, her halde, Mevlânâ 'nın Farisi şiirlerinden zevk-yab olacak kadar edebiyat-ı Farisiyyeye aşına idi.”⁵ Yûnus Emre, sanıldığı gibi okuma-yazması olmayan cahil bir kişi değildir. Eldeki belgelerin incelenmesi sonucunda, şeyh soyundan olduğu, kendisinin de bu bilgili, mal mülk sahibi aile içinde yetiştiği gibi,

³ Fuat Köprülü, (1992), **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Tdv Yay., Ankara, s.226.

⁴ Mustafa Tatçı (2005), **Yûnus Emre Külliyyatı, Tahlil I**, s. 21.

⁵ Köprülü, a, g. e. , s. 226.

Karaman oğulları sarayında hatırı sayılır bir kişi olduğu, Toroslarda yaşayan Türkmenlerin, Onu “Şeyh” olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Karaman Tarihi’ni yazan Şikari de, Ondan şeyh olarak söz etmektedir.⁶ Necla Pekolcay, birçok velâyetname ve silsilenamelerde, tanınmış mutasavvıf şairlerin isimlerinin geçtiğini ve bu eserlerden birinde Hacı Bektaş Veli tevabi’inden olarak gösterilen sıra içinde Sarı Saltuk, Yûnus Emre, Ahmed Bedevi, Mevlânâ ve Sultan Veled’den bahsedildiğini belirtmektedir.⁷

“Yûnus Emre’nin ölümüyle ilgili olarak Behçet Kemal, “1240 (veya 1241) yılında Karaman’da doğmuş 1320 (veya 1321) yılında yine Karaman’da vefat etmiştir. Mezarı Yûnus Emre (diğer adı Kirişçi Baba) camiinin içindedir. Cami Yûnus ’un ölümünden 29 yıl sonra Kirişçi Baba tarafından yaptırılmıştır.” der. Yine bu konuyla ilgili olarak Sivrihisarlı, Baba Yusuf’un H. 913’te tamamladığı bir kitapta:

“Azizlermiş hususa Yûnus Emre
Edermiş zühd ü uzlet uyup emre
Bu yerdedir bu zümrenin mezarı”

dizeleriyle Yûnus Emre’nin mezarının Sivrihisar’a bağlı Sarıköy’de olduğu söylenmektedir.”⁸ Yûnus Emre’nin Bursa’da Emre Sultan Köyü’nde , Isparta’da Keçiborlu kazası civarında, Aksaray’da Sandıklı’da, Ünye’de Sivas’a giden yol üzerinde, Karaman’da, Eskişehir’e bağlı Sarıköy’de makamları bulunmaktadır.

2. SANATI

Anadolu Yûnus Emre’nin yaşadığı dönemde siyasi bakımdan tam bir kargaşa içindedir. Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmış, kurulan yeni beylikler aralarında savaşmaktadır. Risaletü’n-Nushiyye’de anlatılan konularla ilgili temsili olarak savaş sahnelerini, askeri terimleri görmekteyiz. Ekonomik bakımdan Anadolu, yaşanan kuraklık ve savaşlar dolayısıyla kıtlık içindedir. Anadolu’da büyük bir yoksulluk ve

⁶ Cevdet Kudret, (1997), **Edebiyat Kapısı**, Yapı Kredi Yay. , İstanbul, s. 38.

⁷ Necla Pekolcay, (1967), **İslami Türk Edebiyatı**, İstanbul, s. 91.

⁸ Cevdet Kudret, , a. g. e. , s. 38.

sahipsizlik vardır. Kültürel hayat ise görece olarak dah zengin ve hareketlidir. Fars, Arap ve Türk kültürleri bu dönemde hayata nüfuz etmektedirler.

Yûnus Emre'nin edebi şahsiyetini etkileyen iki önemli kişi vardır. Tapduk Emre ve Mevlânâ. Tapduk Emre konusunda onun bir kişi olmaktan ziyade Allah olduğunu kabul eden bir anlayış da söz konusudur. Yûnus Emre "Tapduk" kelimesini 16 defa kullanmıştır.

Şeyh ü dânişmend ü velî cümlesi birdür er yolu
Yûnus'dur dervîşler kulu Tapduk gibi serveri var (TD 85/5/2)

Baba Tapduk ma'nîsin saçduk el-hamdüli'l-lâh
Beri gel barışalum yadısan bilişelüm (TD 45/4/1)

'İşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda
Gedâlara lutf eylemek hem kâidedür sultâna (TD 34/2/1)

Bu şiirlerde Yûnus "Tapduk" kelimesini hem Allah hem de tabii olduğu şeyhi anlamında kullanmış olabilir. Her iki durumda da sanatına yön veren anlayışın bu kişiden kaynaklandığı düşünülebilir.

Yûnus Emre Mevlânâ ile hemen hemen aynı tarihlerde yaşamıştır. Mevlânâ öldüğünde Yûnus otuz üç yaşındaydı. Bu yaş da insanın olgunluk dönemine rastlar. Yûnus şiirlerinde Mevlânâ ile ilgili şunları söyler:

Mevlânâ sohbetinde sâzıla işret oldı
'Ârif ma'nîye taldı çün biledür ferîşde (TD 235/6/1)

Fâkîh Ahmed Kutbü'd-dîn Sultân Seyyid Necmü'd-dîn
Mevlânâ Celâlü'd-dîn ol Kutb-ı cihân kamı (TD 354/2/1)

Yûnus Emre Mevlânâ'nın sohbetine katılır. Ondan övgüyle söz eder. Her iki şair de İlahi aşk yolunu benimsemiştir. İkisi de aynı dine aynı düşünceye inanmaktadır.

Yûnus Emre'nin hayatı boyunca en değer verdiği kavram sevgidir. Onun insanlardan istediği sadece sevgi, saygı ve hoşgörüdür. Onun dünyasında üç temel kavram vardır: Allah, insan ve sevgi. Yûnus Emre insanları doğru yola çağıran bir derviş, gerçeğin ardı sıra dolaşan bir mistiktir. Bu tasavvufi gerçek varlığın birliği ve her şeyin Tanrı'dan oluşudur. Kâinatta var olan her şey bu görüntü yokken de vardı.

Şairin “Ete kemiğe büründüm Yûnus diye göründüm” mısrasında anlatmak istediği bu tasavvufi düşüncedir.

Tanrı'ya kulluk etmenin asıl amacı, kendini Ona beğendirmek olup, bu da gönülleri kırmamakla, onları onarmakla mümkün olabilir. İnsana gösterilen saygı ve sevgi, bir bakıma Allah'a gösterilmiş demektir.

“Nazar eyle itiri,
Bazar eyle götürü,
Yaradılanı hoş gör,
Yaradandan ötürü” (TD 226/2)

mısraları, bu konudaki düşüncelerini çok güzel ifade etmektedir.

Gönül kırmamalı, hiçbir canlıyı incitmemeli, gönül almalı, büyüklük taslamamalı, geçimli olmalı, bilgili olmalıdır. Herkes ayıbını ve kötülüğünü görebilmeli ve bunları düzeltmek için çaba göstermelidir.

“Bir kez gönül yıktın ise,
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil” (TD 334/3)

Yûnus Emre, çeşitli görüşlerini, felsefenin belli kavramlarına ve kurallarına uymasa da, eserlerinde ortaya koymuştur. Bilim, bilgi, gerçek, Tanrı, ölüm, aşk gibi konulardaki düşüncelerini bir potada eritmiştir. Ermişler aşamasına ulaşmak ve yetkin insan olmak için çalışmış, sonunda da en yüksek aşamaya ulaşmıştır. “Esasen eski

tabakat ve tezkire yazarları Yûnus 'un san'atından bahsederlerken "tasavvufî şahsiyetini" ön plana çıkarırlar. Bu konuda Lamii, şairin şiirini anlatırken "ser-a-ser esrârı tevhid ve etvar-ı tefrid ve rumuz u işaretidir, demektir. Âşık Çelebi'ye göre Yûnus , Tanrı Mektebinde okuyan bir ârifdir. Yûnus Şeyhi'ye göre, Türkçe ibarelerle gazel ve ilâhi tarzında pek çok tasavvufî sırrı izhar etmiştir."⁹

"Yûnus 'un kültüründe sadece mistik bir terminoloji söz konusu değildir. O, şiirlerinde, Hint- İnan ve Yunan mitolojisinden, efsanevi unsurlardan, âyet ve hadislerden, klasik dönem mutasavvıflarından, halk kahramanlarından bir hayli iktibaslarla bulunur. Diğer taraftan bu divandaki şiirlerde mahalli hayatın izlerinin canlı bir şekilde yaşadığını görmek mümkündür."¹⁰

Yûnus soyu, yer ve töresi ne olursa olsun bütün insanları sevdiği gibi mezhep ve din bakımından da geniş bir hoşgörü örneği vermiştir. "Tarihte din kavgalarının milletler arasında ne büyük savaflara neden olduğu acı sayfalar halinde yine tarih kitaplarında yer almıştır. Örneğin İslam tarihinde bu kavgalar ve hatta savaflar yüzünden zaman zaman onbinlerce Müslüman ölmüştür. Yûnus bütün bu çekişmelere karşı çıkmıştır. Allah aşkının bütün insanları yumuşatacağı, gerçeğe kavuşturacağı ve tutucu görüşleri yok edeceği kanısına varmıştır."¹¹

Şiirlerinde konu olarak; ömrün geçişi, ölüm, kabir, vahdet-i vücud, Allah'a iman, dini esaslar, insanın yalnızlığı, aşk, nasihatler ve hayatın amacı gibi insanla ilgili meseleler vardır. Allah (Hak, Tanrı Çalab) ile ilgili şunları söyler:

Senündür pâdişâhlık kudretün var
Yaratdun yiri gögi heybetün var (TD 26/2/1)

Senündür 'Arş u Kürsî Levh ü Kalem
Döner çarh yer tutur hoş hikmetün var (TD 31/2/1)

⁹ Tatçı, a.g. e. , s. 45.

¹⁰ Annemarie Schimmel, (2000), "Tasavvufun Boyutları", **Cogito**, C.5, İstanbul, Yapı Kredi Yay., s.126.

¹¹ İbrahim Agâh Çubukçu, (1995), "Tasavvuf ve Sevgi", **Cogito**, S.4, İstanbul, Yapı Kredi Yay., s.104.

Bu beyitlerde vurgulanan; Allah her şeyin sahibidir.Yaratılmış olan her zerre Allah'ın emri ve iradesi dahilinde hayatını sürdürür. Yûnus dünya hayatı ile ilgili şunları söyler:

Bu şârda hayâllerün haddi vü şumârı yok
Bu hayâle aldanan otlar tavara benzer (TD 54/5/2)

Yûnus bu dünyayı geçici arzu ve isteklerin yaşandığı bir mekan olarak tasvir eder. Bu mekan ebedi hayata geçiş için bir köprüdür.Zamanı geldiğinde ahirete intikal eder. Ölüm çok canlı bir şekilde Yûnus 'un eserlerinde anlatılır.

Esilmiş incü dişleri dökilmiş saru saçları
Bitmiş kamu teşvişleri Hak varlığın almış yatur
Gitmiş gözünün karası hîç işi yokdur turası
Kefen bizinün pâresi sünüğe sarılmış yatur (TD 145/3/1)

Bu mısralarda şair ölülere tasvir etmektedir.

Yûnus Emre'nin şiirlerinden bir bölümü de doğrudan doğruya İslam inançlarını açıklayan şiirlerdir. Bu şiirler bizi Allah'a inanmaya, bağlanmaya çağırır. Allah, peygamber, ölüm, ahiret, melek, kader, gibi İslami kavramlar şiir diliyle yorumlanır. “Rabbü'l –enam” ve “Biz sizden daha yakınızdır” anlamındaki “ve nahnü akrebü minküm” Kur'an-ı Kerim'den alınmıştır. Pek çok şiiri de ayet, ya da hadis mealleri şeklindedir. Yûnus Emre, ayet ve hadislerin Arapça ibareleri yerine Türkçe ibarelerini tercih etmiştir.

“Sen kim didün ya Rab bana ben yakınam senden yana
Çün yakınsın bana görklü yüzün göster bana” (TD 14/3)
“Ruhumdan kimsene haber viremez
Emrdür kadırlığı virür hareket “(TD 19/5/1)

Yûnus Emre, şiirinin özelliklerini şu şekilde dile getirmektedir:

“ Yûnus bu sözleri çatar sanki balı yaga katar

Halka metâ‘ların satar yüki güherdüz tuz degül”(TD 243/4/1)

Yine bir şiirinde dünyaya şairlik için geldiğini belirtir:

“Uş gine geldüm ben bunda sır sözün ‘ıyân eyleyem

Bir söz ile yiri gögi cümlesin hayrân eyleyem” (TD 246/2/1)

Anadolu’da Yûnus’tan sonra yaşayan pek çok şair mutasavvıf artık Yûnus’un yolundan gitmektedir. Yûnus tan etkilenen Âşık Paşa, Şeyh Baba Yusuf, Elmalılı, Vahib Ümmi, Hüsmeddin-i Uşşaki, Niyazi-i Mısri, Şeyh İbrahim Efendi olarak sayılabilir.

Yûnus Emre eserlerinde yaşadığı çağın anlayışında yer alan nazım şekillerinden mesnevi, gazel, musammat gazel, ve ilahi şekillerini kullanmıştır. Vezin olarak aruz ve hece veznini tercih etmiş, kafiye de ise yarım kafiye sistemini tercih etmiştir. Mesnevi şeklini Risaletü’n-Nushiyye’de kullanmıştır. Yûnus Emre’nin en çok kullandığı nazım şekli gazeldir. Fuat Köprülü “Acemlerin mesnevi ve gazel tarzına tesadüf edildiğini fakat daha çok “murabba ve musammat” diyebileceğimiz eski koşma şekline rast gelindiğini”¹² söyler. Gazel aşk, şarap ve coşkunluk konularını işleyen, 5 ile 15 arasında beyit sayısı olan şiirlerdir. Yûnus Emre’nin Divan’ında 5 ile 9 arasında 235 şiir ayrıca 10 ile 14 arasında olan başka gazeller vardır. Bunlar içinde ağırlıklı olarak musammat gazel tarzında şiirler yazmıştır. Musammat şiir asıl kafiye nin yanında, her beyit kendi içinde, bir kafiye ye sahiptir. Aşağıdaki şiir bunlara bir örnektir.

Bî-mekânam bu cihânda menzilüm turagum anda
Sultânânam tâcıla tahtum Hulle vü Burâg'um anda
Eyyûb'am bu sabrı buldum Cercîs'em bin kezîn öldüm
Ben bu mülke tenhâ geldüm be-küllî yaragum anda
Yûsuf'am bâzâra geldüm Mansûr'am bu dâra geldüm
Arslanam şikâra geldüm velâkin yatagum anda

¹² Köprülü, a. g. e. , s. 300.

Bülbülem uş öte geldüm dilde menşûr tuta geldüm

Kim ne bile ne kuşam ben şol ay yüze tutaşam ben (TD 341/5/2)

Altı çizili kelimeler arasında iç kafiye vardır. Yûnus'un eserlerinde görülen bir diğer nazım şekli de ilâhidir. İlâhiler genellikle hecenin 7, 8 ve 11'li ölçüsü ile yazılmışlardır.

Seni severem cânıla

Kul olmuşam fermânıla

And içerem Kur'ân'ıla

Senden yüzüm döndürmezem

Kilîseye dirsen girem

Nakûs dahı dirsen çalam

Âşıklara yokdur kalem

Senden yüzüm döndürmezem (TD 276/3/2)

Bu şiir de hecenin 8'li ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirleri ahenk, anlam, mecaz ve fikir yönünden güçlü ve zengindir.

1. 3. ESERLERİ

1. 3. 1. Türkçe Divan

Yûnus Emre'nin en önemli eseri Divanı'dır. Bu eserinde, aruz ölçüsüyle ve gazel şeklinde yazılmış şiirler de vardır. Fakat en güzel şiirleri hece ölçüsüyle, dörtlükler halinde söylemiş olduğu ilâhilerdir. Kafiye olarak genellikle halk ve tekke şiirindeki geleneğe uyarak daha çok yarım kafiye ve redif kullanılmıştır. Yûnus Emre Divanı'nın muhtelif kütüphanelerde ve bazı şahıslarda çok sayıda yazma nüshasına rastlanır. Yûnus Emre'nin kendisinin düzenlediği divanı henüz bulunamamıştır. Mustafa Tatçının eserinde ayrıntılı olarak geçen eserin yazma nüshaları şunlardır:

1. Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bl. 3389

Divân-ı Yûnus Emre

İstinsah tarihi: -?

Müstensih: ?

Yk.: 210. Ölç.: 17.0x12.5-12.5x7.3 cm. Str.: 11, Yz.: Harekeli nesih. Kt.: Abadî. Ct.: Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli. 1. ve 21. sahifelerde tezhip var. Cetvel ve mısra sonlarındaki duraklar yaldızlı, söz başlıkları mavi; Risâletü'n-Nushiyye 1^b-54^a vr. arasındadır. Sonraki varaklarda 194 İlâhî, 1 münâcât mevcuttur. Varak 1^a'da, üst tarafta tuğra, alt tarafta yazı ve mühür vardır. Mühürdeki "vakf-ı Mahmûd bin Mustafâ Han el-Muzaffer Dâimâ" şeklindeki ibareden ve hemen bu mührün altındaki ta'lîk hatla yazılan Arapça vakfiyyeden eserin Sultan Mahmûd kütüphanesinden intikal ettiği anlaşılmaktadır. Bu yazma, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndeki yazma ile bu yazma hemen hemen aynıdır.

2. Karaman Nüshası

Divân-ı Yûnus Emre.

İstinsah Tarihi: XIV (?) Bazılarına göre muahhar.

Müstensih: ?

Yk.: 208. Ölç.: 250x170-215x130 mm. Str.: 11, Yz.: Harekeli nesih. Kt.: Abadî, ciltsiz, tezhibsiz. Eserin girişinde "Risâletü'n-Nushiyye" olup, 535 beyitten ibarettir. İlâhîlerin sayısı ise 211 tanedir. Eserin aslı halen Karaman'da Baha Kayserlioğlu'nun elindedir.

3. Yahya Efendi Nüshası Nu:3480

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bl., 3480

Divân-ı İlâhiyât-ı Yûnus Emre.

İstinsah tarihi: XVI. yüzyıl.

Müstensih: ?

Yk.: 107, Ölç.: 19.0x13.8 cm. Str.: 15, Yz.: Muhtelifir, çoğunluğu şikeste ta'lîk. Kt.: Aharlı ve sarıca renkli. Ct.: Arkası meşin, üstü siyah bez kaplı. Risâletü'n-

Nushiyye 5^b-51^a varaklar arasında. İlâhîler 302 tane, 268'i Yûnus Emre'nindir. Eserin sonunda 105^a'dan itibaren "Çıkdum erik dalına" şathiyyesinin şerhi yapılmış.

4. Raif Yelkenci Nüshası

182 şiir mevcuttur. XIV. veya XV. asırda istinsah edilmiştir.

5. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nu: 4904

Câmiü'l-Maânî (172^b-195^a)

Müellif: Hz. Seyyid Yahya'dan bir risale ve Farsça şiirler, Hz. Mevlânâ'dan manzum parçalar, Seyyid Nimetullah, Hz. Gülşenî'den manzumeler, Cemâlî, Kaygusuz Abdal, Kemâl Ümmî, Gülşenî-i Mısrî, Halîlî, Ca'ferî, Yûnus Emre, Saîd Emre, Kasım, Ubeydî vs. şair ve nâsirlere ait seçme manzum ve mensur parçalar mevcuttur. Yûnus'un Risaletü'n-Nushiyye'si ve Divânı, varak 172^b-195^a arasındadır. Eserin tamamı 315^b'de bitmektedir.

İstinsah tarihi: Şa'ban 940 (1540)

Müstensih: ?

6. Bursa İl Halk Kütüphanesi, Eski Eserler Bl., Nu: 882

Mecmûatü'l-Eş'âr,

Müellif: Yûnus Emre, Şeyyad Hamza, Şemsî

İstinsah tarihi: XV. Yüzyıl (?)

Müstensih: ?

7. Hacı Bektaş Kütüphanesi Nüshası, Nu: 196

Mecmûa-i Resâil ve Eş'âr (Risâle-i Barak Baba), 10^b-17^b.

İstinsah tarihi: 890/Gelibolu.

Müstensih: Muhammed b. Bostanî.

8. Avusturya (Viyana) Nüshası

Divân-ı Yûnus Emre.

İstinsah tarihi: H. 1241

Müstensih: ?

Yk.: 43. Str.: 19. Yz. Nesih.

Bu yazmanın 1-33 yaprakları arasında İlahiler, 33-44. yapraklar arasında Risaletü'n-Nushiyye bulunmaktadır. Bu nüshanın tavsifi, Fligel kataloğundan tespit edilmiştir.

9. Çorum İl Halk Kütüphanesi, Nu: 2157

Divân-ı Yûnus Emre.

İstinsah tarihi: ? (Muahhar)

10. Mustafa Canpolat Nüshası

Divân-ı Yûnus Emre.

Müstensih: (?)

İstinsah tarihi: XVII-XVIII. yüzyıllar (?)

12. Türk Tarih Kurumu Ktp. Nüshası, Yz. Nu: 376

Divân-ı Yûnus Emre

İstinsah tarihi: ? (XVI. yüzyıl ?)

Hasibe Mazıoğlu 1991'de eserin DTCF nüshasını bulup tanıtmıştır. Eser üzerinde yapılan ilk çalışma Burhan Ümit Toprak'ın günümüz harfleriyle yayımladığı "Yûnus Emre Divanı"dır. Nüsha farklılıkları gösterilmemiş, hangi nüshaların kullanıldığı belirtilmemiştir. Cahit Öztelli, "Yûnus Emre Divanı" adlı eserinde üç yüze yakın şiir yayımlamıştır. Eserde nüsha farkları ve kullanılan yazmalar belirtilmemiştir. Abdülbaki Gökpinarlı "Yûnus Emre Divanı" adlı eserde

metin farklarını göstermemiştir. Şiirler tek yazmadan (Fatih yazmasından) alınmıştır. Faruk Kadri Timurtaş 324 şiirin olduğu “Yûnus Emre Divanı” adlı eseri yayımlamıştır. Mustafa Tatçı yazmalardaki farklılıkları da göz önünde bulundurarak 417 şiirden oluşan bir Yûnus Emre Divanı adlı eseri hazırlamıştır. Y. Reignier 1963’te eseri Fransızcaya çevirmiştir.

1. 3. 2. Risaletü’n-Nushiyye

Kısa mensur bölüm dışında mesnevi biçimiyle ve aruz ölçüsüyle yazılmış didaktik bir eserdir. Tasavvufi bir nasihatname olan eser XIII. ve XIV. yy. Türk edebiyatının ilk ve en güzel örneklerindedir. 13 beyitlik bir başlangıçla kısa bir mensur girişle beraber 600 beyitten müteşekkildir. Başlangıçta 13 beyitlik, Fa’ilatün Fa’ilatün fa’ilün vezniyle yazılan manzum bölümden sonra, mesnevinin bölümleri gelmektedir. Bu bölümler Mefa’ilün Mefa’ilün Fe’ulün vezniyle yazılmıştır.

Eserde altı ana konu işlenmektedir. Baştaki giriş manzumesinde, “Âdem’in yaratılışı” ve “Anasır-ı Erbaa” açıklandıktan sonra mensur makalede akıl, iman ve ilim makamları ele alınmaktadır. Sonra altı konu sırasıyla şerhedilir: “Ruh ve Nefis, Kanaat, Gazab, Sabır, Haset ve Cimrilik, Akıl”. Eserin başında Allah’ı “padişah” olarak sembolleştirerek, Hz. Adem’in yaratılışını anasır-ı erbaa (ateş, su, toprak, hava) çerçevesinde anlatır. Sonra aklın, imanın, cennet, ceennem, ateş, su, toprak, yıl (hava)yı açıklar. Abdülbaki Gölpınarlı, bu eser için “Bu risalede, bilhassa teşhis san’atı üstündür. Vezin aksaklığı hiç yoktur. Aruza uydurabilmek için bazikelimeler çekiliyor. Fakat bu, o devirde umumidir. Sultan Veled’de, Âşık Paşa’da, Gülşehri’de, hepsinde bu vardır.” demektedir.¹³

Risaletü’n-Nushiyye bugüne kadar Yûnus’un diğer ilahileriyle birlikte birkaç defa yayımlanmıştır. Bu yayınların içinde Abdülbaki Gölpınarlı’nın iki ayrı çalışması rağbet görmüş ve konuyla ilgili araştırmalarda kaynak olarak kullanılmıştır. Bunlar “Yûnus Emre Divanı” ve daha sonra da “Yûnus Emre-Divan ve Risalat-al-Nushiyya”dır. Mustafa Tatçı “Yûnus Emre Külliyyatı” olarak hazırladığı eserinin üçüncü cildinde bu mesneviyi incelemiştir. Bu eserinde Fatih

¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, (1991), **Yûnus Emre ve Tasavvuf**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, s. 45.

Nüshasını birinci kaynak olarak Karaman nüshasını ikinci kaynak olarak ve Yahya Efendi, Nuruosmaniye, Bursa kaynaklarını da yardımcı kaynak olarak değerlendirmiştir. Umay Günay-Osman Horata, “(1994), Ankara, Tdv Yay.” eseri yeni harflerle yayımlamıştır.

1. DİL İNCELEMESİ

1. 1. SES BİLGİSİ

1. 1. 1. ÜNLÜLER

1. 1. 1. 1. Ünlü Uyumları

1. 1. 1. 1. 1. Kalınlık İncelik Uyumu

Türkçenin genel bir kaidesi olan kalınlık incelik uyumu eserlerde sağlamdır.

- Bir gün görünür gözüme ‘aybum urulur yüzüme (TD 284/5/1)
- İllâ sevicidür seni ‘ışkıyile seveni (TD 357/8/1)
- Ol dükkân açılmadığı kokusu saçılmadığı (TD 11/7/1)
- Od u su toprag u yile söyledi (RN 1/2)

1. 1. 1. 1. 2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu(Küçük Ünlü Uyumu)

Türkçedeki düzlük yuvarlaklık uyumuna Eski Anadolu Türkçesinin genel bir özelliği olarak eserlerde pek rastlanmaz .

- Miskîn Âdem oglanını benzetmişler ekinciye (TD 123/6/2)
- Dost yüzün ‘ıyân gördüm sır haberlerin sordum (TD 234/6/1)
- Olupdur cümlesi sultanına kul (RN 72 /1)

1. 1. 1. 2. Ünlü Değişmeleri

1. 1. 1. 2. 1. “E~i” Sesleri Arasındaki Değişme

E~i sesleri arasındaki farklılıklarda Türkiye Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi arasındaki farklılıklar göz önüne alınarak incelenmiştir.

Beş>biş

- Biş vakt tertübümüz bir vakte geldi (TD 20/3/2)~~~
- Biş bölük oluban kim kıla tâ'at (TD 133/7/1)
- Tanrı'nun buyruğun tutup biş vakt namâz kılsa gerek (TD 136/1)
- Her kim bu sözden almadı biş vakt namâzı kılmadı (TD 136/8)
- Nefse uyup biş parmagon bir kezden iltme agzuna (TD 159/5/1)

Bez>biz

- Kefen bizinün pâresi sünüğe sarılmış yatur (TD 74/6/2)
- Şol bir iki arşın bizün ne yini var ne yakası (TD 210/2/1)

Bezek> bizək

- Gök yüzünün bizegin çok yıldızlar eyledi (TD 355/2/2)

De->di-

- Dimedun ol kimseye ol kişi kanı (RN 42/1)
- Biz bir bahâne arada ayruk diyen ne gele (TD 42/9/2)
- Ne dirisen sen di bana koma beni benden yana (TD 183/6/1)
- Çün di dirler n'ideyin dimezse yanar cân u ten (TD 201/28/1)

Der->dir-

- Selam virmeklige ögin diremez (RN 150/1)
- Ma'mûr olmuş bostânlarum agyâr gülüm dirmez benüm (TD 226/5/1)
- Ma'şûk yüzün gördi meger ögütleyüp ögin dirmez (TD 104/1/1)

Dernek >dirnek

- Dirnegi tagıdan gelmiş cân u gönül mahbûs olmuş (TD 414/5/1)

Gece>gice

- Gündüz güneş şû'le virür gice yanan çerâk nedür (TD 37/6/2)
- Gice gündüz oglancuklar söyleriken bülbül gibi (TD 82/6/2)
- Kadir Gicesi'dür bu gice (TD 101/2/1)
- Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice (TD 241/5/1)
- Düşde göreydi bir gice (TD 341/9/1/1)
- Ârâmı yok irte gice maksûdı dün gün ol hoca (TD 412/5/1)

Geri>girü

- Kibir görüp anı tiz girü döndi. (RN 155/2)

- Âhir girü sensün mekân anda varam senden yana (TD 8/2/1)
- Girü elin alası Mustafâ'dur (TD 100/2/1)
- Algıl kendü elünile girü kendü hisâbunu (TD 155/5/1)
- Dost gönlümi yagmâladi n'olsa gerek şimden girü (TD 286/1/2)

El>il “memleket”

- Kamu şehir ü kamu il rahat oldu (RN 70/2)
- Yûnus imdi yavı var bulmayasun il ü şâr (TD 135/5/1)
- Bizüm il bâzîrgânı hiç assı gözetmedi (TD 143/2)

Eriş->iriş- “erişmek, yetişmek”

- Çün alçaklık irişdi kibr erine (RN 156/1)
- Didi irişdi uş devlet nişânı (RN 298/2)
- Aceb mahlûk irişdi göz yumuban dürişdi (TD 60/5/1)
- Her kim ‘ışka irişe ‘ışk anunla barışa (TD 68/2/1)

Erte>irte

- Ko irte olmasun seher gerekmez (TD 101/2/1)
- Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice (TD 241/5/1)
- Tur irte namâzına (TD 315/1/1)
- Keçe suya salupdur ne durur irte gice (TD 341/5/2)

Et->it- “etmek”

- Çü âgaz itdi kim sözünü diye (RN 413/1)
- Ki bin er şehir içre el bir itdi (RN 47//1)
- Hisâbı itdiler zerre-i miskâl (TD 156/4/2)

Ey>iy

- Ne dirlikdür bu iy bî-çâre senün (RN 133/1)
- İy dost bunca kıyl u kâl ne maksûd hod bir haber durur (TD 61/1/1)
- İy Yûnus ‘ârifisen anladum bildüm dime (TD 84/7/1)

Sez->siz- “sezmek”

- Nerede sizmesen anda turupdur. (RN 203/2)
- Günâhum çok gönlüm sizer ben dosta çok yalvarayın (TD 266/3/1)
- Günâhum çok gönlüm sizer ben dosta çok yalvarayın (TD 370/5/1)

Ver->vir-

- Eya uslu kişi sen bir haber vir (RN 247/1)
- Sabırçün cümle âlem ‘viridi malın (RN 284/2)
- Şol kazandugun mâlunı Tanrı'yıçün virme gerek (TD 137/6/1)

Ye->yi-

- Sen özge yidügile toymayasın (RN 560/1)
- Eydür ki yok teşvîş yime bu sevüye ‘amel irmez (TD 104/6/1)
- Rızık içün gussa yime kimse rızkın kimse yimez (RN 121/2)
- Aglayup gussa yimedüm (TD 405/2/1)

Yedi>yidi

- Yidi kat yirden aşaga turan (RN 169/2)
- Zihi rif’at yidi kat gökden yiter (RN 255/2)
- Yidi veyil Tamu'sını kül eyler ‘âşıklar âhı (TD 1/9/1)
- Yidi sekiz tokuzı cümle vücûdda bulduk (TD 133/7/1)

Yeğ>yig “yeğ, daha iyi”

- Yûnus miskîn bu ögüdi sen sana virsen yig idi (TD 6/8/1)
- Agu içmek yig oldı ney-şekerden (TD 263/4/1)
- Gönül mi yig Ka‘be mi yig eyit bana ‘aklı iren (TD 366/7/1)

Yel>yil

- Yil gelüp ardınca depitdi anı (RN 4/1)
- Su vü toprak od u yil oldı sûret (TD 19/1/1)
- Tozını yil almaya bir zerre ırılmaya (TD 261/6/1)

- Yir gök kâim ırılmaz yiller esüp deprenmez (TD 371/3/1)

Yel->yil- “yelmek, koşmak”

- Yilüp sıyasın güçin sebl ola güvecesi 351/12/1)

Yer >yir

- Kılıç tartup gelür yir alçagından (RN 156/2)
- Yüce yir gözeden rence sataşur (RN 167/1)
- Göçmiş yatur kara yiri miskînleri güleni gör (TD 22/3/1)

Yet ->yit

- Eger kul olasın sermaye yiter (RN 255/1)
- Neyi kim severise anda yiter (RN 504/2)
- Sözüüm ay gün için degül sevenlere bir söz yiter (TD 77/6/1)
- Senün varlığun cân yiter hoşdur cânsuz kalurısam (TD 190/1/1)

1. 1. 1. 3. Ünlü Düşmesi

İki heceden oluşan bazı kelimeler ünlü ile başlayan ek aldıklarında birinci hecedeki ünlü düşmektedir.

Egin>egnüme:

- Şol bir biş-on arşın bizi kefen ideler egnüme (TD 291/4/2)

Gönül>gönlin:

- Gönlin aldum yüz yire sürmegile (TD 293/3/2)

Bağır>bagrum

- Yandı yüregüm dutuşdı bagrum cigerüm kebâb (TD 47/1/2)

Beniz>benzi

- Görem bir şahs gelür benzi sararmış (RN 39/1)

Eyit->eydür

- Eydür ki aslum ağaç koyın kirişi birkaç (TD 301/3/1)

Buyuruk>buyruk

- Şâh oluban oturur kula buyruk tutdurur (TD 303/16/2)

Ogıl>oglı

- Ulu oglı tama' ögüt işitmez (RN 31/1)

Alın>alnı

- Ayun bedr ü hilâl alnı vü kaşı (TD 100/2/2)

Üzere>üzre

- Dervîşlik dirliği Sırât üzredür (TD 156/4/2)

Göy-in>göynük

- Ko beni yanayın göynüklerümle (TD 129/8/2)

1. 1. 1. 4. Birleşme

Ünlüyle biten bir kelimedden sonra ünlüyle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman ünlülerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesi hadisesidir.

İncelediğimiz metinlerde bu hadisenin görüldüğü kelimeler şunlardır:

Ne+içün >n' için

- Yâ niçün virürsin özün gümâne (TD 346/4/2)
- Sagir mı kulagın n' için işitmez (RN 128/2)

Ne+it>n'it

- N'idem dimek ıag oldı bulardan (RN 76/2)
- N'idem ben bu gönül ile benüm ile bile durmaz (TD 104/1/1)

Ne+ol->n'ol-

- N'ola gelsen şimden girü fesâdı terk isten gönül (TD 161/1/2)
- N'ola sizmezse bunda anda kaldür (RN 433/1)

Ne+eyle->n'eyle-

- Allah görelüm n'eyler (TD 71/1/2)
- Yâ n'eylerler mâlı mülki (TD 238/3/2)
- Ben n'ideyüm n'eyleyeyin (TD 275/1/2)

Kendü+özi>kendözi

- Yok eyleyüp kendözin cân terk iden gelsün berü (TD 288/1/2)
- Miskîn Yûnus bu sözi kendözinden eyitmez (TD 311/7/2)
- Dosta giden kişiler unıdur kendözini (TD 338/4/2)

Uş+ol>şol

- Kaçan şol bir sipahi ma'zul olur (RN 253/1)
- Şol seni seven kişi komış yoluna başı (TD 344/2/2)
- Hâldaş bilür hâldaşınun gönlindeki şol râzımı (TD 359/7/2)

Uş+imdi>şimdi

- Kana'at fakrıla uş gele şimdi (RN 57/1)
- Şimdi bir evde yaturlar taşlar olmuş üstünleri (TD 368/3/1)

1. 1. 1. 5. Yuvarlaklaşma

Kelime sonunda yuvarlaklaşan kelimelerdir. Bu Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik bir özelliğidir.

Ses olaylarına bağlı yuvarlaklaşma: -Ig>I>U

“g”lerin sızıcılaşması:

Kapı>kapu

- Cânsuz gel bu kapuya bâkî dirlik bulasın (TD 281/4/1)

- Kime kapu açup kime yaparsın (RN 21/2)
- Tapdug'un tapusunda kul olduk kapusunda (TD 292/8/1)

Sarı>сарu

- Esilmiş incü dişleri dökilmiş saru saçları (TD 72/4/1)
- Nişânı bu benzi saru gözleri yaşdur ‘âşıkun (TD 146/1/1)

Sevi>sevü

- Eydür ki yok teşvîş yime bu sevüye ‘amel irmez (TD 104/5/1)
- Güzeller katında biter sevüye düşdi gönül (TD 152/8/2)

Yapı>yapu

- ‘Akıldur işler yapucu eyler cümle âbâd anı (TD 412/2/2)

Dudak ünsüzünden kaynaklanan yuvarlaklaşma:

Demir>demür “demir”

- Bahadurlar demür yürekli erler (RN 43/1)
- Key demür yürek gerek bu sarp yola giresi (TD 375/2/1)

Yapım eklerindeki yuvarlaklaşma:

“Uk” ekiyle yuvarlaklaşma.

Artık>artuk “artık, geri kalan, başka”

- Senün ününden artuk hîç kulagum işitmeye (TD 3/8/1)
- Senün ününden artuk hîç kulagum işitmeye (TD 32/5/1)
- Senden artuk yokdur umum (TD 184/1/1)

Açık>açuk

- Baş açuk yalın ayak ıssılar ola katı (TD 385/6/2)

- Dervîşün gözi açuk düni günü uyanık (TD 239/5/2)
- Açuk duvacuk kapusu dostları için ol Hakk'un (TD 128/3/1)

Delik>delük

- Çün vücûdun delük degül şu'le irmez ünden ana (TD 11/4/2)

Eksik >eksük

- Dördüncüsü hakikat ere eksük bakmaya (TD 351/6/2)
- Eksük olman ehillerden kaçâ görün câhillerden (TD 157/2/2)

Sınık>sınuk “kırık”

- Cihânda bir sınuk saksıdan ötrü (TD 258/4/2)

Tanışık> tanışuk “ istişare, danışma”

- Gelün tanşuk idelüm işi kolay tutalum (TD 103/5/2)

Yazık>yazuk

- Yazuklarımız tartıla anca perdeler yırtıla (TD 9/5/2)

“-gArU” eki ile yuvarlaklaşma:

İçerü<iç-gerü

- Olursın taşra sen ol içerü hoş (RN 231/1)
- İçerü şâh oturur irimezsın öresin (TD 250/3)

İlerü<il-gerü

- Niçe elüp ilerü baş olasın (RN 120/1)
- ‘İlm-i sâbıkdan ilerü dahı Elest belürmedin (TD 317/4/2)
- Ben bu sûretten ilerü adum Yûnus degül iken (TD 169/11/2)

Yukaru<yok-garu

- Yukaru bakar ol çah agzı irak (RN 291/1)

- Çün va‘de ire câna çıka yukaru hana (TD 340/2/2)

1. 1. 2. ÜNSÜZLER

1. 1. 2. 1. Ünsüz Değişmeleri

1. 1. 2. 1. 1. Ötümlüleşme

Kelime Başında Değişme “t>d”

Bugün Anadolu sahasında eski Türkçe ile paralel olarak “t”li kullanılan bazı kelimelerin Erken Azerî sahasında ötümlü şekilleri bulunmaktadır. (*taş>daş gibi*) Bu durum Eski Anadolu Türkçesi özelliğidir.

Tak>dak

- Adımı Yûnus dakdum sırrum ‘âleme çakdum (TD 185/9/1)
- İy çok kitâblar okıyan sen kim dutarsın bana dak (TD 130/1/2)

Tilki>dilkü

- Niçe bir dilkü olam yâ kurd u yâ arslan olam (TD 201/10/2)

Titre->ditre-

- Anıçaguz şol bir günü ditrer mi Yûnus'un câmı (TD 273/11/1)
- Mâlik eydür hey hey Tamu korkubanı ditrer kamu (TD 9/5/2)

Tut- >dut

- Arı dut özini dost duşa gele (RN 221/19)
- Kendüsi ne kadar dutar söylediği yalanı gör (TD 22/7/2)
- Su içinde odı dutdı selâmet (TD 19/3/2)

tüken->düken-

- Kâğıdları dükenmez ne hod mürekkepleri (TD 301/11/2)
- Dervîşler didükleri bir dükenmez kân olur (TD 239/2/1)
- Ecel irer kurur baş tiz dükenür uzun yaş (TD 35/5/2)

Kelime İçinde Değişme “t>d“

- Olupdur cümlesi sultanına kul (RN 72 /1)
- Dün ü günü kılıgıl tâ‘at ayak uzadup yatmagıl (TD 159/3/1)
- Gönül sındı buludı hem Hakk'a yakınıldı (TD 57/4/1)

Kelime Sonunda “k>g” değişmeleri

olmak >olmag

- Her bir kişi bir iş dutar ol dosta yakın olmaga (TD 275/1)

“p > b” değişmeleri

Kelime içinde ve kelime başında günümüz Türkçesinde “p” ünsüzü ile kullanılan bazı kelimeler eserde “b” ünsüzüyle kullanılmıştır.

parmak >barmak

- Ki canlı barmagın uykuya banmaz (RN 538/1)
- Aguya bal diyü barmak uzatdum (TD 258/8/2)
- Şimdi gören gösterür barmagıla (TD 296/6/2)

pınar >bınar

- Ne dcnlü kuvveti olursa bınar (RN 259/19)
- Gözinün yaşıyımış ol su bınar eyledi (TD 356/11/2)
- Agladugum isteyene gözüm bınar olsun ana (TD 13/7/1)

1. 1. 2. 1. 2. Sızıcılaşıma

Eski Anadolu Türkçesi ve Erken Azerî Türkçesinin bir özelliği olan “k>h” değişimi eserlerde görölmektedir.

Başta değişme:

k>h

Kangı>hangi

- Gel şimdi gör bilmeyesin beg kangıdur ya kulları (TD 368/6/2)
- Niçe nişân vireler kangı yoldan soralar (TD 416/4/2)

- Kabûl it kendözüne gör kangısı lâyıkdur (TD 86/4/29)

Kelime İçinde Sızıcılışma:

uyku >uyhu

- Uç yüz altmış tamarun uyhu aldı (RN 540/1)
- Uyhu m'uyur kana kana dost yolını soran kişi (TD 372/10/9)

koku >kohu

- Benligüm benden koyayın senün kohunı duyayın (TD 253/7/1)

yoksa >yohsa

- Çıkarsun ol tonı yohsa noksân irer tondan ana (TD 11/5/2)

yoksul >yohsul

- Geçer yohsul gibi yüz bin mal ile (RN 396/1)

“g>v” Değişmesi

Soguk >sovuk

- Sovuk suyıla yuyalar (TD 277/6/2)
- Yine kışun sovuklugı fuzûllığın kesdi yine (TD 312/1/2)
- Korkmaz ıssı sovukdan pes ne biliser odı (TD 371/6/1)

1. 1. 2. 2. İkizleşme

Birbirinin aynı iki şekil için geçerlidir. Türkçe kelimelerde heceyi dengelemek için ünsüzler ikizleşir.

İdisi>issi >ıssı-issi “sahip”

- ‘Akıl ‘adlı ıssı bir ‘aziz kişidir (RN 147/2)
- Dükkân ıssı dükkânından hâli degüldür evinden (TD 176/5/2)
- Ben emânet ıssıyla anda bitrişüp geldüm (TD 181/9/2)

Asıg>assı “fayda”

- Ne assı eyledi gör ahi kibri (RN 177/1)
- Ben ziyânum assıya anda değışüp geldüm (TD 191/3/2)

Isıg>ıssı<ısı “hararet, sıcaklık”

- Küfr ü îmân ol yolda ıssı ziyâna geçmez (TD 371/6/2)

1. 1. 2. 3. Ünsüz Düşmesi

“ #yI > Ø I”

Kelime başında dar bir ünlüden önce bulunan “y” sesi düşer. Bu hem erken Azerî hem de Modern Azerî Türkçesinin bir özelliğidir.

Yılan>ılan

- Niçe yatur düşübeni ılan çıyan üşübeni (TD 22/2/2)
- Niçe yatur düşübeni ılan çıyan üşübeni (TD 35/2/2)
- Yirün ka'rında berkiyen şol agılı ılan benem (TD 194/3/2)

Yıldız>ılduz

- Bilmeye yüz bin müneccim tâli'üm ne ılduzdan gelür (TD 42/4/2)
- ‘Âşıklarun ılduzı her-dem çavuşa benzer (TD 66/4/2)

Yıldırım>ıldurum

- Bahilün gönlini ıldurum urdı (RN 398/1)

1. 1. 2. 4. Göçüşme

İki fonemin karşılıklı olarak niteliklerinden bir şey kaybetmemeleri şartıyla birbirlerinin yerine geçmeleri hadisesidir.¹⁴ Eserlerdeki bu ses olayı bir ünlü ve bir ünsüz arasında meydana gelmektedir. İncelenen eserlerde gibi>bigi kelimelerinin ikisi de kullanılmaktadır.

¹⁴ Tahir Nejat Gencan, (2001), **Dilbilgisi**, Ayraç Yayın evi, İstanbul, s. 36.

gibi> bigi

- Delü bigi talbınma iy bî-çâre batdun tut (TD 18/7/2)
- Öd agacı bigi yanar vücûdum (TD 50/2/1)

1. 2. ŞEKİL BİLGİSİ

1. 2. 1. EKLER

1. 2. 1. 1. İsim Çekim Ekleri

İsimlerin kendi aralarında, edatlar ve fiillerle olan ilişkilerinde aldıkları eklerdir.

1. 2. 1. 1. 1. İyelik Ekleri

İsmlere gelip onların kime ait olduklarını bildirirler. Eserde iyelik ekleri bazı küçük ses değişmelerinin dışında bugünkü Türkçedeki ekler ile aynıdır.

a) Teklik 1. Şahıs: “-m, -(U)m”

- Benüm söz+üm tutup imansuz ölme (RN 198/1)
- Varisa derd+üme dermam virgil (RN 41/2)
- Bu dem yüz+üm süre turam her dem ayum yini togar (TD 77/1/1)

b) Teklik 2. Şahıs: “-n, -(U)n”

- Yûnus cümle söz+ün sana feride (RN 82/1)
- Öz+üni begenüp haber virürsin (RN 113/2)
- Senün ol dost+una buşan kimise (RN 122/1)
- Mi'râc'ında diledüg ümmeti+ün varıdur (TD 81/3/1)
- Yûnus senün 'ayb+unı gözlegil ayrugı ko (TD 86/7/2)
- Bellü bilün cân sûret+ün sakalına gülüdi gider (TD 87/4/2)
- Gaflete virme öz+üni dünyâ-perestlik eyleyüp (TD 87/7/2)
- Miskîn Yûnus aç göz+üni (TD 88/9/3)

c) Teklik 3. Şahıs: “-ı, -sı”

- Takaza+sı zamanun bir gün ire (RN 137/1)
- İrürdi devlete 'akl bilü+si (RN 79/2)
- Buşu iş+i heman küfr ü dalaldür (RN 202/1)
- Gözi görmez kişinin sevgü+si yok (RN 527/2)
- Vücûdun cübbe+sin 'ışkıla çâk it (TD 91/12/1)

- Mürebbî+si ne dirise pes ol anı dutmak gerek (TD 140/271)
- Ata belinden bir zamân ana+sı-na düşdi gönül (TD 152/1/2)

d) Çokluk 1. Şahıs: “-mUz, -(U)mUz”

- Şad oldı dost+umuz düşman+umuz mat (RN 175/1)
- Çarh-ı felek yogıdı cânlar+umuz var iken (TD 243/1/2)
- Sen fâkıhsun ben fakîr sana tan+umuz yokdur (TD 248/10/2)
- Tartalum günâhumuz arturalum âh+umuz (TD 251/2/29)
- Bu ne ‘acâyib ser-güzeş çıkardı bagr+umuz-da baş (TD 286/3/2)
- At+umuz eyerlendi eşdük el-hamdüli'l-lâh (TD 292/5/2)
- Ol dostıla bâzâr+umuz fülân vak(TDan berü degül (TD 294/6/2)
- Âbdestümüz namâz+umuz dogrulukdur tâ‘atümüz (TD 307/4/2)
- Uş yine nazar oldı bu bizüm cân+umuz+a (TD 311/1/2)
- Karanu sin içinde otura yan+umuz+a (TD 311/5/2)

e) Çokluk 2. Şahıs: “nUz, -(U)nUz”

- Ulu+nuz kim durur kimün işsiz (RN 49/2)
- İşit ne dir horûs+unuz (TD 88/2/1)
- Gelür gönüle batılır hâl+ünüze hâldeş gelür (TD 92/4/2)
- Ağız ağızdan kutludur ola ki söz+ünüz duta (TD 104/8/2)

f) Çokluk 3. Şahıs: “lArI”

- Azad oldı bular kaygu+ları yok (RN 75/2)
- Eginleri bütün karın+ları tok (RN 75/1)
- Anunçün cümle iş ulu+larun-dır (RN 84/2)
- Ecel hırman+ların+ı yile vire (RN 137/2)
- Bârî gücüm yitdügince soy+ların+ı soylayayın (TD 283/7/1)
- Ugrı diyü kulların+ı giriftâr iden ol (TD 328/7/2)
- Hak söz+lerin+i söyler cânları hayrân eyler (TD 319/2/1)

- Göz+lerin+i giryân ider cigerini biryân ider (TD 379/9/2)
- Götürdüm perde+lerin+i dîdâruma baksun dimiş (TD 122/6/1)
- Dinledi söz+lerin+i sır sözi dervîşlerün (TD 149/4/2)

1. 2. 1. 1. 2. Hal Ekleri

İsimlerin cümle içinde diğer kelimelerle olan ilgilerinin sağlanması için aldıkları eklerdir. Yalın hal eksizdir. Diğer durumlar çeşitli ekler alırlar. Hâl eklerinin sayısında da dilde tam bir birlik yoktur. Bazı dilciler beş olduğunu, bazıları altı olduğunu, bazıları da hâl eklerinin dokuz olduğunu belirtmektedirler.

Kaya Bilgegil,¹⁵ Tahir Nejat Gencan,¹⁶ Kemal Demiray¹⁷ hâl ekleri sayısının beş (Yalın hal, yükleme hali, yönelme hali, bulunma hali, çıkma hali) olduğunu söylerler.

Hal eki sayısının altı olduğunu söyleyenler ilgi, (genitive, tamlayan) ekini de hal eki saymaktadır.¹⁸

Muharrem Ergin hal eklerinin asıl görevlerinin ismi fiile bağlayan ve isimlerle fiiller arasında ilgi kuran ekler olduğunu söylemektedir. “Hal ekleri ismi bazen isme, çok defa ise fiile bağlayan eklerdir. İsmi edata da bağlarlar; fakat bu da aslında fiile bağlamak içindir. Kısacası hal ekleri esas itibarıyla ismi fiile bağlayan, isimlerle fiiller arasında münasebet kuran eklerdir.”¹⁹

a) İlgi Eki

Bu ek ünsüz ile biten isimlerde “-Un”, ünlü ile bitenlerde “-nUn” dur.

¹⁵ Kaya Bilgegil, (1984), **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul s. 34-35.

¹⁶ Gencan, a. g. e., s.45-46.

¹⁷ Kemal Demiray, (1958), **Temel Dilbilgisi**, İstanbul, s. 55-57.

¹⁸ Vecihe Hatipoğlu, (1982), **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ankara, s.36-37.

¹⁹ Muharrem Ergin, (1994), **Üniversiteler İçin Türk Dili**, İstanbul, Bayrak Yayınları, s. 283.

- Kamu buhl ehli+nün işi bu ola (RN 407/1)
- Müdam küfr u nifak a+nun işidür (RN 30/2)
- Pes a+nun kişileri kanda ola (RN 52/2)
- Takazası zaman+un bir gun ire (RN 137/19)
- A+nun ahvali hale benzemez hiç (RN 204/1)
- Cihanda hiç a+nun misli bulunmaz (RN 206/2)
- Buşu almıs a+nun agzı dili yok (RN 220/2)
- Terk eylegil sen senligün a+nun ‘ışkını bul anun (TD 93/4/2)
- Âşıklar lâ-mekân olur cihân+un terkinı urur (TD 93/5/2)
- Ne gördi Leylâ’+nun yüzinde Mecnûn (TD 95/4/1)

Ø ilgi eki:

- Hasretinden ol ma'şûkun gözi yaşı bınar olur (TD 93/1/2)

b) Yönelme Eki

Bu ek “-A” dır. Eski Türkçenin “-gA” ekinden inkişaf etmiştir. Ünlüyle biten bir kelimeye geldiği zaman araya yardımcı -y- sesi gelmektedir:

- Ne severisen ol yana+y+a yiden (RN 35/2)
- Hiç anmadun beni san+a ne yazdum (RN 43/1)
- Yönelüp san+a geldüm halümi bil (RN 44/19)
- Ele gireni zindan+a ururlar (RN 48/2)
- Olupdur cümlesi sultanın+a kul (RN 72/2)
- Hırs u tama‘ bende ırak hem ardum+a atan benem (TD 212/1/1)
- Pâdişâh olan kişiye sekbân olmak olma+y+a (TD 220/4/2)
- Yana yana kül oluban sen ma‘şûkanun yolın+a (TD 226/3/2)
- Yûnus eydür iy sultânım ‘ışk odın+a yandı cânım (TD 226/7/2)

Yönelme hal ekinin, yaklaşma ana görevi yanında eserlerde farklı görev ve anlama sahip olduğu görülmektedir.

a)Uzaklaşma görevinde:

Kıyamaz virmege canına geçti. (RN 376/1)

b)''için'' anlamında:

Selam virmeklige ögin diremez. (RN 150/1)

c) Yükleme Eki

-I

İsmin yalın halinden sonra gelir.

- 'Azim cihan durur gönül cihan+ı (RN 17/1)
- Salacam+ı götürdiler (TD 184/7/2)

İyelik eklerinden sonra Ø

- Hiç onarmaz bagrı başın hayır işden bezer ölüm (TD 198/4)
- Oturup degme yirde söyleme 'ışkun sözün (TD 254/6)

d) Bulunma Eki

Bu ek "-dA" ekidir.

- Bin er tonlu tururlar tapusın+da (RN 32/1)
- Buçuk gün turmayan 'aklın katın+da (RN 38/19)
- Bu yol+da da'vi sıgmaz ma'ni gerek (RN 37/1)
- Olun kim yiri yurdi an+da ola (RN 52/2)
- Bugün Mansûr benem 'ışkun yolın+da (TD 289/7/29)
- Ki kaldı kapu+da andan içerü (TD 290/13/2)
- Işk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapu+da (TD 294/9/2)

Bulunma hal ekinin bulunma ana görevi yanında eserlerde farklı görev ve anlama sahip olduğu görülmektedir.

a) "Her gün" anlamında:

- Yir-içer oturur senünle günde (RN 518/2)

b) Uzaklaşma görevinde:

- Irılmadın tura sultan katında (RN 28/2)

e) Çıkma, Ayrılma Eki

Bu ek "-dAn" dir.

Çıkma ve uzaklaşma anlamında ayrılma eki:

- Tama'+dan kurtarurlar il ü şehri (RN 66/2)
- Muhaldur kimse an+dan kurtara can (RN 67/2)
- Hak'+dan yana göneline denizde yol vardır bize (TD 333/4/1)
- Hoş haber geldi dost+dan yarattı bâg u bostân (TD 335/3/1)
- 'Âlem düşmân olurısa beni dost+dan ırımaya (TD 337/3/1)

Sebepler anlamında ayrılma eki:

- Gör şeytânı bugzın+dan ne fitneler eyledi (TD 356/4/2)
- 'Işk şevkân+dan 'âlem toldı bu 'âşıklar andan geldi (TD 360/4/2)
- Girü durur yokluk+dan kamuların baylığı (TD 361/1/1)

f) Eşitlik Eki

Eşitlik eki "-cA" dır. Bu ek ünsüz uyumuna giren kelimelerle kullanıldığında "çA" olur.

kadar, miktar anlamında:

- Yakın bildi kolan+ca turur yol (RN 227/1)
- Batar özi dahı mal sonın+ca (RN 389/1)
- Girer her gün yire kendü boyın+ca (RN 389/2)
- Uzatmagil işün var bun+ca yıllık (RN 123/1)
- Bunca yildur ni+çe döner ol meclisün piyâlesi (TD 406/6/2)

- Bir avuç topraga bun+ca kıyl u kâl (TD 417/25/2)
- Dost oldu bize mihmân bun+ca yıl bunca zamân (TD 40/6/2)

-a göre:

- Okuram şâhumı kendü dilüm+ce (TD 50/6/2)

g) Yer- Yön Eki

Bu ek “-rA -ArU, gAru”dur. Bu eklerle kurulan kelimeler şunlardır:

İç+re>içre

- Ki bin er şehri içre el bir itdi (RN 477/1)
- ‘Akıl gönül içre turur ol üç haslet besler anı (TD 412/2/2)
- Hasan'dur cismüm içre nûr-ı îmân (TD 31/6/2)
- İy dost seni severem cân içre yirün vardur (TD 51/1/2)

Taşra

- Gönüllerden seni sen taşra atdun (RN 124/2)
- Olursın taşra sen ol içerü hoş (RN 231/1)
- Kime eydibilesin gel evünden taşra çık (TD 131/7/2)
- Endîşe şehirden taşra bir ulu mekândaydım (TD 169/4/2)

Son+ra>Sonra

- ‘Acebdür olası sonra peşimân (RN 282/2)
- Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri (TD 233/6/2)
- Lâ-şerîkden okursın sonra şerîk katarsın (TD 248/1/29)
- Senden sonra söylene key eylügün varısa (TD 300/2/1)

Üze+re> üzere

- Aşaklık üzeredür yir ile gög (RN 170/1)
- Çün gölden girü döndi budak üzere kondı (TD 367/5/2)
- Cânım üzere turdı Rahmân çerisin dirdi (TD 394/2/2)
- Belkîs'ıla taht üzere mühr-i Süleymân'daydım (TD 198/5/2)

İçge+ rü>içerü

- Olursın taşra sen ol içerü hoş (RN 231/1)
- İçerüden içerü bir key latîf nihândayıdum (TD 169/5/2)
- Pâk eyledüm içerüsün mülketini yuyan benem (TD 197/3/1)
- İçerüme bakarsan buçuk pulluk nesne yok (TD 227/5/1)

İl+gerü> ilerü

- Mürebbisiz ilerü varmaya iş (RN 180/2)
- ‘İlm-i sâbıkdan ilerü dahı Elest belürmedin (TD 317/7/1)
- İlerü vardı Mûsâ la‘în oturmuş aglar (TD 356/11/1)
- Ben bu sûretten ilerü adum Yûnus degül iken (TD 169/11/1)

Yok+garu >yukaru

- Yukaru bakar ol çah agzı irak (RN 291/1)
- Yukaru illeri kamu (TD 27//2/1)
- Çün va‘de ire câna çıka yukaru hana (TD 340/2/1)

h) Araç- Birliktelik Eki

Bu ek “ile”dir; “ile”nin ilk hecesi ünlüyle biten tabanlarda “y”ye döner.

İle

- Erün baylığı mal ile degüldir (RN 397/1)
- Niçe bu dirliğ ile yoldaş (RN 120/2)
- Eydürler fülân öldi mülk ile mâlı kaldı (TD 124/11/1)
- Yol eri+yle yoldadur yolsuza yoldaş degül (TD 169/4/1)

1. 2. 1. 1. 3. Çokluk Eki

Çokluk eki “-lAr”dır.

- Sakıngil kim bu-lar-dan olmayasın (RN 25/1)
- Bahadur-lar demur yürekli er-ler (RN 46/2)

- Mark ton-lar geyer biner burag at (RN 58/2)
- Sipahi-ler kamu tapuya turdu (RN 69/2)
- Eren-ler nefesidür devletümüz (TD 20/8/1)

1. 2. 1. 2. Fiil Çekimi

Çekimle anlam kazanan fiillerin bu özelliği onu diğer kelime türlerinden ayıran özelliktir. Çekimli bir fiil üç bölümden oluşmaktadır.

Fiil kök-gövde+şekil veya zaman eki+kişi eki

1. 2. 1. 2. 1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri

Tasrifeye giren fiilin yapan, olan ve yapması ya da olması tasarlanan kişiyi, varlığı, kavramı gösteren eklerdir. Türkçede fiil çekiminde kullanılan kişi ekleri üç çeşittir.

1. 2. 1. 2. 1. 1 Şahıs Zamiri Asıllı Şahıs Ekleri

En kapsamlı kullanım alanına sahip eklerdir. Şahıs zamirlerinin değişime uğrayıp ekleşmesi sonucu ortaya çıkmışlardır.

- İçeliden kıl-ur-am âh bilmezem ki ne belâdur (TD59/5/2)
- Çü suçun bil-mez-sen bildireyin (RN 344/1)
- Ne kim dilerse kıl-ur ol şerî‘at içinde (TD 295/6/2)
- Bize muhib olanları Hak'dan dil-er-üz anları (TD 265/3/1)

1. 2. 1. 2. 1. 2. İyelik Eki Asıllı Şahıs Ekleri

Sadece görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılır. Üçüncü teklik şahıs burada da eksizdir. Bu ekler hem şahıs hem de zaman ifade eder.

- İy Yûnus ‘ârifisen anla-du-m bil-dü-m dime (TD 84/7/1)
- Dime-du-n ol kimseye ol kişi kanı (RN 42/1)

1. 2. 1 .2. 2. Fiilde Şekil ve Zaman Ekleri

Bu ekler, fiil kök ve gövdelerinin belirttiği iş, oluş ve kılışı şekil ve zamanına bağlayan eklerdir.

1. 2. 1. 2. 1. 1. Fiil Kipleri

Fiil kipleri şekil ve zaman özelliği kazandırır. Fiil kipleri iki başlık altında incelenir.

1. 2. 1. 2. 1. 1. 1. Bildirme Kipleri

Yapılmış, yapılıyor, yapılacak olan bir iş, oluş ve kılışı haber veren fiil kipleridir.

1. 2. 1. 2. 1. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman

Görülen Geçmiş Zaman “dI”

Eserde bu zaman “dI” ekiyle karşılanır. Ek ünlüsü 3. şahıslarda sadece düz-dar şekliyledir.

- Tama' birle eger ben yoldan az-dum (RN 43/2)
- Ben benligümden geçdüm gözüm hicâbın aç-dum (TD 271/2/2)
- Gönüllerden seni sen taşra at-dun (RN 124/2)
- Git-di begler mürveti binmişler birer atı (TD 231/3/1)

Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman “mİş”

- Uçmaktadı Hûrîleri gey-miş anlar nûr tonları (TD16/7/1)
- Çün ben beni unutmuşam şöyle ki sana git (TD 52/2/1)
- Yûnus eydür Allah dirüz Allah'ıla kapılmışuz (TD333/7/2)

1. 2. 1. 2. 1. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman

Her iki eserde de şimdiki zaman eki kullanılmamıştır.

1. 2. 1. 2. 1. 1. 1. 3. Geniş Zaman “(A/I) r”

Genel ifadeli bir kiptir.. Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kapsar. Eserlerdeki geniş zamanın olumlu çekimi “(A, I) r” ekleriyle sağlanır.

- Senligi bu ara yirden gid-er-mez-sen oldı duzak (TD128/5/2)
- Seni ulu sa’adete yit-ür-ür (RN 311/2)
- Cübbe vü hırka taht u tâc bular vir-ür-ler ‘ışka bâc (TD130/5/1)

1. 2. 1. 3. 1. 1. 1. 4. Gelecek Zaman “IsAr”

Eserlerde “ IsAr” eki gelecek zaman eki olarak kullanılmıştır.

- Ayruk sûretde ne kalur kim kıl-ısar zühd ü tâ’at (TD 385/3/1)
- İşidün iy ulular âhir zamân olı-sar (TD 106/2/1)

1. 2. 1. 3. 1. 1. 2. Tasarlama Kipleri

1. 2. 1. 3. 1. 1. 1. 1. İstek Kipi “-(y)A”

Tasarlanan fiilin istendiğini açıklar. Dilek ifade eder. İstek kipi eserlerde değişik fonksiyonlarda kullanılmıştır.

Gelecek zaman anlamında:

- Zebânîler çün gel-e-ler beni yalnız bul-a-lar
Bilmedüğüm dil sor-a-lar sen yardım eylegil Çalap (TD 243/4/1)
- Va'de olundı kamuya kim göreler yarın anı (TD 24/5/1)

İstek fonksiyonunda:

- Niçe bir handân olan yâ niçe bir giryân ol-a-m (TD 201/1/1)
- Mücâhede çekersen müşâhade id-esin (TD242/2/2)

Şart fonksiyonunda:

- Sekiz Uçmagun Hûrîsi eger bezenüp gel-e-ler (TD 8/2/1)

Geniş zaman fonksiyonunda:

- Bulasın sabrıla Mi’rac u Tur’ı (RN 312/2)

Ayrıca “gerek” kelimesi ile kullanıldığı örneklerde gereklilik manası da vardır.

- Neyi neye gerek ol bile gerek (RN 338/1)
- Gerek hariciler sürile şardan (RN 476/2)

1. 2. 1. 3. 1. 1. 1. 2. Gereklilik Kipi

Tasarlanan işin veya fiilin gerekli olduğunu bildiren çekimdir. Bu çekim eserlerde farklı şekillerde yapılmıştır. “mAlI”eki kullanılmamıştır.

mAk + gerek

- Her kim dostı severise dostdan yana git-mek gerek (TD17/4/1)
- Dünyeye gelen kişiler yola bile gel-mek gerek (TD 137/1/1)

mAk+lazım

- Öl-mek lâzımdur kamuya ben ölmedin kanca varam (TD205/6/2)

1. 2. 1. 3. 1. 1. 1. 3. Emir kipi

Fiilin yapılması gerektiğini emir şeklinde ifade eden kiptir. 2. şahıs için “gII” eki kullanılmıştır.

- Şöyle bil-ün ol mahlûka ol Rahîm ü Rahmân benem (TD 29/2/1)
- Niçeleri korkutmış ol-ma-sın kim korkasın (49/5/1)
- Gel ‘işretüm dinle geç ‘aklı koma beleşde (TD 167/4/2)
- Bir bakgıl saga sola tagılma degme yola (TD 42/4/1)
- Bir kişiden sorgıl haber kim ma‘nîden haberi var
- Bir kişiye virgil gönül cânında ‘ışk eseri var (TD 47/4/1)

1. 2. 1. 3. Cevher Fiili (i-)

Eski Türkçedeki şekli “er-”dir. Cevheri fiilin iki temel görevi vardır :

Cevher Fiilinin İsim Veya Kelime Gruplarını Yüklemeleştirilmesi

Adların ve kelime gruplarının sonlarına gelerek onların yüklem olmasını sağlar. İsim unsurundan sonra cevheri fiil gelir. Sonrasında kişi eki getirilir. (iyelik kökenli, kişi zamiri kökenli ekleri.)

Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

- Bu cihâna gelmedin ma‘şûkıla bir idüm (TD223/1/1)
- Ol pâyânsuz devirde ne Mûsî ne Tûr idüm (TD223/2/2)
- Gönüm idi kaygulu nefsum âsâyiş benüm 8D.225/4/2)
- Ben ol idüm ol ben idi şimdi niçesi kesile (TD317/7/2)
- Bunlar bir vakt begler idi kapucılar korlar idi (TD368/6/2)

Duyulan (Öğrenilen)Geçmiş Zaman Çekimi

- Zîrâ bizüm bu gönümüz ser-mâyeli dükkân imiş (TD117/6/2)
- Tevhîd imiş cümle ‘âlem tevhîdi bilendür Âdem (TD125/6/1)
- Dil tutuban yürüdügüm yadlığuma delil imiş (TD205/2/1)
- İnce Sırât köprüsi genez imiş bu yolda (TD375/7/1)

Geniş Zaman Çekimi

- Ben Yûnus-ı bî-çâre-y-em (TD404/9/1)
- Başdan ayaga yare-y-em (TD404/9/2)

Cevher Fiilinin Fiillerin Birleşik Çekimlerini Oluşturması

Fiillerin birleşik çekimlerini oluşturur. Çekimli fiilleri birleşik zamanlı yapar.

- N'olaydı ben anı gör-e-y-düm bu gözle (TD 234/1/7)
- 'Işk dârına dost zülfi as-mış-dı beni 'uryân (TD 67/5/2)
- Âdem toprak yat-mış-dı at âlemi dut-mış-dı (TD 87/3/1)

1. 2. 1. 4. Yapım Eki

Eserlerde isimden isim yapma eki, isimden fiil yapma eki, fiilden fiil yapma eki, fiilden isim yapma eki örnekleri mevcuttur.

a) İsimden İsim Yapma Ekleri

“-cI, -çI”

- Komazlar yol+cıyı yolda tururlar (RN 87/1)
- Çağırdı muştı+cı geldi kana'at (RN 87/2)
- Yalan+cılık fiilegil 'ışka yalandur dimegil (TD 65/4/2)
- Soru+cı gelür yir yırtup sorar Tanrı'n kimdür diyü (TD 72/4/1)
- Menzile irmez kalur yol eri yuva+cı (TD 352/1/1)
- Bunlar bir vakt begler idi kapu+cılar korlar idi (TD 368/6/1)

“-dAş”

- Niçe bu dirliğ ile yol+daş olasın (RN 20/1)
- Çün uğrı yol+daş+ı başını virür (RN 345/1)
- Andan berü kim 'ışkun benümle yo+-daş oldı (TD 394/1/2)
- İy yârânlar iy kar+daşlar görün beni n'itdüm ahî (TD 399/1/2)
- Tosbagaya ugradum gözsüzsepek yol+daş+ı (TD 407/12/1)
- Esen kalsun râz+daşlar+um (TD 413/2/1)

“İU”

- Eya us+lu kişi sen bir haber vir (RN 247/1)
- Ki can+lu barmagım uykuya banmaz (RN 538/1)
- Ki bunca dür+lü mühmel bu sarayda (RN 266/1)
- Sabır+lu devleti dayim olısar (RN 287/1)

- Ne baht+lu-dur cânları hep mahabbet içinde (TD 295/6/1)
- Yidi dür+lü nişân gerek hakîkate irenlere (TD 298/1/2)
- Ma‘şûka yüz bir dür+lü yol gösterür (TD 308/3/2)

“-sUz”

- İman+suz kalısar ol 'asi canı (RN 91/2)
- Ev ıı+suz olıcak uğrı gelince (RN 229/1)
- Yürür bir cân+suz sûret ‘âlem halinden bî-gam (TD 201/2/2)
- Cihâna düşmişem el+süz ayak+uz (TD 203/3/1)
- İşk+suzlara göynür özüm anunçün fâş olur râzum (TD 204/2/1)
- Ol pâyân+suz devirde ne Mûsî ne Tûr idüm (TD 223/2/2)
- Kanad+suz kuşlayın kaldun yabanda (TD279/5/1)

“İlk”

- Dimesün kim ben şâdıyam ya şâdı+lık kandan ana (TD 25/5/2)
- Mest oluban çağırur dervîş+lik bühtân bana (TD 14/4/2)
- Havf ü recâ nice gelür var+lık yok+luk bıragana (TD 27/3/2)

“cA”

- Evvel gele şol yuyucu ardın+ca şol su koyucu (TD 6/4/1)
- Ardum+ca taşlar atanı güller nisâr olsun ana (TD 13/3/2)

b) İsimden Fiil Yapma Ekleri

“-A”

- Akar yaşum sele benz+er ‘ömür geçer yile benz+er
Güler yüzün güle benz+er ne bilsün geçe bu çağlar

“-Ar”

- Gazal yapraklayın benzüm sar+ar-dı
- Ag+ar pervâze kuşlar

“-İ”

- Niçeler eydür Yûnus'a çün koca-l-dun ‘ışkı kogıl (TD 33/2/1)

“+IA-”

- Cümle bir anı bir+ler cümle ana giderler (TD 278/2/2)
- Nefesün cânlar bağışlar (TD 247/2/1)
- İkincisi tarîkat kulluga bil bag+laya (76/4/1)

c) Fiilden İsim Yapma Ekleri

“-k, -(U)k”

- Dek ayru-g-a degül benüm kılıcım (RN 199/1)
- Ayr-uk bana ne gam gussa çün ‘inâyet dostdan ola (TD 4/1/1)
- Gelün taş-uk idelüm işi kolay tatalum (TD 103/5/2)
- Bin uyagur bin bir togar buyr-uk ile gelmiş meger (TD 87/6)
- Benüm cânum uyan-uk-dur dost yüzine bakan benem (TD 187/1/1)
- Girdüm gönül sın-ugına gönülleri düzer oldum (TD 222/3/2)
- Biş böl-ük oluban kim kıla tâ'at (TD 20/3/2)

“-Ak”

- Dir(i)n-egi tagıdan gelmiş cân u gönül mahbûs olmuş (TD 414/5/1)
- Bu dervîşlik tur-agı bir ‘acâyib tur-ak-dır (TD 84/1)
- Ne turum var ne tur-agum hiç yirde yokdur karârum (TD 175/4/1)

“-gU”

- Gözi görmez kişi sev-güden ırak (RN 524/1)
- Azad oldu bular kay-gu-ları yok (RN 75/1)
- Yaşıla kaygudan gözleri tolmuş (RN 149/1)
- Fikir yumış oğlanıdur endîşe kay-gu kânıdur (TD 120/2/1)
- Dün ü gün kay-gular yirsin n'ideyin yohsulın dirsın (TD 148/5/1)

“(I)n”

- Yeni tertib yeni iş yeni düğ-ün (RN 367/1)
- Yarınım bugün bana hoş bayram düğ-ün bana (TD 397/1/1)
- Gördi gözüm dost yüzünü yas kamu düğ-ün-dür bana (TD 7/2/1)
- Miskîn Âdem oğlanını benzetmişler ek-in+ciye (TD 388/3/1)
- Kanda bir od yanarisa nişânı var düğ-ün tüter (TD 78/2/2)
- ‘İşkun odı çıkarısar ‘Arş'a degin düğ-ün+ümi (TD 409/2/2)
- Yigid iken ölenlere gök ek-in+i biçmiş gibi (TD 388/4/2)

“-U”

- İrürdi devlete ‘aklı bil-ü-si (RN 179/2)
- Bakar öl-ü gibi özün nurı yok (RN 519/2)
- İnâyet oldı Hak'dan öl-ü dirgürüp geldüm (TD 191/12/2)
- Anı sen senden iste o senden ayr-u olmaz (TD 103/1/2)

“-IcI”

- Ol Kâdir-i Kün feyekûn lutf id-ici Sübhân benem (TD 211/1/2)
- ‘İşk dilde genez olur ‘ışk bil-ici az olur (TD 331/3/2)
- İllâ sev-ici-dür seni ‘ışkıyile seveni (TD 357/7/2)
- Kamular göz gibidür sen bak-ıcı (RN 587/1)

Fiilimsi ekleri:

İsim-fiil ekleri:

“-mAk”

- Agla-mak gül-mek ‘âşıkâ diril-mek ölmek ‘âşıkâ (TD390/4/1)
- Yârdan ayru olunca asılup öl-mek yigdür (TD398/2/1)
- Düşmânlar eydür bana söz di-mek kandan sana (TD51/3/1)
- N'idem di-mek ırag oldı bulardan (RN 76/2)
- Niçe bir gör-me-mek açgıl gözini (RN 522/2)

“-İş”

- Geldüm gördüm bir ârây-iş seni seven kalmaz ana (TD 25/3/1)
- Ol bak-ıştı biz bakduk yirmedik ‘âm u hâsı (TD 22/2/1)

Sıfat-fiil ekleri

“-An”

- ‘Âlem ‘ilmin okıyan dört mezheb sırrın tuyan (TD 110/3/1)
- ‘Âşık cânına ‘ışk koyan ol bir yüce Sübhân'ımış (TD 121/1/1)

“-dIk”

- Bas-duk yirde fitne bitdi işletdi yine nefsanî

“-AsI”

- Ol dem kancaru kaçalar baş kurtar-ası yir gerek

Zarf-fiil grubu teşkil eden ekler:

– I

- Âşık öldi di-y-ü sala virürler (TD 113/8/2)
- Kaçan gele di-y-ü dost hazır olgıl (RN 223/2)
- Bin yıl zârı kılurısam hâlün nedür di-y-ü sormaz (TD 104/5/2)

–Ip (UP (y)Up)

- Tanrı'nun buyruğın tut-up_biş vakt namâz kılsa gerek (TD 136/1)
- Kılıç tart-up gelür yir alçağından (RN 156/2)
- Kime kapu aç-up kime yaparsın (RN 21/2)
- Bu halâyık bilsünler anda bul-in-up geldüm (TD 192/11/2)

Uban UbanI~ “ArAk”

- Bir kimsenün devletine ta‘n id-üben biz gelmezüz (TD 114/2/2)
- Dergâhına yüz tut-uban hemân bir ikrârdur bize (TD 333/7/2)

- Çık-uban gül-zâra karşı (TD 343/5/2)

-(y)InçA

- Ev ıssuz olıcak uğrı gel-ince (RN 239/3)

-AndA

- Şart u farz olmaz anda cânı ‘ışkda kal-anda (TD 264/3/2)

-mAdIn

- Ya Hak'-dan kork-madın ‘asr okudugun (RN 235/1)
- İçün ‘imâret ol-madın taşundagı ma‘mûr nedür (TD 56/3/1)

-mAdAn

- Hak bir gönül virdi bana hâ di-meden hayrân olur (TD 49/1/1)

-dUkçA

- Gün gel-dükçe benzün solar solsa gerek şimden girü (TD 286/2/2)
- Düş-dükçe öge Hubbü'l-Vatân zerrece kalmaz me'men (TD 365/4/1)

-dUkdA

- Yâ cânımı al-dukda âsân ola mı yâ Rab (TD 15/4/2)

-ken

- Ben bu sûretten ilerü adum Yûnus degül iken (TD 169/11/1)

d) Fiilden Fiil Yapma Ekleri

“-dUr”

- Tol-dur kadeh sungıl bize ‘ışk şarâbından iy sâkî (TD 387/5/2)
- ‘ışk durur âfet belâ dön-dürür hâlden hâle (TD 26/2/1)

“-gur”

- Durgurdı dört âleti adın insân eyledi (TD 358/5/2)

“-n”

- Ol birün nûrı bana gör-ü-ndi er yüzünden (TD 43/9/1)
- Levh-kalem çalınmadın Mi‘râc'a kâdir idüm (TD 24/1/1)

“-ş”

- Cânlar anda bil-i-şdi ol dem gönül al-ı-şdı (43/6/7)

“-l”

Günler geçe yıl çevr-ile üstüme sinlem obrıla (TD 275/4/2)

“-r”

- Komadugun götürmek düş-ü-r-e yatlu işe (TD 76/5/2)
- Cânum Hazret'e uç-u-r-dum
Ecel şerbetin iç-ü-r-düm

“-t”

Ki ‘ışkı söyle-dür dildâre karşı (TD 45/3/1)

1. 2. 2. KELİME TÜRÜ

1. 2. 2. 1. İsim

Özel İsimler

a. Allah anlamındaki kelimeler: Azîz, Basîr, Cebbâr, Cebbâr-ı 'Âlem Celâl, Celîl, Çalap, Deyyân, El-hakk, Furkân, Gaffârü'z-Zünûb, Gufran, Hakk, Hâlik, Gufrân, Hayy, Hayyü'l-Bekâ, Hû, Hüve, Kadîr, Kayyûm, Kerîm, Ma'şûka, Mennân, Mevlâ, Padişah-ı lem yezel, Kerim-i Zül celal, Sultan-ı cihan, Sultan-ı vakt, Tanrı.

b. Peygamberimiz için kullanılan kelimeler: Dürr-i yetîm, Ebu'l Müslim, Fahr-ı 'âlem, Habîb Hitâmü'l-mürselîn, Kandîl, Mustafâ, Müctebâ, Resûlu'l-lah, Resûl-ı mutlak, Halil.

c. Peygamber isimleri: Âdem, Cercîs, Dâvûd, Eyyûb, İbrahim, İdrîs, İlyâs, İsâ, İsmâîl, Hızır, Mûsâ(Mûsî), Nuh, Zülkarneyn, Yakub, Yusuf, Süleyman, İlyas, Muhammed.

d. Melek isimleri: Azrâîl,Cebrâîl, Ferişte, ferişteh,. Hârût-Mârût, İblîs, İsrâfil, Kirâmen kâtibîn, Mikail.

e. Din alimleri ve sahabiler: Ashâb-ı suffâ, Barak Baba, Cafer-i Tayyâr, Cüneyd-i Bağdadi, Dört yâr, Ebu Bekir (Sıddîk), Hallâc-ı Mansûr, Hamza, İbrâhîm Edhem, İmrân, Lokmân, Mansûr-ı Bağdâdî, Mevlânâ, Murtaza, Sarı Saltuk, Tapduk.

f. Destani kahramanlar: Rüstem, Ferhad-Şirin, Leyla-Mecnun.

g. Gök cisimleri: Arş, Mirrih, Bercis, Zuhal.

h. Yer isimleri: Arasat, Behişt, Dergâh, Guristân, Firdevs, Hacerü'l-Esved, Hicâz, Ka'be, Kâf, Konya, Mahşer, Makber, mescid, Mir'ac, Rum, Safâ, saray, Sidret'ül münteha, Sivas,

ı.Kadın isimleri: Belkıs, Havva, Leyli/Leyla, Meryem, Şirin, Zühre, Züleyha.

i.Tanınmış başka kişi isimleri: Calinus, Bukrat, Hızır, Hüsrev, Sikender, Mecnun, Ferhad, Feridun, Nuşin-revan, Nemrud, Haman, Karun.

j. Dağ isimleri: Tur,Kaf.

Cins isima. Musiki âletleri: nay, çeng, tef, tabıl, rebab, saz, nakus (kilise çalgısı).

b. Eşya isimleri: kepenek, börk, ayine, susak, kisvet, külüng, nikab, müşk, znnar, Şem, dervaze, omak, asa, aa at (tabut), ocak, kiriş, iğne, çevgen, kılınç, yay, piyale, kadeh, raht, kağıt.

c. Hayvan isimleri ve hayvan organları: balaban (doğan), bere (kuzu), dilg, devleng (toygar kuşu), drrac, gzsepek (köstebek), ılan, keler (kurbağa), koduk, Şir (arслан), togan, kuş, gĞercin, bülbül, aru, sinek, pervane, baykuş, mismil (koyun) kurd, ıyan, karınca, akrep, ördek, aylak, kaz, bahri, Şah balaban, zağ (karga) boz yapalak (baykuş cinsi) bl (kanat), kerkes, tosbaga, koyun, murg, hınzır (domuz), horus, koduk (eşek yavrusu), minkar (kuş gagası), yapa (tüy), Şahin, ceylan, gazal, öküz.

d. Bitki isimleri: ağaç, gl, reyhan, mişe/bişe, d ağacı, nohud, mugayla diken, ney-Şeker (Şeker kamışı), hr, benefşe, nergis, iek, sünbül, servi,iek,

e. Yiyecek ve içecek isimleri: Şeker, Şerbet, zm, incir, nuş (bal), nukl (meze), Şarab, Şehd (bal), yimiş, yumurda, duz, Őeftal, zerdal, yağ, bal, su.

f. Maden isimleri: altun, zer, gümüş, demur, muhas (bakır), sadeF, tutiya, inci, mirvarid (inci) mercan.

g.EĞitim-Ğretim: Okıma, ilm, mescid, medrese, danişmend, alim, hoca, mft, müderris, mrebbe, Şakird, tefsir, ilm-i hikmet, kağıd, mürekkebe, kalem.

h. İŞ-alıŐma hayatı: Bağ,bahçe, bostan, ekin, ekinci, sarraf,demir,rs, derzi, sayyad, dükkan, bezirgan, kervan, sermaye, bazar,

i. Askeri kavramlar: ordu, binbaşı, avuŐ, er, ukal, kılıç, ok-yay, kalkan, mancınık.

Somut isim

- Hiç kimesne bu milkden virmez nişânumuz (TD 416/11/2)
- Dört ferište yogurdı bir peygamber eyledi (TD 355/5/2)
- Durgurdı dört âleti adın insân eyledi (TD 358/5/2)
- Kangı burcdan bakarısan ol sultâna güneş gelür (TD 92/8/2)
- Hasretinden ol ma'şûkun gözi yaşı bınar olur (TD 93/1/2)

Soyut İsim

- Aldanuban kalma buna tîz tevbeye gelmek gerek (TD 137/2/2)
- Beşaret eyledi tîz tahta bindi (RN 178/2)
- Hasretinden ol ma'şûkun gözi yaşı bınar olur (TD 93/1/2)
- Yüz yire uruban ider münâcât (TD 20/2/2)
- Dirisen bin nasihat ana sinmez (RN 400/1)

Topluluk İsmi

- Hayvân durur anun gibi tagda yürür süri süri (TD 112/3/1)
- Sûret gözi ne göriser dost meclisi kandalığın (TD 234/5/1)
- Bir meclisdür meclisümüz anda ciger kebâb olur (TD 326/2/1)
- Senün için korınur hâsıl ordu içinde (TD 265/3/1)

Çokluk İsmi

- Bahadurlar demur yürekli erler (RN 46/2)
- Didiler kamusu nefis kullarıdur (RN 50/1)
- Mark ton-lar geyer biner burag at (RN 58/2)

Asıl Sayı İsmi

“Bir”

- Niçe bir görmemek açgıl gözini (RN 522/2)
- Dün-gün işüm budur hemân nefşüme bir Tatar oldum (TD 220/6/2)

- Bir mekâna varmışam ki ol benüm yurdum degül (TD 228/4/2)

“İki”

- İki sultan durur sana havale (RN 19/1)
- İkinci kapusunda iki arslan vardur anda (TD 242/8/1)
- Bire iki dimegi kimden fetvâ dutarsın (TD 248/1/2)
- Anda iki dilber var bilmezsin ki sorasın (TD 250/4/1)

“Üç”

- On üç bin er durur Rahmani leşker (RN 22/1)
- Üç günden sonra tuyalar (TD 277/6/1)
- Bu dünyede üç kişi Hak dîdârın görmeye (TD 293/5/2)
- Muhammed'e kâfirler üç kez agu virdiler (TD 391/5/1)

“Dört”

- Yil ile geldi bile bil dört heves (RN 11/2)
- Dervîşün dört yanında dört ulu kapu gerek (TD 351/8/2)
- Dört ferîşte yogurdu bir peygamber eyledi (TD 355/5/2)
- Durgurdu dört âleti adın insân eyledi (TD 358/5/2)

“Biş”

- Bu biş vakt namâzumı ‘ışkun gâret eyledi (TD 364/5/2)
- Tanrı'nun buyrugın tutup biş vakt namâz kılrsa gerek (TD 136/1/1)
- Beşinci kapusunda biş ruhbân vardur anda (TD 242/11/1)
- Şol bir biş-on arşın bizi kefen ideler egnüme (TD 291/4/2)

“Altı”

- Altı bin altı yüz altmış altı (TD 48/15/2)
- Ezelî bünyâd urdu altı günde dünyâ toldı (TD 367/7/1)
- Bir ile iki üçü dördile biş ü altı (TD 133/6/1)

“Yidi”

- Yidi kat yirde aşaga turan (RN 169/1)
- Yidi sekiz tokuzı cümle vücûdda bulduk (TD 133/7/1)
- Gördüm yidi Tamu'sın sekiz Uçmak kamusun (TD 191/5/29)
- Adımum atdum yidi dört on sekiz binden öte (TD 201/3/2)

“Sekiz”

- Sekiz Uçmag bezegi sahi için (RN 440/1)
- Sekiz Uçmagun Hûrîsi gelürise bir araya (TD 215/4/1)

“Tokuz”

- Yidi sekiz tokuzı cümle vücûdda bulduk (TD 133/7/1)
- Tokuzı yolda koyup şâh emrine fermân olam (TD 201/3/1)
- Tokuz 'alem durur nefis haşerati (RN 23/1)
- Bu nefis oğlanları tokuz kişidür (RN 30/2)

“On”

- Beş on gün ‘ömr için girü kayıkma (RN 139/1)
- Yıl on iki ay ‘ışk odı içümde uş yanup durur (TD 214/6/1)
- Yidiyile ikiden on sekizden on dörtten (TD 220/6/1)

“Yigirmi”

- Yüz bin yigirmi dört bin cânlar cânım içinde (TD 233/1/2)
- Ol kuşun her bir yöni yüz bin yigirmi dört bin (TD 367/4/1)

“Otuz”

- Otuz iki incü bitmiş mercân içinde i cânım (TD 132/3/2)
- Otuzı gözde durur otuzı gönüldedür (TD 255/7/1)

“Kırk”

- Kırk yıl kalıbı yatdı adı ‘âlemi tutdı (TD 356/4/1)

- Bir serçenün kanadın kırk kanluya yükletdüm (TD 407/4/2)

“Yüz”

- Yüz yire uruban ider münâcât (TD 20/2/2)
- Dört yüz mürîd ü elli hac terk eyledi ‘Abdü'r-rezzâk (TD 130/5/2)

“Bin”

- Bakadur bir kişiyi bin görünce (RN 156/2)
- Dirisen bin nasihat ana sinmez (RN 400/1)
- Niçe bin yıllık yola bir demde vara gele (TD 134/1572)
- Gökden inen dört kitâbı günde bin kez okurısan (TD 10/4/2)

“Otuz bin”

- Otuz binı sırr olıcak ben ol sır olandaydum (TD 169/3/1)

“Yitmiş bin”

- Yılda yitmiş bin hâcı her biri niyyet ider (TD 145/6/1)

“Toksan bin”

- Toksan bin kelimesi otuz bin ‘âm u hâsı (TD 305/7/2)

“Yüz bin”

- Fidî kılam yüz bin cânı ıraklıktan berü gelem (TD 182/2/1)
- Gözüm şaşş bakmaz benüm yüz bin kaba girürisem (TD 190/7/2)

Yabancı Kaynaklı Sayı İsmi

“Şeş”

- Şeş cihet olmadın tutduğı kisvet (TD 19/4/2)
- Yaban cânâvârı gibi bilinler andan şeş eder (TD 80/3/2)

“Hezar”

- Hezar arslan bana bere görünmez (RN 194/2)
- Ben dahı dürlür dökem dosta hezâr destân olam (TD 201/28/2)

1. 2. 2. 2. Zamir

a) Şahıs Zamiri

1. şahıs: İlgi durumunda:benüm, bizüm

Yükleme halinde:beni, bizi.

Yönelme durumunda: bana, bize.

Bulunma durumunda:bende,bizde.

Çıkma durumunda:benden, bizden.

- Tama' birle eger ben yoldan azdum (RN 42/2)
- Birlikdedür varumuz biz bir olduk kamumuz
- Bilemedum beni aldadi tutdi (RN 53/1)
- Ol dost bizi viribidi var dünyayı bir gör didi (TD 95/2/2)
- Eger dilüm bende yise kimse bana nesne dimez (TD 11271/1)
- Bize geldünise endişe yime (RN 56/1)
- İy dirîgâ n'idelüm bizde 'amel olmazsa (TD 66/3/1)
- Bir 'acâyib 'ışk geldi bende bu hâl üstine (TD 55/4/1)
- Beni benden ilettdi kaldum hayrân içinde (TD 22/1/1)
- Ma'nî nedür İblîsden câhillik kamu bizden (TD 39/9/1)

2. Şahıs:İlgi durumunda:senün, sizün

Yükleme halinde:seni, sizi.

Yönelme durumunda: sana, size.

Bulunma durumunda:sende,sizde.

Çıkma durumunda:senden, sizden.

- Eger varurısan sen bu huyıla (RN 119/1)

- Bir siz dahı siz de görün dostı bende gördüm ahî (TD 60/7/1)
- Behremend eyleye sizi (TD 40/9/1)
- Ol göz ki seni gördi ol niye nazar itsün (TD 232/1/1)
- ‘Âlemler ümidi hâce sana fermân olam birgün (TD 234/1/1)
- Bu gönlümdeki râzımı sığrınmazam size direm (TD 89/8/1)
- Ol seni delü kılan yine sendedür sende (TD 93/10/1)
- Her dem yini dirlikde sizden kim usanası (TD 82/10/1)
- Yûnus imdi sen senden ayru degül hem cândan

3. şahıs: İlgi durumunda: anun, anlarun,

Yükleme halinde:, anı, anları.

Yönelme durumunda: ana, anlara.

Bulunma durumunda: anda, anlarda.

Çıkma durumunda: andan, anlardan.

- Irılmadıñ togru varan ol görisedür dîdârı (TD 230/3/1)
- Anlar dahı eyitdiler dermân ana yine Çalap (TD 205/1)
- Çeynenmişî ne dutmak hâ sen anı yutdun tut (265/5/1)
- Bize muhib olanları Hak'dan dilerüz anları (TD 321/3/1)
- Şol seni sevenlere kıl şefâ‘at anlara (TD 235/3/1)
- Ana dirlik dadı sırrını virmez (RN 515/2)
- Hayrı olmayanlar oldı anda yok (TD 79/6/1)
- Hak'dan gelen görklü âvâz andan gelen ündür bana (TD 355/3/19)

b)İşaret Zamiri

bu (çoğulu bular, bunlar)”

- Azad oldı bular vü hoş geçerler (RN 74/2)
- N'idem dimek ırag oldı bulardan (RN 76/2)
- Temenna eylegil yol bularundur (RN 84/2)
- Bu alçaklık akuban ırmag oldı (RN 158/1)
- Ol serverün lutfi bizi bu vechile kıldı basîr (TD 53/2/2)

- Bunun gibi gönülile niçe dirlik idebilem (TD 104/3/2)
- Cübbe vü hırka taht u tâc bular virürler ‘ışka bâc (TD 130/5/2)
- Oldur erenler dirliği bular bilmez ‘ayyârlığı (TD 160/6/1)

“Şu (çoğulu şular, şunlar)”

- Şu kim yoldaşına hıyanet eyler (RN 346/1)
- Şu kim ahvalini yarına kodı (RN 457/2)
- Şular kim ol gönülden taşra kala (RN 109/1)
- Âhir acısını gör şu zehr-i mâra benzer (TD 69/3/2)
- İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur (TD 82/5/2)
- Karışmış kara topraga şu nâzük tenleri gördüm (TD 207/1/2)
- Şu karşuma göğüs gerüp taş bagırlu taglar mısın (TD 270/4/2)

“Şol< şu + ol”

- Şol bir iki arşın bizün ne yini var ne yakası (TD 210/2/1)

c) Dönüştülük Zamiri

“Öz (özin, özi, özünü, özini, özün)”

- Özi göyner bize nûr kapısını açar (RN 592/2)
- Batar özi dahı malı sonınca (RN 389/1)
- Ayruğı söyleyen özün unıdur (RN 552/1)
- Yûnus sen gör özünü suda toprakda mısın (TD 252/6/2)
- Suç anıcak göyner özüm kan yaşıla tolar gözüm (TD 274/3/1)
- Cân evini ala çün dost hemân özi sıgar anda (TD 318/1/1)
- Yâ niçün virürsin özün gümâne (TD 346/4/2)
- Nedür diyü sorana bandum virdüm özünü (TD 407/2/2)
- Yûnus özün yalvarursan sıdkıla yola girürsen 414/7/1)

“Kendü”

- Sakınur kendüden kendü yidüğün (RN 347/1)
- Çü 'aciz kendü dahi kendözinden (RN 401/1)
- Girer her gün yire kendü boyınca (RN 389/2)
- Sâfî kendüden açar ma‘den ü kânümüzi (TD 416/8/2)
- Helâl kıldı ma‘şûka 'âşık kendü kanımı (TD 389/1)
- Diledi göre yüzün işide kendü sözün (TD 12/6/1)
- Sûrete kendü geldi dil hikmetün yolıdur (TD 25/3/2)
- Kudret dilidür söyler kendünün söz nesidür (TD 64/6/2)
- Yûnus bilmez kendü hâlin Hak Çalap söyledür dilin (TD 82/9/1)

“Kendöz <kendü + öz”

- Çü 'aciz kendü dahi kendözinden (RN 401/1)
- Ki ben de korkaram uş kendözümnden (RN 19/1)
- Yok eyleyüp kendözün cân terk iden gelsün berü (TD 288/1/2)
- Miskîn Yûnus bu sözi kendözinden eyitmez (TD 311/7/2)
- Dosta giden kişiler unıdur kendözünü (TD 338/4/2)
- Od içinde kodun sen kendözünü (RN 522/1)
- Kişi kim kendözine ola düşman (RN 523/2)
- Kabûl it kendözüne gör kangısı lâyıkdur (TD 86/2/2)
- Tâ bilesin kendözünü (TD 88/9/3)
- Girenler ‘ışk bâzârına kendözinden bîzâr olur (TD 93/3/2)

d) Belirsizlik Zamiri

“Kim, kimi”

- Kime kapu açup kime yaparsın (RN 21/2)
- Neyi kim severise anda yiter. (RN 504/2)
- Sakıngil kim bulardan olmayasın (RN 25/1)
- Kim noksân irgüre hükmün yoyılmaz (TD 107/8/2)
- Anı ol kişi görür kim ecelsüzün ölür (TD 110/5/1)

- Dilersen kim iresin ferâgât menziline (TD 119/3/1)
- Anun gibi ma‘şûka kim gönül virdiyise (TD 126/9/1)

“Kimse < kim + erse”

- Buhul almış anı kimseye uymaz (RN 404/2)
- Yenilmez kimseye kamusu key oer (RN 22/2)
- Dimedun kimseye ol kişi kanı (RN 42/2)
- Döker oğlın kızın kimseye bakmaz (RN 62/2)
- Kimseye hor bakmagıl hergiz gönül yıkmagıl (TD 142/4/1)
- Ben bir ‘aceb ile geldüm kimse hâlüm bilmez benüm (TD 175/1/1)
- Ger râzumı söylerisem kimse dilüm bilmez benüm (TD 214/1/1)
- Yûnus Emrem kimseler hiç bilmedi hâlüm benüm (TD 228/6/1)
- Kimse ‘âşık mı olur gönülsüz kalmayınca (TD 297/1/1)

“Kimesne < kim + erse + ne”

- Kimesne eslemez yavlak mıkıdı (RN 59/2)
- Kimesneye dimez kim kancaru yol (RN 403/1)
- Kimesne dimedi gel imdi berü (RN 261/2)
- Kimesne begenesi bir husı yok (RN 357/2)
- Hiç kimesne bu milkden virmez nişânumuz (TD 416/11/2)
- Tehî görmen kimseyi hiç kimesne boş degül (TD 167/1)
- Hiç kimesne kendüden hâlden hâle gelmedi (TD 26/4/1)
- Tehî görmen kimseyi hiç kimesne boş degül (TD 167/1/1)
- Kimesne kimseye itmemiş ola (TD 258/2/1)

“Her ki , her kim”

- Dahı her kim gelür bildüğün işler (RN 228/1)
- Ki her kimde olursa sabr hali (RN 305/1)
- Olur makbul ana her kim ola kul (RN 419/2))
- Her kim ‘âşıkam diyüben hasret geçürür varısa (TD 378/7/1)
- Şekerden datlu sözün her kim gördi utandı (TD 400/3/2)

- Her kimde kim ‘ışk varısa ayruk ne sıgar ol yire (TD 2/7/1)
- Her kim bana agyârısa Hak Tanrı yâr olsun ana (TD 13/1/1)
- Her kim bu hâli bilür kendözinden vaz gelür (TD 23/7/2)
- Dost yüzünden nikâbı her kim giderdiyise (TD 26/3/1)

“Her biri, her birisi”

- Diler her birisi kim mülki ala (RN 19/2)
- Mübarizdur bahadur her birisi (RN 47/2)
- Ki her birine bir kullık buyurgıl (RN 492/2)
- Mihnet içinde her biri miskîn olup gülmediler (TD 40/2/2)
- Her biri bir nesneye sevgüsü var “âşıkdur (TD 86/1/2)
- Cihân tolu durur kallâş her birinden bir taş gelür (TD 92/3/2)
- Kime degül diyelüm her biri sıdka hâzık (TD 131/1/2)
- Her biri aslına gider gâfil olmak nendür senün (TD 148/4/2)
- Yidi Tamu'da yangıl her birinde kül olgıl (TD 242/5/1)

“Ne kim, her ne”

- Ne kim isterisen anda var oldı (RN 174/2)
- Ki her ne varısa ana düzül düzülde (RN 172/1)
- Her ne dilersen hakumda işledün (TD 417/2/2)
- Hâsıl oldı Yûnus'a her ne ki vâyesidür (TD 29/10/2)
- Kimseyi yavuz sanmaduk her ne ider kolmaş ider (TD 80/2/2)
- Yûnus sen beni gider her ne ider dost ider (TD 236/7/1)
- Ne kim dilerse kılur ol şerî‘at içinde (TD 295/6/2)
- Hükümün ‘âleme yiter ne kim var kul üstine (TD 334/6/2)
- Ne kim senün cevrünile geçürmişem ben günümü (TD 409/1/1)

“Kamu < kamug, kamusı”

- Sebil ol kamuya bir dem usanma (RN 185/2)
- Ol aydur ben kamudan ferdaneyem (RN 187/1)
- Tag u yazı kamu gulgule toldi (RN 155/2)

“Kangısı”

- Kabûl it kendözüne gör kangısı lâıyıkdur (TD 86/2/2)

“Ayrug”

- Dek ayruga degül benüm kılıcım (RN 199/1)
- Ayruk bana ne gam gussa çün ‘inâyet dostdan ola (TD 42/7 /2)
- Ayrugı söyleyen özin unıdur (RN 552/1)
- Koyup kendözini ayrugı sınar (RN 217/1)
- Yûnus senün ‘aybunı gözlegil ayrugı ko (TD 86/7/1)
- Sen seni ne sanursan ayruga da anı san (TD 299/6/1)
- ‘İşkür yire göge direk ayrugı hep söz öküşi (TD 360/8/2)
- Şeker ayruga sunup sen agu tada mısın (TD 252/3/2)
- Senden ayrugı bildük cümle kuru efsâne (TD 360/4/2)

“Cümle, cümlesi”

- Hatadur cümlesini harcı sanma (RN 185/1)
- Bulına cümle sende kan u ma’den (RN 498/2)
- Bizüm ilde tag u taş cümle şeker (RN 506/1)
- Bunaldı cümlesi turmadı kaçır (RN 63/1)
- Meger şimden girü cümle îmâne (TD 346/7/2)
- Cümlesini ‘ışk eridür dünya âhret belâsını (TD 348/3/2)
- Cümlesi miskînlikde yoklugımış çâresi (TD 378/11/2)
- Nazar üzre dil kapucı cümlesi ‘akla tapucı (TD 412/2/1)
- Cümlesini terk itdük assı-ziyânımız (TD 416/3/2)

“Niçeler”

- Niçeler eydür Yûnus'a çün kocaldun ‘ışkı kogıl (TD 32/7/1)
- Bir niçeleri ‘ışk düzer bir niçeleri ‘ışk bozar (TD 47/2/1)
- Yimiş kurd kuş bunı keler niçelerün bagrın deler (TD 74/3/1)
- Niçeler bu dünyede günâhını yuyamaz (TD 105/1/1)
- Niçeleri korkutmuş olmasın kim korkasın (TD 242/8/2)
- Niçeler tâc u tahtı mâl u mülki (TD 245/2/1)

- Bir niçeler turmuşlar dün-gün nevbet önerler (TD 313/7/1)
- Dünyâ bir ‘avretdür karı yoldan koyar niçeleri (TD 333/5/1)
- Niçeler benüm dimiş giderler ham bez ile (TD 335/18/1)

“Fülân”

- Çün kim adın oldı fülân hep dirligün oldı yalan (TD 56/3/1)
- Eydürler fülân öldi mülkile mâlı kaldı (TD 124/11/1)
- Ne sen ü ben ne fülân ne dutarisa yalan (TD 358/9/1)

e) Soru Zamiri

Bu zamirler “ne” ve “kim” dir.

“Kim”

- Diler her birisi kim mülki ala (RN 19/1)
- Gör imdi kim seni kime taparsın (RN 21/2)
- Neyi kim severisen anı gerek (RN 37/2)
- Ana kim yitiser uzadı gitdi (RN 171/2)
- Kim n'iderise boyun bura çâre yok gönül yıkmaga (TD 1/8/2)
- Bu âhıla bu zârıla bu hikmeti kim ne bile (TD 8/3/1)
- Kim ölümüm isterise bin yıl ‘ömür virsün ana (TD 13/4/2)
- Kim ola dostıla bu demde halvet (TD 20/6/2)
- Kim vire bu dilile ol ma'şûkadan haber (TD 26/9/1)
- Sayyâd elinden kim alur duzaga düşicek nahcîr (TD 53/3/2)

“Ne”

- Nedür Lâ vü Belî hiç anı bilmez (RN 404/1)
- Yâ bunca cüst ü cû nedür görene bir nazar durur (TD 61/1/2)
- Hâlüm ahvâlüm nedür bu mülke sora geldüm (TD 196/6/2)

f) Bağlama Zamiri

Bu zamirler “ki” ve “kim” dir.

“Ki”

- Niçe kulsın ki kullık kılımadun (RN 130/2)
- Beğenmez mi ki ferraş gele düze (RN 265/2)
- Niçe izi ki hiç tozu belürmez (RN 278/2)
- Her gâh ki nefes gelür ol kîsenden eksilür (TD 1878/1)
- Diler ki olmaya ebedî râhat (TD 20/11/1)
- Hâsıl oldı Yûnus'a her ne ki vâye (TD 29/10/2)
- Yol bulmaz hırs u hevâ kimde ki bu devlet olur (TD 45/6/2)
- Key güher er gönlinedür sanma ki ol ‘ummândadur (TD 54/3/2)
- Niçe ki eydürem râzum söylemeyem kimseneye (TD 73/2/2)
- Bilün ki dünyâ fânîdür dünyâyı terk itsen gönül (TD 161/4/2)

“Kim”

- Vay ol gününe kim nakşun yıkıla (RN 103/1)
- Şular kim ol gönülden taşra kala (RN 109/1)
- Meger kim ben olam merdane kıyar (RN 190/2)
- Gönüle sen de gir kim gönenesin (TD 279/14/1)
- Ayruklara sanursan bilgil kim işün şaşa (TD 293/2/2)
- Ol nefis kim câna uyar ma‘nîden sanma duyar (TD 295/4/1)
- ‘Aceb öyle kim ola bulanmadın turıla (TD 304/3/1)
- Bu gök üstün taş gibi gerek kim her dem döne (TD 313/6/2)
- Bir ‘imâret göster bana kim sonı vîrân olmaya (TD 316/1/1)

g) Aitlik Zamiri

Bu zamir “-ki” dir.

- Bu gönlümde-ki râzımı sığınmazam size direm (TD 325/6/1)
- ‘Âşık karâr mı ider yarın-ki va‘deyle (TD 338/9/2)
- Gönlümde-ki çerâğı uyardı ulu hoca (TD 342/3/2)
- Hâldeş bilür hâldeşinin gönlinde-ki şol râzımı (TD 379/7/2)
- Evvel-ki bünyâd oldı altı kez dünyâ toldı (TD 367/7/2)

- Gökde-ki Hârût-Mârût ‘ışk için indi yire (TD 398/6/2)
- Ma‘şûkı ger sevdünise gider gönülde-ki gamı (TD 402/2/2)
- Dilsüz çağırıp söyler dilümde-ki sözümi (TD 407/9/2)
- Anı er dirisen evvel-ki âyet (TD 19/7/2)
- İçinde-ki sultânun yüzün göresüm gelür (TD 46/1/2)

1. 2. 2. 3. Sıfat

a) Niteleme Sıfatı

- Ki hiç eyü ‘amel yok toludur kâl (RN 240/2)
- Bize bizden ulular inen eyü hûlular (TD 35/3/2)
- Er tonını giyübeni togru yola gelmezise (TD 11/5/1)
- ‘Aşıkdur togrulığa togru canlar (RN 577/1)
- Seni ulu sa’âdete yitürür (RN 311/2)
- Ulu oğlu tama' ögut işitmez (RN 31/1)
- Mülke sûret bezeyenler kara toprak olmuş yatur (TD 74/7/2)
- Kimin yire çalar kara kül eyler (TD 95/12/2)
- Erenler sohbetinde deste kızıl gül idüm (TD 393/3/1)
- Senden ayruğı bildük cümle kuru efsâne (TD 320/4/2)
- Kuru dikende gül biter (TD 343/5/1)

b) Karşılaştırma Sıfatı

Sıfatlarda karşılaştırma “-rek” eki ile yapılmaktadır.

- Kamusundan sana ol ola yig+ek (RN 243/1)
- Dost mahfiline geçegör andan yig+rek turak nedür (TD 37/5/2)
- Andan yig+rek ne vardur kişi bile kendözin (TD 247/1/1)
- Yüz Ka‘be'den yig+rek-dür bir gönül ziyâreti (TD 380/4/2)

c) Pekiştirme Sıfatı

Pekiştirme sıfatlarından bir kısmı, sıfatın ilk hecesine p, s, m, r ünsüzlerinden birinin eklenmesiyle meydana gelen hecenin sıfat önüne getirilip birleştirilmesiyle yapılmaktadır.

- Bahiller it gibi çep+çevre üşdi (RN 424/2)
- İki cihân top+tolu bâg u bostân olurısa (TD 3/6/1)
- Ser-â-ser top+tolu yir ü gök üzre (TD 48/10/1)

d) Küçültme Sıfatı

Küçültme sıfatları “-cık” ekiyle yapılır.

- Şol ufa+cık nâ-resteler gül gibice solmuş yatur (TD 73/3/2)
- Gice gündüz oğlan+cuk+lar söyleriken bülbül gibi (TD 82/6/2)

e) Belirtme Sıfatı

İşaret Sıfatı

“Bu”

- Bu nefrin ü şikayet kanda vara (RN 24/2)
- Bu nefis oğlanları tokuz kişidür (RN 30/1)
- Çü casus bu sözi ‘akla irürdi (RN 271/1)
- Eyü olmaya bu yolda gafillik (RN 123/1)
- Uşan olma bu sözümnden gör müfsidi nice kızar (TD 83/3/2)
- Dünyâda Peygamber'ün başına geldi bu ‘ışk (TD 86/4/1)
- Gelün sorun bu cânlara sûretleri n'oldı gider (TD 87/1/1)
- Bu menzile ‘akıl irmez bu kodugun serâb nedür (TD 89/2)
- Bu cân cismümi kâyim tutar ancak (TD 90/2/1)
- Bu kelâmdur hüccet degül deryâ içinde ‘ummân nedür (TD 94/3/2)

“Şu”

- Âhir acısını gör şu zehr-i mâra benzer (TD 69/3/2)
- İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur (TD 82/5/2)
- Karışmış kara topraga şu nâzûk tenleri gördüm (TD 207/1/1)
- Görün bi'l-lâhi şu halkı (TD 238/3/1)
- ‘Aceb şu yirde var m'ola (TD 277/1/1)
- Şu gönlüm garîb idi cigerüm kebâb idi (TD 400/4/1)

“O”

- Kulak dutdı ‘akıl o kelecıye (RN 413/2)
- Hasud bir kişidir o rencûr (RN 322/1)
- Kimse döymez o heybete halkdan meded irmez ola (TD 6/2/2)
- Her kim diler ise benüm o dostumdan ayrıldugum (TD 13/6/1)
- O deryânun içinde gevher bulagan olur (TD 96/4/2)
- Gönlümüz oldu ulu şâr o şâr gibi yâ kanda var (TD 222/4/1)

“Şol”

- Şol bir iki arşın bizün ne yini var ne yakası (TD 210/2/1)
- Kaçan şol bir sipahî ma'zul olur. (RN 253/1)
- Sogulmuş şol kara gözler belürsüz olmuş ay yüzler (TD 207/6/1)
- Şol Tapdug'a irişeli gizlü râzum açar oldum (TD 208/9/2)
- Anmaz mısın sen şol günü gözün nesne görmez ola (TD 6/1/1)
- Anma mısın sen şol günü cümle ‘âlem hayrân ola (TD 9/1/1)

“Ol”

- Senün ol dostuna buşan kimise (RN 122/2)
- İremez denize ol yire siner (RN 159/1)
- Ol denizde nice 'acaib ola (RN 163/1)
- Ol şeh-i şâhlar şâhın gel biz de mihmân idelüm (TD 200/4/2)
- Ben ol yârı sevdüğümü niçe bir gizleyüblem (TD 205/1/1)
- Ol dostıla benüm işüm ölmegile bitmeyiser (TD 205/7/2)

f) Belirsizlik Sıfatı

“Bir”

- Bir urgandur heman anun bahası (RN 29/2)
- Görem bir şahs gelür benzi sararmış (RN 39/2)
- Girür bir gün ele yol savaşında (RN 90/2)
- Takazası zamanun bir gün ire (RN 139/1)
- Vardı düşdi haşırda dahı bir câna kalmaz (TD 110/6/2)
- ‘Âşık bir kişidür bu dünyâ mâlın (TD 113/6/2)
- Hiç bir kişi bilmez bizi biz ne işün içindeyüz (TD 114/1/1)
- Gel bir kişi göster kim şeytân yolına girmez (TD 115/1/2)
- Her bir kişi dosta vara armağanın dosta vire (TD 122/7/2)
- Süleymân'a yol kesen şol bir karıncayımış (TD 124/1/2)

“Her”

- Varam ol dosta kul olam her dem açılam gül olam (TD 4/1/2)
- ‘Âriflerden nişân budur her gönülde hâzır ola (TD 5/4/2)
- ‘İşkdan artuk her nesnenün degşirilür zevâli var (TD 32/5/2)
- Eger horluk eger ‘izzet her kişiye sözden gelür (TD 42/2/2)
- Ol ‘âlim ü deyyân zât her zât içinde zât olur (TD 45/5/1)
- Bu togrı yola gelmedin her işleri güm (TD 111/9/1)
- Yırde vü gökde ‘ışkıla ‘ışkdan gelür her söz dile (TD 130/9/1)
- Ki her bir mevcden bir kan bulasın (RN 164/1)
- Düzenlik bozmaga her yırde hazır (RN 195/2)
- Girer her gün yire kendü boyınca (RN 389/2)

“Kamu”

- Kamu 'alem göre anun halini (RN 390/1)
- Kamu buhl ehlinün işi bu ola (RN 407/1)
- Kamu şehri ü kamu il rahat oldı (RN 70/1)

- Kamu sevgü dadın evvel göz alur (RN 526/1)
- Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya (TD 140/2/1)
- Tolahlı hüsnün illere hayrân kamu gönüllere (TD 189/4/1)
- Ben ‘âbidem ben ma'bûdam kamu yirlerde hâzıram (TD 195/9/1)
- İy kamu derd ehli gelün derd benem ü dermân benem (TD 199/1/1)
- Yûnus turdı girdi yola kamu grbetleri bile (TD 222/11/1)

“Niçe”

- Geçüp niçe zaman turdı turmak (RN 151/1)
- Niçe göz ugrı senün içünde (RN 518/1)
- Âdem niçe nesnedür hîç dahı anılmazdan (TD 233/2/2)
- Okursın tasnîf kitâb niçe binâ vü i‘râb (TD 248/4/1)
- Sübhân bizi uyarısar niçe zamân yatmış iken (TD 273/1/1)
- Bir niçe öğüt durur dinlesen başdan başa (TD 293/6/2)
- Gör niçe cân fidâ kılur şem‘i öninde pervâne (TD 294/7/2)
- Anı bana soranlara niçe nişân eydivirem (TD 318/6/1)
- Niçe ördek niçe kaz hoş iner gölümüze (TD 319/5/2)
- Gâfil olma ‘ömr geçdi bir niçe yılun aşdı (TD 336/2/1)

“Cümle”

- Sabırçün cümle âlem ‘virdi malın (RN 284/2)
- Yûnus cümle sözün sana feride (RN 82/1)
- Yaramagçün ma‘şûka cümle millete bile (TD 338/8/2)
- Gezdüm cümle ‘âlemi ‘Arş u Levh ü Kalem'i (TD 339/2/1)
- Bu cümle ‘âlem sevdüğü bu dîn ile bu îmândur (TD 377/1/1)
- Sorun cümle ‘âşıklara kıldan kıla bilür anı (TD 377/5/2)
- Dünyâ işi cümle yalan (TD 384/4/2)
- Girmiş sûretde gezer cümle işleri düzer (TD 395/2/1)
- ‘Akıldur işler yapıcı eyler cümle âbâd anı (TD 412/2/2)

“Fulan”

- Fûlan dirler bana fûlan işiyem (RN 212/2)
- Ol dostıla bâzârumuz fûlân vaktan berü degül (TD 294/6/1)

“Hep”

- Yeni nebâtlar bitdi mevc urdı hep nâz ile (TD 335/1/1)
- Namâz kılmaz kişünün kazandığı hep harâm (TD 345/5/1)
- Câna hiç assı yok hep sûret maslahatıdır (TD 34/2/2)

“Degme”

- Giriv u zemzemedür degme yolda (RN 60/2)
- Ya degme sa'y ile kim bıla genci (RN 499/1)
- Degüldür degme yirde ola birlik (RN 469/1)
- ‘Înâyet anun işi anlamaz degme kişi (TD 34/6/1)
- İşka tanışık sıgmaz degme cân göge agmaz (TD 3675/1)
- Kalma bu degme renye yüz bin yıllık fersenge (TD 39/5/1)
- ‘Âlimler da'vî kılur velî degme göz görmez (TD 110/1/2)
- Degme ‘ârif bu düşi yoramaz işi degül (TD 164/4/2)
- Bundan böyle n'olasını degme ‘akıl şerh itmeye (TD 182/10/1)
- Âlimler bunu bilmez degme ‘akl ana irmez (TD 233/10/1)

g) Soru Sıfatı

“Kangı”

- Kangı bir eksükligüm getüribilem dile (TD 332/7/2)
- Niçe nişân vireler kangı yoldan soralar (TD 416/4/1)
- Kangı burcdan bakarısın ol sultâna güneş gelür (TD 92/8/2)
- Hiç bilmezem ben niçe idem kangı yana sefer idem (TD 127/3/1)

“Ne”

- Ne ussun var senün ne hod delüsin (RN 132/1)

- Ne bunda diri ne sinde olusin (RN 132/2)
- Ne dirliktür bu iy bi-çare senün (RN 133/1)
- Ne assı eyledi gör ahi kibri (RN 177/1)
- Dün-gün senünven diriken ne bahâne buldı gider (TD 87/1/2)
- Okumaktan ma'nî ne kişi Hakk'ı bilmektür (TD 91/2/1)
- Cân u cihân ne nesnedür çün dostıla bâzâr olur (TD 93/5/2)

“Ne dürlü”

- Cânı birdür ma'sûkıla dahı ne dürlü hâli var (TD 32/1/2)
- Ne dürlü tedbîr ideyüm ya niçe sagınç sanayım (TD 216/1/2)

“Ne kadar”

- Tag ne kadar yüksegise yol anun üstinden aşar (TD 80/6/1)
- Su ne kadar arıda çün yavuz hûyun bile (TD 116/6/1)

1. 2. 2. 4. Zarf

a) Zaman Zarfı

“Bugün”

- Bugün yarın diyü 'ömrümi utdı (RN 53/2)
- Hak'ı tuyanlara bugün yarın yok (RN 453/1)
- İşün bugün bitür uzatma ayruk (RN 453/2)
- Bugün yarın dimek ol hale uymaz (RN 583/2)
- Hicâbdasın bugün seni göstermezler belli sana (TD 128/4/1)
- Bugün câna başa kalmazam ayruk (TD 129/3/2)
- Benem bugün Bâyezîd uş gizlü sırta geldüm (TD 178/4/1)
- Bugün sohbet bizüm oldu bize bizüm diyen gelsün (TD 230/1/1)
- Bugün cânum yolda koyam yarın seni bulmag için (TD 23471/2)

“Dün ü gün”

- İy dün ü gün Hak isteyen bilmez misin Hak kandanur (TD 54/1/1)

- Ölümini anubanı dün ü gün aglamak gerek (TD 137/1/2)
- Dün ü gün kaygular yirsin n'ideyin yohsulın dırsin (TD 148/5/1)
- Ma'rifet gönül ile dün ü gün zârıyla (TD 295/8/1)
- Anunçün cânı dün ü gün âvâre (TD 308/2/2)
- Dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çerâgum anda (TD 310/7/2)
- Biz âhret gamın yiyicek dün ü gün yâ Hû diyicek (TD 333/4/1)
- Sensin dün ü gün endîşem (TD 381/4/3)

“Dün gün”

- Şarab sunar saki dün gün içerler (RN 74/2)
- Deri yana sünük düte dün gün işi efgân ola (TD 9/3/2)
- Dün gün seni gözleyüben göremezem kaldum tana (TD 14/4/2)
- Dün-gün uyumaz oldum ‘acâyib hâlüm vardır (TD 51/1/2)
- Dün gün senünven diriken ne bahâne buldı gider (TD 87/1/2)
- ‘Âşıkun gözi yaşı dün gün dökülür durmaz (TD 184/2/1)
- Dün gün yürür hayrân olur ‘ışk odına yanar erür (TD 146/2/1)
- Dün gün işüm budur hemân nefsüme bir Tatar oldum (TD 222/6/2)

“Dünün günün”

- ‘İşkunun cefâsından dünün günün aglaram (TD 330/4/1)
- Dünün günün turmaz akar gözleri yaşınun kanı (TD 401/5/2)
- Ol dostıla durur benüm dünün günün münâcâtum (TD 408/3/1)

“Tanla”

- Tanla turan tâ'ate Tanr'evine ir gider (TD 35/6/2)
- Tanla turigelicek bülbülleyin söylerem (TD 51/6/1)
- Tanla seher vaktinde tur (TD 88/1/2)

“Şol dem”

- Küfrüm îmâna şol dem anda degişüp geldüm (TD 181/11/2)
- Şol dem dahı bed-ter olur öğüdümü almaz benüm (TD 214/8/2)

“Her dem”

- Tokuz bin kişi her dem anı öger (RN 506/2)
- Kom bu fikri seni bil dende her dem (RN 600/1)
- Her dem yeni dirlikdedür hergiz ‘ömrin eskitmeye (TD 2/13/2)
- Ki her dem yiniden kısmet alurlar. (RN 81/2)
- Her dem yini şiveyle beni yini kılur esîr (TD 53/2/2)
- Her dem bayram durur bana yayum kışum yini bahâr (TD 77/1/1)
- Varam ol dostu kul olam her dem açılum gül olam (TD 4/2/1)
- Biz tâliblerüz her dem ‘ışk sebakın okuruz (TD 29/8/1)
- Her dem anun seyrân-gehi hem zât u hem sıfât olur (TD 45/2/2)
- Her dem da'vîsüzdür ma'nî bi-dirîg u râhat olur (TD 45/4/2)

“Lahza”

- Her kim bu şâra geldi bir lahza karâr kıldı (TD 69/2/1)
- Bir lahza olursın rûşen bir dem yürürsin perîşân (TD 278/3/1)
- Safâ vü zevk olur her lahza kârı (RN 280/2)

“Geh, gâh”

- ‘ışk şarâbın içen kişi geh esrük geh mestân ola (TD 4/5/2)
- Geh olur Leylî'nün hayrân-ı ‘ışkdur (TD 90/5/2)
- Geh olur Mûsî-i ‘Ümrân-ı ‘ışkdur (TD 90/5/2)
- Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyem (TD 201/2/1)
- Gâh inem esfellere şeytânıla şerler düzem (TD 201/7/1)

“Gehî”

- Gehî Leylî olur Mecnûn gözinden (TD 90/5/1)
- Gehî kan yaş akar Ya'kûb gözinden (TD 90/6/1)

“Nâgeh”

- Gitdi ‘aklum nâgeh ol dem sırr-ı Sübhân isterem (TD 228/3/2)

“Gündüz”

- Gündüz güneş şû'le virür gice yanan çerâk nedür (TD 37/6/2)
- Gündüz olalum sâ'im (TD 71/6/1)
- Kancaru bakarısa gündüz ola gicesi (TD 351/8/1)

“Gice gündüz”

- Gice gündüz oglancuklar söyleriken bülbül gibi (TD 83/6/2)
- Gice gündüz nefsiyile her dem savaşıdur ‘âşıkun (TD 146/6/2)

“Günden güne”

- Rengi döner günden güne topraga dökülür gine (TD 28/5/1)

“Bin yıl”

- Eger bin yıl kaçasın senden ütmez (RN 589/1)
- Bin yıl zârı kılurısam hâlün nedür diyü sormaz (TD 104/5/2)
- Eger bin yıl kılurısan kendü du‘ân yarlıgamaz (TD 109/3/2)

“On iki ay”

- Yıl on iki ay ‘ışk odı içümde uş yanup durur (TD 214/6/1)

“Bu gice”

- Bize Kadîr Gicesi'dür bu gice (TD 101/2/1)
- Bir ay gördüm bu gice kamu burclardan yüce (TD 342/1/1)

“Bir gün”

- Allah sana viribiye bir gün ecel serhengini (TD 350/1/1)
- Bir gün senün dahı Yûnus benven didüklerün kala (TD 368/8/1)
- Bir gün ola çıka gide kafesden kuş uçmış gibi (TD 388/2/1)
- Bir gün sana zevâl ire yüce kaddün ine yire (TD 21/5/1)

“Evvel”

- Kamu sevgü dadını evvel göz alır (RN 526/1)

- Evvel kadîmden berü vahdet evine gelen (TD 39/9/1)
- Evvel gönül levhinde Hak yazmıştı çün bir varak (TD 42/6/1)
- Evvel dahı ol varıdı âhir dahı var olısar (TD 63/4/2)

“Sonı”

- Açlık sonı toklıkdur (TD 71/4/1)
- Ol sepet tekneçügi sonı ölüm döşekdür (TD 313/10/1)
- Bir ‘imâret göster bana kim sonı vîrân olmaya (TD 316/1/1)

“Pes (sonra)”

- Ana dost olması pes ola güman (RN 523/2)
- Çü batın evini pes ugrı aldı (RN 242/1)
- Pes kolayından bir ‘âşık kaçan hâsıla gelür (TD 325/2/1)
- Korkmaz ıssı sovuksan pes ne biliser odı (TD 371/6/2)
- Yûnus oldıysa adum pes ne ‘aceb (TD 389/9/1)
- Bu gaflet pes sana sendendür indi (TD 412/3/1)
- ‘İlm ü ‘amel zühd ü tâ'at pes ‘ışksuz helâl olmaya (TD 5/7/2)
- Pes ‘âşıkun andan ayru dahı ne mülk ü mâlı var (TD 32/2/2)

“İrte”

- Ko irte olmasun seher gerekmez (TD 101/2/2)

“Öndin”

- Kevser havzına talanlar ölmezdin öndin ölenler (TD 345/6/1)
- Ölmezdin öndin ölmedün ‘ışk n'eylesün senünile (TD 347/2/2)
- ‘İşka bugün yarın n'olur işi nedür öndin sona (TD 7/9/2)
- Sensin beni var eyleyen sensin hemin öndin sona (TD 14/2/2)

“Dâyim”

- Hasûd bir kişidir dâyim o rencur (RN 322/1)
- Bilürisen dostlık hakkın dâyim sana ol yâr durur (TD 61/5/2)

- İsteyeyin dâyim seni seyyâh olayın bir zamân (TD 252/1/29)

“Müdâm”

- Müştâklarun oldur işi müdâm akar gözi yaşı (TD 40/3/1)
- Taşum göyner içüm ham dirligüm budur müdâm (TD 41/5/1)

“Dem-be-dem”

- Kim dem-be-dem içinde fitne düzer (RN 596/2)
- Pervâz ururlar dem-be-dem uçuban dosta gitmege (TD 1/2/2)
- Dem-be-dem arturur ‘ışkı ulu yirden tîmârum var (TD 43/5/2)
- Yûnus derdile girüben ‘ışkun yolında dem-be-dem (TD 61/11/1)
- ‘Arş-1 ‘azîm dem-be-dem seyrânıdır ‘âşıklarun (TD 150/3/2)
- Gözden tolanma dem-be-dem kim sensüz ben olımazam (TD 189/3/2)

“Hemin”

- Sensin beni var eyleyen sensin hemin öndin son (TD 14/2/2)
- Yûnus imdi tapdur hemin akıtma gözünün nemin (TD 278/7/1)
- Hemin geldüm bu dünyâya nefsüme kullık itmege (TD 285/4/1)

“-a dek”

- Giceler subha dek hayrân u mestem (TD 289/2/1)

“-dan berü”

- Niçe yıldan berü ol ni’meti yir (RN 363/1)
- Ol dostıla bâzârumuz fülân yaktdan berü degül (TD 294/6/1)

“Sonra”

- Sonra gelmek peşimâna sana assı kılmaz ola (TD 6/5/2)
- Bu sohbeta döymeyen sonra savaştan olur (TD 58/7/2)
- Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri (TD 233/6/1)
- Lâ-şerîkden okursın sonra şerîk katarsın (TD 248/1/1)

- Senden sonra söylene key eylügün varısa (TD 300/2/2)

“indi”

- Gör indi nitedür Halik sıfatı (RN 61/2)

“İmdi/şimdi”

- ‘Akil dir casusa yort imdi girü (RN 88/1)
- İşit imdi 'akıl bir ne dir ana (RN 152/1)
- Yûnus imdi sen Hakk'a ir dün ü gün gönlün Hakk'a vir (TD 24/5/1)
- Yûnus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl (TD 47/7/1)
- Yûnus imdi söyle Hakk'ı Allah oldu sana sâkî (TD 56/7/1)
- İy Yûnus imdi senün ‘ışkıla geçsün günün (TD 60/7/1)
- Kana'at fakrıla uş gele şimdi (RN 57/1)
- Bakadur düşmene gor n'ide şimdi (RN 57/2)
- Niç'erenler geldi geçdi nevbet şimdi bize durur (TD 72/7/2)
- Şimdi Yûnus susadı diler ki senden içe (TD 147/9/2)
- Korkum anı bulıncaydı şimdi korkudan kurtuldum (TD 176/1/2)
- Şimdi adum Yûnus durur ol demde İsmâ'îl idi (TD 187/1/1)
- Ben sanuram key bilürem uş şimdi bildüm bilmezem (TD 197/7/2)

“Girü (sonra)”

- Sınıkdı cümlesi girü kayıkma (RN 62/1)
- ‘Akil dir casusa yort imdi girü (RN 88/1)
- Sayvân eyledüm gökleri girü tutup duran benem (TD 193/4/2)
- El götürem şimden girü nefsile savaş eyleyem (TD 197/4/2)
- Söyleyeyüm şimden girü gülzâruma irdüm bugün (TD 240/5/2)

“Kaçan”

- Nûr kaçan yavı vara çün Hak nazar-gâhıdur (TD 3373/2)
- Girçek ‘âşik dostıla yalanı kaçan söylerm (TD 39/8/2)
- Kaçan gülde görür dostun cemâlin (TD 95/2/1)

- Biz de varavuz ol ile kaçan ki va‘demüz gele (TD 139/3/2)
- Gönülde dirligün kaçan tuyıla (RN 119/2)
- Kaçan gele diyü dost hazır olgıl (RN 223/1)

“Hemişe”

- Bir şîvede yüz bin gönül uş hemîşe cûşa gelür (TD 73/5/2)
- ‘Âşık cânı hemîşe ser-mest ü humâr gerek (TD 135/8/2)
- Sultân hemîşe sultân kul hemîşe kulıdı (TD 151/2/1)
- Siz sanmanız ki dirligi hemîşe cândan tutaram (TD 180/6/2)
- Hemişe sen bakup özün görürsin (RN 113/2)

“Çü, çün”

- Çü casus bu sözi ‘akla irürdi (RN 271/2)
- Çü âgaz itdi kim sözini diye (RN 413/1)
- Çü girdüm ‘ışkun bâgına bakdum soluma saguma (TD 243/8/1)
- ‘Âşıkun çü kahr nâlesi hemân sabr itmek çâresi (TD 348/7/1)
- Çün alçaklık irişdi kibr erine (RN 156/1)
- Allah eydür Âdem'e çün kim irdün bu deme (TD 355/7/1)
- ‘İşkdan çün irdi bir nazar gül-zâr oldu nâr olmadı (TD 386/6/2)
- Kaykımazam dört yana çün buldum ‘ışk erini (TD 397/6/2)
- Senden yüzüm döndürmeyem çün sana tutdum yüzümü (TD 409/5/2)
- Yüz bin lisân çün geldi yüz bin cân yolda kaldı (TD 416/7/1)

“Niçe bir”

- Niçe bir görmemek açgıl gözini (RN 522/2)
- Miskîn Yûnus n'eylesün niçe bir şerh eylesün (TD 150/10/1)
- Niçe bir ben sana uyam özümü belâya koyam (TD 160/3/1)
- Niçe bir handân olan yâ niçe bir giryân olam (TD 201/1/1)
- Niçe bir sûretde insân ü sıfatda câna (TD 201/10/1)
- Niçe bir dahı ben bunda nefis eynini iderem (TD 220/3/1)
- Niçe bir eskiye hasretlenesin (TD 279/2/2)

- Niçe bir besleyesin bu kaddile kâmeti (TD 380/1/1)

b) Yer Zarfı

“Karşu”

- Bana karşu gelip Hakk'ı unu(TDı (RN 215/2)
- Yaradulmuş bana karşu turamaz (RN 191/1)
- İki ferişteh ine gele karşuna kona (TD 345/4/1)
- Dirlik bana karşu gele ben dirligün boynın uram (TD 173/3/1)
- Benem zârî kılan şol yâre karşu (TD 289/9/1)
- Bu nazara karşu duran hânumânın garka vire (TD 307/1/2)
- Bülbül güle karşu ötüp cân budaga asdı yine (TD 312/6/2)
- Şeyhüm görem baş indürem el kavşuram karşu turam (TD 329/3/1)

“Kanda”

- Ecel eli uzun kanda varasın (RN 136/2)
- Pes anun kişileri kanda ola (RN 52/2)
- Bu nefrin ü şikayet kanda vara (RN 24/2)
- Sûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldı (TD 25/3/2)
- Yavuz işe eyü ad böyle fitne kanda var (TD 41/4/2)
- Her kandasam anda hâzır kanda bakarsam andadur (TD 54/1/2)

“Her kanda”

- Bu çarh benüm hükmümdedür her kanda ben oturmuşam (TD 187/12/1)
- Gönül gözi bîdâr durur her kanda baksam yâr durur (TD 349/5/1)
- Senün sevgün bana yiter her kanda kim olurısam (TD 190/2/2)

“İçerü”

- Çün İçerü giresin dost yüzini göresin (TD 245/15/1)
- İçerü şâh oturur girimezsın göresin (TD 250/3/2)
- Ol kapudan gir İçerü yüri var kıl a hazer (TD 67/8/2)

- Ne bakarsın taş kapuda gir ıçerü neler gezer (TD 83/1/1)
- Resûl girdi ıçerü yârenler turdı örü (TD 149/6/1)

“Berü”

- Kimesne dimedi gel imdi berü (RN 261/2)
- Hevâ vü kibr yolından berü kaç (RN 138/2)
- Fidî kılam yüz bin cânı ıraklıktan berü gelem (TD 182/2/2)
- Sana eydür gel berü olmasun kim varasın (TD 242/12/2)
- Mü'minisen gelgil berü Cebbâr ola burc u bârû (TD 56/10/1)

“Girü”

- Kibir görüp anı tiz girü döndi. (RN 155/2)
- Girü senden olanları elünle sinleye koydun (TD 235/7/2)
- Söyleyeyüm şimden girü gülzâruma irdüm bugün (TD 240/5/1)

c) Mikdar Zarfı

“katı “çok”

- Sultân u kullar bir ola anda heybet katı ola (TD 173/5/1)
- Boynı zencîrlü geldük key katı esîr olduk (TD 297/3/1)

“Key “çok”

- Eger gerçek ‘âşıkısan key beklegil sır sözünü (TD 408/5/1)
- Riyâ çökük yirde durur key sakın oda buyurur (TD 83/7/1)

“Delim “pek, ziyade”

- Niçe kez geldüm gitdüm delim sûret yaratdum (TD 223/5/1)

“Çok”

- Dervîş olan bil bağlaya tolaplayın çok ağlaya (TD 97/2/1)
- Az görme çok gör anı böyle gelmişdür tarîk (TD 131/4/2)
- Zühdile çok istedik hîç müyesser olmadı (TD 143/7/1)

- Hayırdan şerri çok sever işlemege becid iver (TD 152/9/1)

“Biraz”

- Biraz dem olmadun Hak teşvişinde (RN 126/2)

“Bir katre”

- Ol ‘ummânda yüz bin güher bir katreye benzer tamâm (TD 54/4/1)

“Bir zerre”

- Kim ki ‘ışk kadehinden bir zerre içdiyise (TD 26/5/1)
- Tozını yil almaya bir zerre ırılmaya (TD 261/6/1)

“Ol kadar”

- Varlıklar dükedüben yüz bin ol kadar gerek (TD 135/2/2)

“Öküş (çok, fazla)”

- Yazugum çok günâh öküş yürür idüm dünyâda hoş (TD 210/6/1)
- Dünyâlıgum yokdur dime bu gussayı öküş yime (TD 402/2/1)

“bin bin”

- Baglana bin bin sunûf ‘âşika yok havf u hayf (TD 306/6/1)
- Bin bin kerem lutfila ol tercemân eyledi (TD 358/6/2)
- Gören bir görinen bin bin görindi (TD 411/9/2)

“Bir bir”

- Ecel bir bir yuda turur bu dünyâya magrûr nedür (TD 56/6/2)
- Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer (TD 103/4/1)

“Niçe niçe”

- Bu fenâ mülkinde ben niçe niçe hayrân olam (TD 201/1/1)

“Ol denlü”

- Ne denlü yirisen çok ol denlü yürisen tok (TD 34/2/2)

“Ne denlü”

- Ne denlü yirisen çok ol denlü yürisen tok (TD 34/2/2)

d) Durum Zarfı

“Eyle “öyle”

- İre pişkeş cana eyle olıcak (RN 150/2)
- Kim olur kendözine eyle kıyan (RN 324/2)
- Dir eyle gözleri yukaru bakar (RN 294/1)
- Biz velîden nebîden eyle işitdük haber (TD 39/2/2)
- Bugün eyle idelüm yolda kalmamagiçün (TD 251/3/2)
- Ka‘be senün işigündür eyle bil (TD 296/5/1)

“Eyle kim”

- Tut eyle kim balığı taşa saldı (RN 455/2)
- Bir niçeler esrük gezer eyle kim var harâb durur (TD 47/2/2)
- Bir niçeler esrük gezer eyle kim var harâb durur (TD 47/2/2)

“Şöyle”

- Çöpü depretmeye yir şöyle basa (RN 208/1)
- Şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server (TD 41/1/1)
- Çün ben beni unutmuşam şöyle ki sana gitmişem (TD 52/4/2)
- ‘Âşık yükini şöyle bil ki çekmedi yüce taglar (TD 55/4/2)
- ‘Îsâ ki Meryem'e varur şöyle varam ben ol Hakk'a (TD 173/4/2)
- Şunu şöyle görüriken ölümün n'îşe sanmazsın (TD 235/7/2)

“Böyle”

- Ne böyle cümbüşile ola birlik (RN 250/1)
- Bundan böyle cihânım bî-nihâyet (TD 19/8/1)

- Ol eyü ‘amellüer haber böyle dir gider (TD 35/471)
- Niçe bir âvaralık sana böyle (RN 561/1)
- Cevherîler katında kâide böyle durur (TD 274/7/1)
- Çün böyle düşdi sefer gerek yolda olasın (TD 284/3/2)

“Dürlü dürlü”

- Dürlü dürlü cefânun adını ‘ışk virmişler (TD 68/1/1)
- Dürlü dürlü ‘imâret köşk ü sarây yapan ol (TD 302/10/1)

“Başdan ayaga”

- Başdan ayaga degin Hak nûrı seni dutmuş (TD 302/11/1)
- Başdan ayaga yareyem (TD 404/9/2)

“Niçe”

- Niçe kulsin ki kullık kılımadun (RN 130/2)
- Niçe görebilsün anı bu sevüden taşra turan (TD 259/7/2)
- Niçe bir dilkü olam yâ kurd u yâ arslan olam (TD 201/10/1)

“Gönülden”

- Aç gönülden bâtn gözin ‘âşık-ma’sûk hâline bak (TD 130/2/2)
- Gönülden eylenüz figân (TD 184/18/2)
- Kaçan kim gönülden togru baka (RN 547/2)

“Gönülsüz”

- Gönülsüz girdüm yola hâlüm hoş gelmez dile (TD 188/2/1)
- Neyile dîn beslesin cânsuz gönülsüz kalan (TD 264/2/2)
- Kimse ‘âşık mı olur gönülsüz kalmayınca (TD 297/1/2)

“Derd ile”

- Ben derd ile âh iderdüm derdüm bana dermânımış (TD 125/1)
- Var derd ile yan yüri dermâna irişince (TD 309/1)

“Tîz”

- Gel imdi gel kanâ‘ata gâfil olma tîz bin ata (TD 83/2/1)
- Aldanuban kalma buna tîz tevbeye gelmek gerek (TD 137/2/2)
- Dönüp münkir olanları tîz çıkarurlar aradan (TD 235/6/2)
- Beşaret eyledi tîz tahta bindi (RN 178/2)

“Ser-â-ser”

- Ser-â-ser toptolu yir ü gök üzre (TD 48/10/1)

“Ayrü”

- Anı sen senden iste o senden ayru olmaz (TD 103/1/2)
- Hak'dan ayru degülidüm ol ulu dîvândaydım (TD 168/3/2)
- Gelsün yardan ayru düşen gurbetile bagrı bişen (TD 240/3/1)

“Ayrük “başkaca, ayrıca”

- İşün bugün bitür uzatma ayruk (RN 453/2)
- Ayrük bana ne gam gussa çün ‘inâyet dostdan ola (TD 42/7 /2)
- Ayrük bana ben dimeyem kimesneye sen dimeyem (TD 7/3/1)

“Hemân “

- Dervîşlikden kaçanların hemân şeyhi şeytân olur (TD 97/4/2)
- İy bî-çâre Yûnus hemân dervîş olubilsem dervîş (TD 123/7/2)
- Haramiller hemân yollarda kaldı (RN 86/2)

“Yalunuz”

- Hazret'e degin yalunuz yüz süriye varan benem (TD 177/9/2)
- Hazret'e degin yalunuz yüzi süri viren benem (TD 212/8/2)

“Girü”

- Kibir görüp anı tiz girü döndi. (RN 155/2)

- Âhir girü sensün mekân anda varam senden yana (TD 8/2/1)

“Gine, yine”

- Rengi döner gündən güne topraga dökilür gine (TD 28/5/2)
- Yine kışın sovuqluğu fuzûllığın kesdi yine (TD 312/1/2)

1. 2. 2. 5. Edat

a) Şart Bildiren

“Ger”

- Ulvî vü süflî cümleten oldur ger bana görine (TD 14/5/2)
- Bu sırrı ger tuyayıdun ya bu gamı yiyeyidün (TD 28/6/2)
- Uzatdı bu halk işi ger erkek ü ger dişi (TD 115/2/1)

“Eger”

- Eger kul olasin sermaye yiter (RN 255/1)
- Hoşdur eger yürürisem ‘aşk odına yana yana (TD 294/1/)
- Tama' birle eger ben yoldan az-dum (RN 43/2)

“Egerçi”

- Egerçi işlenür bühtan u gaybet (RN 479/1)
- Egerçi bî-nihâyet âyetün var (TD 48/2/2)

“Gerçi”

- Bu birden gerçi kim yüz bin görindi (TD 411/8/2)

“Bâri”

- Miskîn olugör bâri benlikden ırak yürü (TD 84/4/1)
- Gel ahî iy şehriyâri sözüümüzi dinle bâri (TD 102/4/1)

b) Sınırlama Bildiren

“Lâkin”

- Dünyâ harâmdur hâslara lâkin helâldür hamlara (TD 333/6/1)

“Velakin”

- Arslanam şikâra geldüm velâkin yatagum anda (TD 310/3/2)
- Anı isteyici çokdur velâkin (TD 332/7/1)

“Velî”

- Boşaldum uş toldum velî neyile toldum bilmezem (TD 192/3/2)

c) Sebep Bildiren

“İçün “

- Rızık içün gussa yime kimse rızkın kimse yimez (RN 121/2)
- Açuk duvacuk kapusu dostları içün ol Hakk'un (TD 128/3/1)
- Gözüm seni görmegiçün elüm sana irmegiçün (TD 234/1/1)
- Gökdeki Hârût-Mârût ‘ışk içün indi yire (TD 398/6/2)

“zîrâ”

- Ki zîrâ padişahun bunda hazur (RN 458/2)
- Dönem girü sana varam zîrâ ki ‘ârum yok durur (TD 52/5/2)
- Zîrâ ki bu ‘ışkdan yigrek hîç yok durur başa gelür (TD 73/9/2)
- Zîrâ kim gönli anun tutmadı kibrile pâs (TD 119/1/2)
- Satalum sarrâf olalum zîrâ dükenmez kânımış (TD 121/5/2)

“Çünkü”

- Çünkü kızdı cisme ulaşdı canı (RN 5/2)
- Çünkü gördüm ben Hakk'umı Hakk'ıla olmışam biliş (TD 128/2/1)

“Çün”

- Çün alçaklık irişdi kibr erine (RN 156/1)
- Çün di dirler n'ideyin dimezse yanar cân u ten (TD 201/28/1)

d) İstisna Bildiren

“Meger”

- Meger suretlerinde canı yokdur (RN 95/2)
- Meger ol kimseler kim cân içinde cânı var (TD 26/9/2)

“İllâ”

- İllâ ben itdügümi dñnin degŝüren itmez (TD 117/9/2)
- Evveli Hû âhiri Hû yâ Hû illâ Hû olam (TD 201/45/1)

e) Cümle Bağlayıcılar

“Ki”

- Ki devlet kapudadur koma gitme (RN 98/2)
- Nisâr ol ‘âşık cânına ki dostıla visâli var (TD 32/1/1)
- Key güher er gönlindedür sanma ki ol ‘ummândadur (TD 54/3/2)

“Kim”

- Çü âgaz itdi kim sözini diye (RN 413/1)
- Tekebbür olmagıl kim sögülesin (RN 97/1)
- Harâbâtîlerden görüdü çün kim ‘ışk (TD 62/5/1)
- Bunun gibi sâlûslık çün kim elüme girdi (TD 106/5/1)

f) Benzetme Edatı

“eyle ki”

- Eyle ki dost olmuş iken niçe iş düzülmiş iken (TD 86/4/1)

- Havf ü recâ sende yok eyle ki bir Tatar'sın (TD 248/4/2)
- Eyle ki karga diler bülbülden ayrılmaga (TD 352/4/9)

“Sanki”

- Yûnus bu sözleri çatar sanki balı yaga katar (TD 166/6/1)

“Sanasın”

- Bir dem sanasın kış gibi şol zemheri olmuş gibi (TD 49/2/1)
- Bir dem sanasın katredür bir dem taşar ‘ummân olur (TD 49/4/2)
- Sanasın buşuya İbrahim Edhem (RN 277/2)

“Bigi”

- Öd agacı bigi yanar vücûdum (TD 50/2/1)

“Gibi”

- Geçer yohsul gibi yüz bin mal ile (RN 396/1)
- Benüm gibi kişiye ‘izzet itmez (RN 214/1)
- Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü (TD 417/11/1)
- Anun gibi ma'sûkanun haberini kim getirür (TD 17/5/1)
- Münâcât gibi vakt olmaz arada (TD 20/6/1)

g) Farsça Benzetme Edatı

“-vâr”

- Kamu endîşeden kalmış ne düş+vâr hâlleri gördüm (TD 207/3/2)
- Mansûr+vâr oldum bugün ber-dâr iden gelsün berü (TD287/1/1)

h) Soru Edatı

“Neden”

- Erenlere muhib iken yâ münkir olduğun neden (TD265/1/19)

“Nite”

- Pes yanmadın nite olam çün ‘ışk odı düşdi câna (TD 295/3/1)

“Kanı”

- Kanı atan kanı anan ogul kız (TD 346/3/1)

ı) İşaret Edatı

“Uş”

- Bu durur anda cevâbum uş sana (TD 417/2/1)

i) Karşılaştırma Edatı

- Eger bugün eger yarın çün Hakk'îçün kurbândasın (TD 278/7/2)

1. 3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ)

Cümle

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.²⁰

Cümle dilin en küçük ifade birimidir. Duygu ve düşünceleri, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden oluşan dil birlikleriyle açıklanır.

1. 3. 1. KELİME GRUBU

Kelime Grubu

“Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılama veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.”²¹

1. 3. 1. 1. İsim Tamlaması

İki isim unsurunun aitlik, belirtme ve sınırlandırma gibi anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanmasıdır.

“İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur.”²²

İsim tamlamasında asıl unsur sonda bulunur. Birinci isim tamlayan ikinci isim ise tamlanandır. Belirtili ad tamlamalarının unsurları yer değiştirebilir, unsurlar arasına başka unsurlar da girebilir. Tamlayan ve tamlanan unsurları tek kelimedenden oluşabileceği gibi unsurlar da ayrıca başka kelime grubundan (bağlama grubu gibi) da oluşabilirler. Cümle içinde ad, sıfat, Zarf, yüklem, özne gibi görevleri yaparlar.

²⁰ Leyla Karahan, (2005), **Türkçede Söz Dizimi**, Ankara, Akçağ Yay. s. 39

²¹ Karahan, a.g.e. , s. 39.

²² Karahan, a.g.e. , s. 42.

1. 3. 1. 1. 1. İsim Tamlamasının Kuruluşu

1. 3. 1. 1. 1. 1. Belirtili İsim Tamlaması

- Bu cihanda hiç anun misli bulunmaz (RN 206/2)
- Buşu almıs anun agzı dili yok (RN 220/2)
- Terk eylegil sen senligün anun 'ışkını bul anun (TD 93/4/2)
- Âşıklar lâ-mekân olur cihânun terkinî urur (TD 93/5/1)
- Ne gördi Leylâ'nun yüzinde Mecnûn (TD 95/4/2)
- Deryânun içinde gevher bulagan olur (TD 96/4/2)
- Cânun genci vîrân ola çünkü bu genc vîrândadır (TD 54/7/1)
- Tanrı'nun buyrugın tutup biş vakt namâz kılsa gerek (TD 136/1/2)
- Hem şeytânun boynını ur hem nefis dahı ölse gerek (TD 136/2/2)

1. 3. 1. 1. 1. 2. Belirtisiz İsim Tamlaması

- Bu cân ni'meti kanı gelün bulalum anı (TD 34/371)
- Zinhâr gönül evinde tutma yavuz endîşe (TD 293/1/1)
- Hoşdur eger yürürisem 'aşk odına yana yana (TD 294/1/1)
- 'İşk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ (TD 2/1/1)
- Miskîn Yûnus zehr-i kâtil 'ışk elinden tiryâk olur (TD 5/7/2)

1. 3. 1. 1. 1. 3. Tamlayan Ve Tamlananın Yer Değiştirdiği Ad Tamlaması

- Bahâsı cânım anun mâlıla tavar degül (TD297/5/1)

1. 3. 1. 1. 1. 4. Araya Sıfat Girmiş İsim Tamlaması

- Gözlerümün kanlu yaşı ırmag olup çağlar mısın (TD 230/5/2)
- Kıymet ü müşteri senün her meta'unı satmaga (TD 323/2/2)

1. 3. 1. 1. 1. 5. Önünde Sıfat Bulunduran İsim Tamlaması

- Kamu buhl ehlinün işi bu ola (RN 407/1)

1. 3. 1. 1. 1. 6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlaması

- Genc ü hazînem kamusı sensün benüm önden sona (TD 8/1/1)
- Gül ü reyhânun kokusu ‘âşıkıla ma‘şûkadur (TD 3/7/1)

1. 3. 1. 1. 1. 7. Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

- Ayun bedr ü hilâl alnı vü kaşı (TD100/3/1)

1. 3. 1. 2. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ve bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime gruplarına sıfat-fiil grubu denir. Sıfat-fiil yargı bildirmez.

- ‘Âlem ‘ilmin okıyan dört mezheb sırrın tuyan (TD 110/3/1)
- Mustafâ'ya ümmet olan Tamu'da karâr fiilez (TD 112/6/1)
- ‘Âşık cânına ‘ışk koyan ol bir yüce Sübhân'ımış (TD 121/1/1)

1. 3. 1. 3. İsim-Fiil Grubu

Bir isim-fiil (mastar) ile ondan önce gelen ve ona bağlı olan kelimelerin veya kelime gruplarının oluşturduğu yeni gruba isim-fiil grubu denir. “Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı ve ya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.”²³ İsim-fiil grubu hiçbir şekilde yargı ifade etmez.

- Aglamak gülmek ‘âşıkâ dirilmek ölmek ‘âşıkâ (TD390/4/1)
- Yârdan ayru olunca asılıp ölmek yigdür (TD398/2/1)
- Düşmânlar eydür bana söz dimek kandan sana (TD51/3/1)
- N'idem dimek irag oldı bulardan (RN 76/2)

1. 3. 1. 4. Zarf-Fiil Grubu

“Bir Zarf-fiille bu Zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.”²⁴ Zarf-fiil grubu hiçbir şekilde yargı bildirmez.

²³ Karahan, a.g.e. , s. 55

²⁴ Karahan, a.g.e. , s. 57

Zarf-fiil grubu teşkil eden ekler:

– I

- Âşık öldi di-y-ü sala virürler (TD 113/8/2)
- Kaçan gele di-y-ü dost hazır olgıl (RN 223/2)
- Bin yıl zârı kılurısam hâlün nedür di-y-ü sormaz (TD 104/5/2)

–Ip (UP (y)Up)

- Tanrı'nun buyruğın tut-up_biş vakt namâz kılsa gerek (TD 136/1)
- Kılıç tart-up gelür yir alçagından (RN 156/2)
- Kime kapu aç-up kime yaparsın (RN 21/2)
- Bu halâyık bilsünler anda bul-in-up geldüm (TD 192/11/2)

UbanI~ “ArAk”

- Bir kimsenün devletine ta'n id-üben biz gelmezüz (TD 114/2/2)
- Dergâhına yüz tut-uban hemân bir ikrârdur bize (TD 333/7/2)
- Çık-uban gül-zâra karşı (TD 343/5/2)

–(y)IncA

- Ev issuz olıcak ugrı gel-ince (RN 239/3)

–AndA

- Şart u farz olmaz anda cânı 'ışkda kal-anda (TD 264/3/2)

–mAdIn

- Ya Hak'-dan kork-madın 'asr okudugun (RN 235/1)
- İçün 'imâret ol-madın taşundagı ma'mûr nedür (TD 56/3/1)

–mAdAn

- Hak bir gönül virdi bana hâ di-meden hayrân olur (TD 49/1/1)

-dUkçA

- Gün gel-dükçe benzün solar solsa gerek şimden girü (TD 286/2/2)
- Düş-dükçe öge Hubbü'l-Vatân zerrece kalmaz me'men (TD 365/4/1)

-dUkdA

- Yâ cânımı al-dukda âsân ola mı yâ Rab (TD 15/4/2)

-ken

- Ben bu sûretten ilerü adum Yûnus degül iken (TD 169/11/1)

1. 3. 1. 5. Tekrar Grubu

“Bir nesneyi veya hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.”²⁵

Eserlerdeki tekrar gruplarının hepsi aynı kelimenin tekrarı ile yapılan ikilemelerdir.

- Bağlana bin bin sunûf ‘âşıkâ yok havf u hayf (TD 306/6/1)
- Bin bin kerem lutfila ol tercemân eyledi (TD 358/6/2)
- Gören bir görinen bin bin görindi (TD 411/9/2)
- Ecel bir bir yuda turur bu dünyâyâ magrûr nedür (TD 56/6/2)
- Dünyâyâ gelen göçer bir bir şerbetin içer (TD 103/4/1)
- Bu fenâ mülkinde ben niçe niçe hayrân olam. (TD232/6/1)

1. 3. 1. 6. Edat Grubu

“Bir isim unsuru ile bir çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur.”²⁶

- Senden sonra söylene key eylügün varısa (TD 300/2/1)
- Üç günden sonra tuyalar (TD 277/6/1)
- Açuk duvacuk kapusu dostları için ol Hakk'un (TD 128/3/1)
- Gökdeki Hârût-Mârût ışk için indi yire (TD 398/6/2)

²⁵ Karahan, a.g.e. , s. 60

²⁶ Karahan, a.g.e. , s. 62

- Benüm gibi kişiye ‘izzet itmez (RN 214/1)
- Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü (TD 417/11/1)
- Anun gibi ma'sûkanun haberini kim getirür (TD 17/5/1)
- Münâcât gibi vakt olmaz arada (TD 20/6/1)
- ‘İşk yolına cân fidî benüm gibi sâd-hezâr (TD 26/6/2)
- Kendüsi ne kadar dutar söyledügi yalanı gör (TD 22/7/2)
- Varlıklar dükedüben yüz bin ol kadar gerek (TD 135/2/2)

1. 3. 1. 7. Bağlama Grubu

İki veya daha fazla isim unsurunun bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime grubudur.

- Hak ile Hak olana anda menzil düzile (TD 335/10/2)
- Aşaklık üzeredir yir ile gög (RN 170/1)
- Gezdüm cümle ‘âlemi ‘Arş u Levh ü Kalem’i (TD 339/2/1)
- Kamu şehir ü kamu il rahat oldu (RN 70/2)
- Gönlüm bana yoldışiken zühd ü tâ‘at kılurıdum (TD 104/4/2)
- Giriv ü zemzemedür degme yolda (RN 60/2)
- Çavuşlar yöğşürür sagda vü solda (RN 60/1)
- Anun mekri vü tılısmı bilinmez (RN 206/2)
- Niçe bir cinnî vü insî yâ niçe şeytân olam (TD 201/11/2)
- Evvel âhir ol kala vü men aleyhâ fân olam (TD 201/45/2)

1. 3. 1. 8. Ayrılma Grubu

Ayrılma grubu eki “dAn”dır. Esrlerdeki ayrılma grubu kullanımı bugünkü kullanım ile aynıdır.

- Ne dirisen sen di bana koma beni benden yana (TD 183/6/1)
- Yidi kat yirden aşaga turan (RN 169/2)
- Bunun gayrı hayrı bu sözden irak (RN 184/2)

1. 3. 2. CÜMLENİN ÖĞELERİ

Cümle teşkilinde bir fiilin anlamını türlü şekillerden tamamlayan başka unsurlar da bulunur. Bu öğelerin bir kısmı ana unsur, bir kısmı da yardımcı unsurlardır. Ana öge, fiilin ortaya çıkması için gerekli olan unsurdur. Yardımcı öge, yüklemi zaman, durum, yer gibi durumlarda tamamlayan unsurdur.

Öge

Cümleyi oluşturan bölümlerin her birine öge denir. Anlamlı ve doğru cümleler kurmaya yarayan bölümleridir. Öğeler anlam bozulmayacak şekilde birbirlerinden ayrılabilirler. Her öge görev ve anlam yönünden bir tek ögeye eşlik eder; onu tamamlar. Bu öge de yüklemdir. Birinci derecede önem taşıyan öge yüklemidir.

1. 3. 2. 1. Yüklem

İş, kılış, oluş, hareket, durum bildiren; haber veren; cümleyi bir yargıya bağlayan çekimli ögedir. “Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge, yüklemdir. Yüklem cümlenin ana ögesidir. Diğer öğeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır.”²⁷

Cümlenin temel ögesidir. Cümle yargı bildiren bir söz; yüklem de yargıyı üstlenen öge olduğuna göre yüklemsiz bir cümle olamaz. Cümle oluşturmaya yeterli olan tek öge yüklemidir. Yüklem, tek kelimedenden de oluşabilir bir kelime grubundan da. Diğer unsurlar, yüklem anlamını desteklemek üzere cümlede bulunur.

Yeri Türkçede asıl öge en sonda bulunduğu, yardımcı öğeler daha önce geldiği için Türkçe söz dizimine göre yüklem cümlenin en sonundadır. Bütün öğeler sıralanır, sonra bunlarla hazırlanan haber veya yargı yükleme yüklenir.

“Türkçede söz diziminin en belirgin özelliği, kelime gruplarında ve cümlede ana unsurun genellikle sonda bulunmasıdır. Bu özellik, Türkçeyi diğer birçok dilden,

²⁷ Karahan, a.g.e, s. 14

mesela Hint-Avrupa dillerinden ve Arapçadan ayırır. Moğolca, Mançu-Tunguzca gibi bugün köken birliği tartışılan bazı dillere yaklaştırır.”²⁸

İsim cümlesinin, yani iş, oluş, kılış, hareket, durum bildirmeyen cümlelerin yüklemi de ek-fiille çekimlenmiş bir isimdir. Bu, isim soylu herhangi bir kelime (sıfat, zamir, Zarf, edat) olabilir. Bu ek-fiiller bazen düşebilir.

Bir cümlede birden fazla özne, Zarf tümleci, dolaylı tümleç, nesne bulunabilir, ama yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı cümle sayısını gösterir.

1. 3. 2. 1. 1. Fiil cümlesinde yüklem

1. 3. 2. 1. 1. 1. Basit Kipli Fiilin Yüklem Olması

- Benüm yârüm bunda durur bunda göründi ol Kadîr (D53/5/2)
- Geçdüm sadır yirine kalın döşek yirüm düz (TD106/4/2)

1. 3. 2. 1. 1. 2. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması

- ‘İşk şerbetin ıçerimiş her kim bu ma'nîden tuyar (TD28/8/2)
- Kim görmışdür baykuşun gülistâna girdüğün (TD335/4/1)

1. 3. 2. 1. 1. 3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

- Niçe görebilsün anı bu sevüden taşra turan (259/7/2)
- Düşmân bana n'idebile işüm gücüm dostdan yana (TD337/3/1)
- Bunun gibi gönülile niçe dirlik idebilem (TD104/3/1)

1. 3. 2. 1. 2. İsim Cümlesinde Yüklem

1. 3. 2. 1. 2. 1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümlesi

- Okumaktan ma'nî ne kişi Hakk'ı bilmekdür (TD91/2/1)

²⁸ Karahan, a.g.e. , s. 9

1. 3. 2. 1. 2. 2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümlesi

1. 3. 2. 1. 2. 3. İsim Tamlamasının Yükleme Olması

- Müdam küfr u nifak anun işidür (RN 30/2)
- Mâsivânun küllisi zindânıdur âşıklarun (TD 150/4/1)

1. 3. 2. 1. 2. 4. Sıfat Tamlamasının Yükleme Olması

- ‘Âşık bir kişidür bu dünyâ mâlın (TD 113/6/2)

1. 3. 2. 1. 2. 5. Bağlama Grubunun Yükleme Olması

- Bel bağlayup tâ‘at kılan o Kerîm ü Rahmân benem (TD195/5/2)

1. 3. 2. 1. 2. 6. Edat Grubunun Yükleme Olması

- ‘Âriflere bu dünyâ hayâl ü düş gibidür (TD70/4/1)

1. 3. 2. 2. ÖZNE

Yüklemde bildirilen işi, oluşu, hareketi, durumu, kılışı yerine getiren; hakkında bilgi ve haber verilen öğedir. Yani yapanı veya olanı karşılayan unsurdur.

Cümle içinde özne olan unsur tek bir kelimedenden oluşacağı gibi kelime gruplarından da oluşabilmektedir.

Esrlerdeki özneler tek kelimedenden oluştuğu gibi kelime gruplarından da oluşabilmektedir.

1. 3. 2. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

- Muhammed'e bir gece Çalap'dan indi Burâk (TD134/1/1)
- Muhammed'i bir gece Hak okıdı Mi‘râc'a (TD194/14/1)

1. 3. 2. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler

1.3. 2. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olması

- Anun ahvali hale benzemez hiç (RN 204/1)
- Mâsivânun küllisi zindânıdır âşıklarun (TD 150/4/1)

1. 3. 2. 2. 2. 2. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması

- Hayf durur 'ışksuzlara 'ışkdan haber söylemek (TD254/2/1)
- Gidüp görünmemek yigdür nazardan (D:263/2/2)
- Gedâlara lutf fiilek hem kâidedür sultâna (TD294/9/1)
- Sürün gitsin ol 'ayyâr'ı anı sevmek 'ardur bize (TD333/5/2)

1. 3. 2. 2. 1. 2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması

- Hiç kimsene bencileyin derde giriftâr olmadı (TD386/2/2)
- Bir sinek bir kartalı kaldurup urdı yire (TD407/5/1)

1. 3. 2. 2. 1. 3. Bağlama Grubunun Özne Olması

- Kudret işüm çokdur benüm hem zâhir ü 'ıyân benem (TD211/7/2)
- Dîn ü millet kodurdı ol benüm gönlüm alan (TD264/1/1)

1. 3. 2. 2. 1. 4. Edat Grubunun Özne Olması

- 'Alî gibi er gerek iş bu sırra eresi (TD378/3/2)

1.3. 2. 2. 2. 6. Unvan Grubunun Özne Olması

- Geyiklü Baba bize bir kez nazar kılaldan (TD29710/1)
- Key Mısır'a sultân oldu Yûsuf-ı Ken'ân kanı (TD39675/1)

1. 3. 2. 3. Nesne

Yüklemde bildirilen ve öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen unsurdur. Fiil cümlelerinden yüklemi geçişli fiil olanlar nesne alır.

“Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlesinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez.”²⁹

İsimler, zamirler, adlaşmış sıfatlar, tamlamalar, kelime grupları ve iç cümleler nesne olabilir.

Nesne olan öge cümle içinde daima yükleme halinde olur. Yükleme hali ekli ya da eksiz olabilmektedir.

(y)I Ekiyle Nesne Olan Unsurlar

- Vücûda gelmeyince kimse Hakk'ı bilmedi (TD397/4/1)
- Erenlerün sohbeti arturur ma'rifeti (TD46/5/1)

+Nı Ekiyle Nesne Olan Unsurlar

- Yâ edebler ol kulını yâ mezâda virür satar (TD78/6/2)
- Kogıl bu yoklık bâbını öğren dostluk edebini (TD83/5/2)

1. 3. 2. 3. 1. Nesnenin Tek Kelimededen Oluşması

- Yûnus cânumı berk it bildüklerüni terk it (TD110/8/2)
- Sataram cânumı hîç kimse almaz (TD113/5/2)

²⁹ Karahan, a.g.e. , s. 25

1. 3. 2. 3. 2. Kelime Grubunun Nesne Olması

1. 3. 2. 3. 2. 1. İsim Tamlamasının Nesne Olması

- Buşu almıs anun agzı dili yok (RN 220/2)
- Terk eylegil sen senligün anun 'ışkını bul anun (TD 93/4/2)
- Âşıklar lâ-mekân olur cihânun terkini urur (TD 93/5/1)
- Ne gördi Leylâ'nun yüzinde Mecnûn (TD 95/4/2)

1. 3. 2. 3. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması

- Nişânı bu benzi saru gözleri yaşdur 'âşıkun (TD146/1/1)
- Yûnus eydür ol melâmet şeyhligi 'âşıklığa sat (TD147/7/1)
- Biz ol 'ışk bâdesini ol dost elinden içdük (TD164/7/1)

1. 3. 2. 3. 2. 3. Bağlama Grubunun Nesne Olması

- Seyr ü seferi hoş gör 'ummân bulasın birgün (TD229/3/1)
- Çeküben cevr ü cefâyı dostumun yüzün göreyin (TD266/1/2)
- Gezdüm cümle 'âlemi 'Arş u Levh ü Kalem'i (TD339/6/2)

1. 3. 2. 3. 2. 4. Ayrılma Grubunun Nesne Olması

- Bilme misin bu kamusı senden girü kalasını (TD348/6/2)

1. 3. 2. 4. Yer Tamlayıcısı

Cümlede yüklemi yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek tamamlar. Yer Tamlayıcısı -A (yönelme) -dA, (bulunma) -dAn, (ayrılma-çıkma-uzaklaşma)ekleri taşımaktadır.

Eserlerdeki bu unsur yaklaşma, bulunma, ayrılma eklerinden birini almaktadır. Bazen de bu eklerin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Yaklaşma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları

- Senün ‘ışkun odı meger sıçramaya kimesneye (TD 355/10/1)
- Dürlü cefâya katlanur sen sultâna iren kişi (TD 372/12/1)
- Kamuya söz söyledür ‘ibret için (TD 379/9/1)
- Düşdün dünye zevkına unuttun kıyâmeti (TD380/1/2)
- Bana seni gerek seni (TD 381/6/4)

Bulunma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları

- Girçek erün bu yolda yoklukdur ser-mâyesi (TD382/2/2)
- Her bir taşun altında bir İmrânoglı Mûsî (TD382/5/2)
- Erenler meydânında yuvalanur top idüm (TD393/2/1)
- Dirlik budur ‘âşık Ma‘şûk yolında öle (TD398/4/1)

Ayrılma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları

- Korkar oldum bir Tanrı'dan bîzâr oldum yatlu hûdan (TD399/3/1)
- Yûnus yüzün kaldurmagıl ‘âşıklarun ayagından (TD402/7/1)

1. 3. 2. 4. 1 Kelime Gruplarından Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları

1. 3. 2. 4. 1. 1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

- Vardum bunların katına bakdum ecel heybetine (TD74/2/1)
- Kimsenün ‘ayıbına sen bakmagıl yazıkdur (TD84/7/1)
- Ol pâdişâh dergâhına hulk-ı ‘amel aldı gide (TD 87/3/2)
- ‘İşkun odına yandugum aglamak oldı güldüğüm (TD92/8/1)

1. 3. 2. 4. 1. 2. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcı Olması

- Hem bunda olam hem anda bunda anda varu gelem (TD181/4/1)

1. 3. 3. CÜMLEDE YAPI

Cümlenin yapısı üzerinde yapılan çalışmalardaki yaygın görüş, cümlelerin basit, birleşik, sıralı, bağlı cümle şeklinde dört ana başlıkta olduğu yönündedir. Bazı kitaplarda birleşik cümle bahsinde girişik cümle, iç içe girişik cümle, karmaşık cümle, ki'li birleşik cümle alt başlıkları da bulunmaktadır.

Son dönemlerde özellikle birleşik cümlenin Türkçe cümle yapısı çerçevesinde yeniden gözden geçirilmesi ve Türkçede birleşik cümlenin varlığı üzerinde yeni görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bazıları “ki” li birleşik cümlelerin aslında bağlı cümle olduğunu, Türkçede “ki” ile birleşik cümle olmadığını belirtmek yönündedir.

Bu görüş, bağlı cümle olarak ifade edilen cümlenin aslında tek bir cümle olarak telakki edilmemesi “ve, ki vb.” edatlarla birbirine bağlı yapıların “cümle” değil “cümle topluluğu” olarak bilinmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Prof. Dr. Leyla Karahan, “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı makalesinde 2. grup olarak nitelediği cümleleri vererek görüşlerini ifade etmektedir:

“1. ‘Ayşe çok çalıştı ve sınıfını geçti.’

2. ‘Ayşe öyle çalıştı ki sınıfını geçti’

Bu iki söz dizisinin ortak özelliği ‘ve’ ve ‘ki’ bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış iki cümleden oluşmalarıdır.

Ve, fakat, ama vb. bağlama edatlarıyla bağlanmış cümleler gramer kitaplarında ‘bağlı cümleler, bağlı tümce, bağlam cümlesi’ gibi isimlerle anılır. ‘Ki’ ile bağlanan cümleler ise bazı gramer kitaplarında bağlı cümleler içinde yer alarak ‘ki’li bağlı cümle’; bazılarında ise birleşik cümle içinde değerlendirilerek ‘ki’li birleşik cümle, ilgi tümcesi, ilinti zamiri cümlesi’ şeklinde isimlendirilir.

Sözlü veya yazılı ifadelerde birbirini takip eden cümleler arasında tabii olarak anlam bağlantısı vardır. Cümlelerin arka arkaya gelmesi bazen bu bağlantıyı göstermek için yeterli olmayabilir. Bağlantıyı pekiştirmek ve yönlendirmek için çeşitli edatlara başvurulabilir Böylece karşımıza ‘Ayşe çok çalıştı ve sınıfını geçti’ ve ‘Ayşe öyle çalıştı ki sınıfını geçti.’ gibi ‘ve, ki’ vb. edatlarla birbirine bağlı yapılar çıkar ki bunlar ‘cümle’ değil ‘cümleler topluluğu’dur. Aralarında gramatikal hiçbir bağlantı olmasaydı birbirini takip eden cümleler söz diziminin değil, sadece metin dil biliminin sınırları içine girebilirdi. Ancak bağlantıya gramatikal unsurlar müdahale ettiği için, bu yapılar söz diziminin de konusu olmalıdır.”³⁰

Bir cümle içinde ikinci bir cümlenin, cümlenin bir ögesi olarak görev yaptığını söylemelerine rağmen iç içe girişik cümle, karmaşık cümle başlıklarını veren düşünceye tepki olarak da yeni görüşler ortaya atılmıştır. Bu yeni görüş “Ali ‘Okula gideceğim ’dedi.” cümlesinin kaynaşık cümle, girişik cümle şeklindeki isimlendirmeyi kabul etmeyip ‘Okula gideceğim’ kısmının başka bir cümle içine girmiş bir cümle olarak kabul edilemeyeceğini, bu kısmı basit bir cümlenin “nesne”si olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtiyor.

Karahan, aynı makalede birleşik cümle olarak addedilen cümleler “Ayşe koşarak okula gitti.”, “Ayşe iyileşirse okula gidecek.”, “Ayşe ‘okula gideceğim’ dedi.” ile “Ayşe okula gitti.” örneklerini vererek ifade ettiği düşünceleri şöyle toparlamaktadır:

“.... Söz dizilerinin hepsi birer cümledir ve tek yargı bildiren bir unsur ile onu tamamlayan unsurlardan oluşmaktadır. Tamlayıcıların sayısı ve niteliği cümlenin yapısını etkilememektedir. Bu cümleler arasında yapı bakımından kategorik bir fark yoktur.”³¹

Sıfat-fiil, isim-fiil, Zarf-fiil eklerinin bulunduğu kelimelerin yan cümle kabul edilip birleşik cümle içinde anılmasının Türkçenin yapısıyla bağdaştırılmayan bir

³⁰ Leyla Karahan, “Yapı bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, **Türk Dili**, S. 583, s. 21.

³¹ Karahan, a.g.m., s. 21

durum olduğu görüşü Prof. Dr. Hamza Zülfikar tarafından savunulmaktadır. Prof. Dr. Leyla Karahan da Zarf-fiil ile desteklenmiş bir cümle ile Zarf-fiilsiz kullanılan bir cümle arasında fark olmadığı yönündeki görüşleri ile benzer bir görüş ileri sürmektedir.

Karahan, “Ayşe okula gitti.”, “Ayşe koşarak okula gitti.”, cümlelerini değerlendirirken ikisi arasında hiçbir fark olmadığını belirtmiştir. Karahan’a göre “Ayşe koşarak okula gitti.” cümlesi ile “Ayşe telaşla okula gitti.” cümlesi arasındaki fark Zarf-fiil eklerinden ve yapılarından kaynaklanır. Hem “koşarak” hem de “telaşla” Zarf görevindedir ve tarz bildirmektedir. Aynı görev ve tarzda olan iki aynı cümleden birisinin cümlenin yapısını değiştirecek özellik taşımadığı Karahan tarafından ileri sürülmektedir.

Karahan’ın bu görüşüne Ahmet Bican Ercilasun, Hamza Zülfikar, Metin Karaörs, Mehman Musaoğlu, Zeynep Korkmaz da katılmaktadırlar.³²

Hamza Zülfikar, yüklem olmayan, çekimli fiil tanımına uymayan, yargı bildirmeyen bu biçimlerin yan cümle olup olmadığı konusunda şunları söylemektedir:

“Bu durum karşısında yüklem olmayan, çekimli fiil tanımına uymayan, yargı bildirmeyen bu biçimlerin bir birleşik cümlenin yan cümlesi olması mümkün değildir. Tamamen isim soyundan kelimeler haline gelen, Zarf olan, isim veya sıfat olan bu yapılar artık fiillikten çıkmış, bunlarla kurulan gruplar yalın cümlenin tamamlayıcıları, niteleyicileri olmuşlardır.”³³

“Cümlede fiilden yapılmış isim, Zarf ve sıfat görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez dolayısıyla bu yapılar birleşik bir cümle diye gösterilemez.”³⁴

³² Türk Dil Kurumu,(1993), Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı, 22-23 Ekim, Ankara , s. 38.

³³ Hamza Zülfikar,(1995), “Girişik Cümle” Sorunu”, **Türk Dili**, S. 522, s. 646

³⁴ Zülfikar, a.g.m., s. 648.

Cümlenin tanımı verilirken yapılan açıklamaların tümü yargıyı barındırmaktadır. Bu durumda öncelikle yargının tanımının yapılması gerekmektedir. “Yargı vurgu veya ekle sağlanan bir ‘bitmişlik’ ifadesidir.”³⁵ Yukarıda belirtildiği gibi “yan cümle, yan yargı kavramları” ile “bitmişlik” çelişmektedir. Karahan bu konuda kesin bir hüküm vererek şöyle demektedir:

“Hâlbuki yargı ve yargısızlığın, yani bitmişlik ve bitmemişliğin ‘yan’ı, ‘yarım’ı olamaz. Bir söz veya söz dizisi ya yargı bildirir ya da bildirmez. Bildirirse cümledir; bildirmezse cümle değildir. Ancak birbirini takip eden cümleler ve o cümlelerin yargıları hakkında anlam ilişkilerine göre ‘temel’lik, ‘yan’lık, ‘yardımcı’lık ayırımı yapmak mümkündür. Böyle bir ayırım, tek bir yargıya dayanan ‘cümle’ için geçerli değildir.”³⁶

Karahan, yapısında -sA ekli bir kelime bulunan bir cümlenin gramer kitaplarımızda “şartlı birleşik cümle, şart bileşik cümleleri, koşullu tümce gibi isimlerle anılmasının yanlış olduğu değerlendirmesini, -sA ekli bir kelime veya kelime grubunun, şart, zaman gibi ifadelerle yüklem anlamını tamamladığını yoksa yeni bir cümle oluşturmak için orada bulunmadığını, yargı bildirmeye kadir olmadığını belirterek yapmaktadır. Çünkü -sA bir bitmişliği ifade etmez; aksine bitmemişliği ifade eder.

Prof. Dr. Gürer Gülsevin’in “ Türkçede -sA Şart Gerundiumu Hakkında” adlı makalesinde; “-sA şart ekinin istek ifade etmediği sürece bir kip eki değil de bir Zarf-fiil eki işlevinde kullanıldığını” belirtmesine değinen Karahan,³⁷ -sA ekinin Zarf-fiil ekleri kategorisinde yer alması gerektiğini, bundan dolayı da “şartlı birleşik cümle” anlayışının yeniden gözden geçirilmeye muhtaç olduğunu ifade etmektedir.

Yukarıda bahsedilen eser ve çalışmalardan hareketle; yapı bakımından cümleleri işlerken cümle konusunda temel çıkış noktamız “yargı” ve “bitmişlik” kavramları olmuştur. Dolayısıyla Türkçe Divan ve Risalet’ün Nushiyye’deki cümle

³⁵ Karahan, a.g.m., s. 17.

³⁶ Karahan, a.g.m., s. 17.

³⁷ Leyla Karahan, “-sa/se Eki Hakkında” **Türk Dili**, S. 526, s. 472.

yapıları, Türkçe söz diziminin yeni yaklaşımları doğrultusunda “ cümle ve cümle toplulukları” başlıkları altında incelenmiştir.

1. 3. 3. 1. CÜMLE

Cümle, cümle ve cümle toplulukları olmak üzere ikiye ayrıldı.. Cümleler, basit ve birleşik ayrımına gidilmeden basitlik ve birleşiklik ortadan kaldırılarak cümle başlığı altında gösterildi. Söz dizimi çalışmalarındaki iki ana başlık “Cümle ve cümle toplulukları”dır. Cümle toplulukları; birden fazla cümlenin bağlama edatlarıyla ya da gramatikal unsurlarla bir arada bulunmasıyla oluşturduğu topluluktur. Yani en az iki cümle ister anlam ister gramatikal olarak bir arada bulunmaktadır. Cümle toplulukları yapı yönüyle cümlenin yapısını değiştirmemekte, değişik cümlelerin bir arada bulunması cümlenin tanımını etkilememektedir. Sadece ifade edilen duygu için birden fazla yargıya ihtiyaç duyulmuştur. Eğer duygular bir yargı ile ifade edilmişse bunun için yalnız bir cümle kurulmuş demektir. Bu cümle de “tek yargılı” cümledir. Buna basit cümle denmez. Bu “cümle”dir. Cümle de tek yargıdan oluştuğu için buna “basit cümle” demenin bir gereği kalmamaktadır.

Leyla Karahan (basit) cümle tanımında bulunurken görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

Görüldüğü üzere bütün tanımlar tek bir yargı temelinde birleşmektedir. Basit cümle, cümleyi “*temel ve yan yargılı bir ifade şekli*” kabul eden bakış açısına göre cümlenin bir çeşidi olabilir. Burada eleştirilecek olan her şeyden önce hareket noktasıdır; yani “*yan yargı*” “*temel yargı*” kavramlarıdır; “*bitmemişliği*” yan yargı saymak anlayışıdır; sonuç değildir. Cümle, “*tek yargı*” eksenlidir ve yargı da bir “*bitmişlik*” ifade eder. Bu kabule göre cümle ve basit cümle tanımları örtüşmektedir. Yani “*cümle*” kavramı, “*basit cümle*” kavramına denktir, eşittir. Cümle kavramı aynı zamanda “basit”lik niteliğini de içinde taşımaktadır. Sınıflandırmalarda parça, bütünün kendisi olabilir mi? Olamaz. O hâlde “Niçin basit cümle?” sorusunu sorabiliriz.³⁸

³⁸ Karahan, a.g.m., s.18

1. 3. 3. 1. 1. İsim Cümlesi

- *Hazretünde yaramazlar kâridur (TD 417/5/2)*
- *Sensüz yola girürisem çârem yok adım atmaga (TD 1/1)*
- *Âb-ı Hayât'un çeşmesi 'âşıklarun visâlidür (TD 2/3/1)*
- *Bu nefis oğlanları tokuz kişidür (RN 30/1/1)*
- *Erenlerdir bu dirlige erenler (RN 80/1/1)*
- *Her dem yeni dirlikdedür (TD3/8/2)*
- *İy 'âşıkan iy 'âşıkan 'ışk mezhebi dîndür bana (TD 7/1/1)*
- *Bu çevgân topıla meydân benümdür (TD 31/4/1)*
- *Hakikat bir denizdür şeri'atdur gemisi (TD 38/1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. İsim Cümlesiyle İlgili Özellikler

Eserlerde 4084 tek yargılı cümle içerisinde 922 isim cümlesi vardır. Bunun tüm tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %22, 825'dir.

Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden 688'i kurallı cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı % 73,852'dir. Tüm tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 16,856'dır. Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden 234'ü devrik cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı % 26,242' dir. Tüm tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 5,999' dır.

Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden 755'i olumlu cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı %81,887'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise %18.715'dir.

Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden olumsuz kuruluştaki cümlelerin sayısı 112'dir. Bunun isim cümlelerine oranı % 12,147'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 2,776'dır.

Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden 55'i soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 54'ü olumlu soru cümlesi, 1 cümlesi ise olumsuz

soru cümlesidir. Bunun isim cümlelerine oranı % 5,965'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 1,363'tür.

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. Öğelerinin Sıralanışı Bakımından İsim Cümlesi

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 1. Özne-Yüklem

922 isim cümlesinden 547'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %58,899'dur.

- *Söyleyen bî-çâre Yûnus Tapduk Emrem sırrıdır. (TD 81/7/2)*
- *Ümmetine buyurmuş dem evliyâ demidür (TD 85/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 2. Yüklem-Özne

922 isim cümlesinden 55'i bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %5,965'tir.

- *Erenlerdir bu dirlige erenler (RN 80/1/1)*
- *Şeyhüm katındadır turak (TD 161/5/2))*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 3. Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem

922 isim cümlesinden 36'sı bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %3,904'dur.

- *'Âşıklar meydânı 'Arş'dan yücedür (TD 114/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 4. Özne-Yüklem-Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 42'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %4,555'dir.

- *Mutlak didâr kapusun görenler mahlûk sana (TD 172 /3/2)*
- *Rahmet ü hışm havâledür kendü aslına katmaga (TD 245/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 5. Özne- Nesne- Yüklem

922 isim cümlesinden 9'u bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,976 dir.

- *'Âşıkam diyen cânların nişânı vardır anların (TD 323 6/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 6. Yer Tamlayıcısı-Yüklem-Özne

922 isim cümlesinden 16'sı bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %1,735'dir.

- *Cümle 'âlemün gönlinde vardır anun mahabbeti (TD 354 9/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 7. Zarf-Özne- Yüklem

922 isim cümlesinden 70'i bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %7,592'dir.

- *Yârdan ayru olunca asılıp ölmek yigdür (TD 398 2/1)*
- *Neyi severisen imanın oldur. (RN 34/1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 8. Özne- Zarf- Yüklem

922 isim cümlesinden 44'ü bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %2,928'dir.

- *Gönül dosta söyledüğü ne dir ise Kur'ân'ımış (TD 121 3/2)*
- *Müsülmânâm diyen kişi şartı nedür bilse gerek (TD 136 1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 9. Zarf- Yüklem- Özne

922 isim cümlesinden 25'i bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %2,711'dir.

- *Her kancaru dönerisem 'ışkıladur işüm benüm (TD 204 1/1)*
- *Neyise zahirün batının oldur (RN 584/1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 10. Yer Tamlayıcısı- Özne- Yüklem

922 isim cümlesinden 5'i bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,542'dir.

- *Bu vücûdum şehrinde buçuk pûlluk uçuk yok (TD 106/2/1)*

1. 3. 3.1. 1. 1. 2. 11. Özne- Yüklem- Nesne

922 isim cümlesinden 6'sı bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,642'dir.

- *Bu harâbât iklimi anun melâmetdür tonı (TD 109/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 12. Özne-Zarf- Zarf-Yüklem

922 isim cümlesinden 9'u bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,976'dir.

- *Tanrı'nun buyruğın tutup biş vakt namâz kılsa gerek (TD 136/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 13. Özne- Yüklem- Zarf

922 isim cümlesinden 23'ü bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %2,494'tür.

- *Hırkanun ne suçi var sen yolına varmazsan /TD 162/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 14. Nesne- Yüklem- Özne

922 isim cümlesinden 7'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,759'dur.

- *'İlm ü 'amel sözi degül Yûnus dili söyledüğü /TD 205/9/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 15. Özne - Zarf- Yüklem- Zarf

922 isim cümlesinden 4'ü bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,433'tür.

- *Anı seven âh u zârı kılssa gerek şimden girü (TD 286/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 16. Özne- Zarf- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 4'ü bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,433'tür.

- *Girü kendüsidür dükkân içinde (TD 332/6/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 17. Yer Tamlayıcısı- Özne- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 6'sı bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,642'dir.

- *İkinci kapusunda iki arslan vardur anda (TD 242/8/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 18. Özne-Zarf- Zarf- Zarf- Yüklem

922 isim cümlesinden 2'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,217'dir.

- *Yire bünyâd urulmadın yir-gök melâik tolmadın
Levh ü kalem çalınmadın mülk-i yaradandaydum (TD 169/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 19. Zarf- Zarf- Özne- Yüklem

922 isim cümlesinden 2'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,217'dir.

- *Çeşmelerden bardagun toldurmadın korısan
Bin yıl anda turursa kendü tolası degül (TD 138/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 20. Zarf- Özne- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 2'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,217'dir.

- *Kişi kim kişinin kahrın çekince
Gidüp görünmemek yigdür nazardan (TD 263/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 21. Özne- Nesne-Yüklem- Zarf

922 isim cümlesinden 2'si bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,217'dir.

- *Bu ne dertdür 'aceb dermân belürmez(114/1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 22. Özne- Nesne Yüklem- Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 4'ü bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,433'dür.

- *Gönül cânı görür imân içinde(TD 332/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 23. Yer Tamlayıcısı- Özne- Zarf -Yüklem- Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 1'i bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,217'dir.

- *Yüz bin yigirmi dört bin cânlar cânım içinde
Gizlü Muhammed cânı dahı içerü bizden (TD 233/3/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 1. 2. 24. Özne- Zarf- Zarf- Zarf -Yüklem- Yer Tamlayıcısı

922 isim cümlesinden 1'i bu kuruluştadır. İsim cümlelerine oranı %0,217'dir.

- Ger bahrî olmazısa denize dalmazısa
Seyrânun bilmezise yokdur kıymet içinde(TD 296 3/2)

TABLO 1 ÖĞELERİNİN SIRALANIŞINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ

	Unsur Sayısı: Öğeler	Cümle Sayısı	Oran%
		922	100
1	Özne-Yüklem	547	58,899
2	Yüklem- Özne	55	5,964
3	Özne-Yer Tamlayıcısı- Yüklem	36	3,904
4	Özne -Yüklem-Yer Tamlayıcısı	42	4,555
5	Özne- Nesne- Yüklem	9	0,976
6	Yer Tamlayıcısı- Özne- Yüklem	16	1,735
7	Zarf- Özne- Yüklem	70	7,592
8	Özne- Zarf-Yüklem	44	4,772
9	Zarf-Yüklem- Özne	25	2,711
10	Yer Tamlayıcısı- Özne- Yüklem	5	0,542
11	Özne- Yüklem- Nesne	6	0,657
12	Özne- Zarf- Zarf- Yüklem	9	0,976
13	Özne-Yüklem- Zarf	23	2,494
14	Nesne-Yüklem- Özne	7	0,759
15	Özne- Zarf-Yüklem Zarf	4	0,433
16	Özne- Zarf-Yüklem-Yer T.	4	0,433
17	YerTamlayıcısı-Özne-Yüklem-Yer Tam	6	0,657
18	Özne -Zarf- Zarf- Zarf- Yüklem	2	0,217
19	Özne -Zarf- Zarf- Zarf- -Yüklem	2	0,217
20	Zarf - Özne- Yüklem- Yer Tam.	2	0,217
21	Özne- Nesne- Yüklem Zarf	2	0,217
22	Özne- Nesne Yüklem-Yer T	4	0,217
23	Yer Tam- Özne- Zarf- Yüklem Yer Tam	1	0,117
24	Özne Zarf- Zarf- Zarf- Yüklem- Yer T.	1	0,117

İ

TABLO 2

İSİM CÜMLELERİNDEKİ UNSUR SAYISI

Unsur Sayısı	Cümle Sayısı	Oranı %
İki Unsurdan Oluşan Cümleler	602	65,292
Üç Unsurdan Oluşan Cümleler	283	30,694
Dört Unsurdan Oluşan Cümleler	31	3,362
Beş Unsurdan Oluşan Cümleler	5	0,542
Altı Unsurdan Oluşan Cümleler	1	0,108
Toplam Cümle Sayısı	922	%100

1. 3. 3. 1. 2. Fiil Cümlesi

- *Dil dahı bir tercemân yürür kudret içinde (TD295/2/2)*
- *'Âşıkları Tamu'ya yandırmaya (TD 326/1/1)*
- *Hakk'ı bulmak isteyenler eylesün nefsinı dervîş (TD 123/1/1)*
- *Dîv ü perî ins ü melek sever seni her mahlûkât (TD 144/3/)*
- *Cihânda kim giriser bu işün arasına (TD 126/3/1)*
- *Endîşe ikliminde niçün durup gezerem (TD 171/4/2)*
- *'İşkun şarâbın içeli kandalıgum bilimezem (TD 189/1/1)*
- *Eger dinlersen haber vireyin (RN 85/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 1. Fiil Cümlesi İle İlgili Özellikler

Eserlerde tek yargıdan oluşan 4084 cümledeki fiil cümlesinin sayısı 3112'dir. Bunun tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %77, 1442'dir.

Fiil cümlesinin 1671'i kurallı cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %53, 6953'dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %41,4229'dur.

Fiil cümlesinin 1441'i devrik cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %46,304'dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı % 35,721'dir.

Fiil cümlesinin 2336'sı olumlu cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %75,0622'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı % 57,9077'dir.

Fiil cümlesinin 504'ü olumsuz cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %16,1953'tür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %7,4095'tir.

Fiil cümlesinin 272'si soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 266'sı olumlu soru 6'sı olumsuz soru cümlesidir. Bunun fiil cümlelerine oranı %8,7403'dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %6,7426'dır.

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. Öğelerinin Sıralanışı Bakımından Fiil Cümleleri

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 1. Özne- Yüklem

Fiil cümlesinin 289'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 9,286'dır.

- *Atlarınun izi tozlu önleri tabıl-bazılı*
İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur (TD 82/4/2)
- *Bu 'ömrüm kadehi toldı (TD 184/3/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 2. Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 163'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 5,237'dir.

- *Esen kalsun kavum kardaş (TD 183/2/1)*
- *Gelsün yardan ayru düşen gurbetile bagrı bişen (TD 240/3/1)*
- *Ölmez vuslat meyin içen ma 'siyyet denizin geçen (TD 267/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 3. Özne- Zarf-Yüklem

Fiil cümlesinin 282'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 9,016'dır.

- *Takazası zamanun bir gün ire (RN 137/1)*
- *Dostun etegin dutan dostula bâzâr ider (TD 369/7/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 4. Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem

Fiil cümlesinin 295'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 9,479'dur.

- *Tama 'darun yiri Tamu 'da olur (RN 51/1)*
- *Cânım gevdemden üzülde (TD 184/3/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 5. Özne- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 218'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 7,005'dir.

- *Tur ırte namâzına (TD 315/1/4)*
- *Aldanmayalum dehre(TD 72/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 6. Özne- Yüklem- Zarf

Fiil cümlesinin 119'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 3,823'dür.

- *İndürdiler anda şeşüp (TD 184 8/2)*
- *Giderem 'aklum başumdan şaşuban (TD 244/1/1)*
- *Belkîs'ıla Süleymân 'ıška düşdi bir zamân (TD 398/5/1)*

1. 3. 1. 1. 2. 2. 7. Özne- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 194'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 6,233'dür.

- *Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram (TD 287/3/1)*
- *Hak'dan gelen şerbeti içdük el-hamdüli'l-lâh (TD 292/1/1)*
- *Aşaklık alemün bünyadı oldı (RN 172/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 8. Özne- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 187'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 6,008'dir.

- *Dutgıl bir Tanrı hâsını (TD 314/1/1)*
- *Çagırur Allah adın (TD 315/3/1)*

1.3. 3. 1. 1. 2. 2. 9. Zarf- Özne- Yüklem

Fiil cümlesinin 116'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 3,727'dir

- *Sözin tüketmedin alçaklık irdi (RN 153/1)*
- *Ne tuşa durdumısa sen tuşladun (TD 417/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 10. Zarf- Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 75'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 2,410'dur

- *Geçüp niçe zaman turdı turmak (RN 151/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 11. Yüklem- Zarf- Özne

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,091'dir.

- *'Ayb eyleme sûret olursa fânî (TD 379/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 12. Yüklem-Nesne- Özne

Fiil cümlesinin 9'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,289'dur

- *Kodurdı kamusını bana 'ışk bağışlayan (TD 264/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 13. Nesne- Yüklem _Özne

Fiil cümlesinin 47'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı %1,510'dur.

- *Yatsu namâzına ol hâzır hâzırları sever Kâdir (TD 136/7/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 14. Yer Tamlayıcısı- Özne- Yüklem

Fiil cümlesinin 86'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 2,763'dür.

- *Gönüllerde safâ bitmez (TD 218 /4/3)*
- *Pâdişâh olan kişiye sekbân olmak olmaya (TD 220/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 15. Yer Tamlayıcısı- Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 84'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 2,699'dur.

- *Ne İslâm'da ne dînde anılmaz küfr ü imân (TD 264 4/2)*
- *Dostlık ticâretinde anılmaz assı-ziyân (TD 264/672)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 16. Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Özne

Fiil cümlesinin 11'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,353'dür.

- *İrmiş Kârûn mâlına zihî iş düşvârlığı (TD 361/2/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 17. Özne-Zarf- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 64'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 2,0562'dür.

- *Hükmile esîr kılur cümle bilişi yadı (TD 371/4/2)*
- *Ya 'kûb'ı agladup aldun gözlerin (TD 379/8/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 18. Özne-Zarf- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 142'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 4,562'dir

- *Suret yıkılmadın kibri yıkagör (RN 104/1)*
- *Uyanup Mecnûn oluram (TD 40475/3)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 19. Özne-Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Nesne

Fiil cümlesinin 14'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,449'dir.

- *'İşkun aldı benden beni (TD 381/171)*
- *'Âşık kendü biragur boynına urganını (TD 398/2/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 20. Yüklem- Özne-Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 22'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,706'dır.

- *'Aceb oldı hâlüm bu 'ışk elinden (TD 262/1/1)*

- *Düşdi bu cümle sanem ser-nigûn Ferş üstine (TD 321/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 21. Özne- Zarf- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 45'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,446'dır.

- *Şerî'at oğlanları niçe yol eyde bana (TD 171/7/1)*
- *Niçeler tâc u tahtı mâl u mülki*
Koyup 'uryân olupdur 'ışk elinden (TD 245/2/1)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 22. Özne- Zarf- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 50'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,606'dır.

- *'Âşıklar dostı koyup kanda vara (TD 308/1/1)*
- *Dünyâsını terk idenler yarın Hazret'de ölmeye (TD 316/6/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 23. Özne- Zarf- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 39'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 4,027'dir.

- *Erenler etegin tutar ölürse yuman gerekmez (TD 110/7/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 24. Özne- Nesne- Yer Tamlayıcısı-Yüklem

Fiil cümlesinin 10'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,312'dir.

- *Muhammed şer'î gülünü senün yüzüne urmazsın (TD 235/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 25. Yüklem- Özne- Zarf

Fiil cümlesinin 17'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,755'dir.

- *Geldi geçdi 'ömrüm benim şol yıl esüp geçmiş gibi (TD 388/1/1)*
- *Yaradıldı Mustafâ yüzi nûr gönli safâ (TD 12/7/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 26. Özne- Yer Tamlayıcısı- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 7'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,224'dir.

- *Yûnus'a küfr elinden şikâyete geldiler (TD 397/9/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 27. Zarf- Zarf-Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dir.

- *Bunca yıldur niçe döner ol meclisün piyâlesi (TD 406/6/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 28. Özne- Yer Tamlayıcısı- Zarf-Yüklem

Fiil cümlesinin 17'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,755'dir.

- *Emr-i Hakk'un ser-be-ser cihâna düp-düz gelür (TD 23/1/2)*
- *'Âşıklarun gönli gözi ma'sûkaya açık olur (TD 205/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 29. Özne- Yüklem- Zarf-Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dir

- *Azrâil ne kişi durur kasd idebile cânuma (TD 173/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 30. Zarf- Özne- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 31'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,996'dır

- *Kıldıysa teniün kısmet cânun bulısar vahdet (TD 229/4/1)*
- *Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumu (TD 349/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 31. Nesne- Yüklem- Özne-Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 6'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,192'dir

- *Dem urmazıdı Mansûr tevhîd-i Ene'l-Hak'dan (TD 12/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 32. Zarf- Yüklem- Özne- Zarf

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dır.

- *Andan dahı geçdi arzûm benim âhum didâriçün (TD 234/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 33. Özne- Zarf- Zarf -Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dır.

- *Denize gark olurısam söynüp hatâ kılmaz benim (TD 214/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 34. Özne- Nesne- Yüklem- Zarf

Fiil cümlesinin 22'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,706'dır.

- *Ben anun 'ışkı şarâbın içmişem her dem-be-dem (TD 20075/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 35. Özne- Zarf- Zarf- Yüklem

Fiil cümlesinin 10'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,312'dir.

- *Ben eger tapsam ana ol vaktin taparidum (TD 356/21/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 36. Özne- Zarf- Nesne-Zarf- Yüklem

Fiil cümlesinin 8'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,257'dür.

- *Bin dürlü kılıncıla gönlümi şöyle kapdı (TD 363/3/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 37. Özne- Zarf- Nesne- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 12'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,385'dir.

- *Konşıyla gönülleri ismarladı Hak Resûl'e (TD 324/2/1)*
- *Nice ticâret ile meksebe gösterem ana (TD 126/6/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 38. Özne- Zarf- Nesne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 12'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,385'dir.

- *'Âlem düşmân olurısa beni dostdan ırımaya (TD 337/1/1)*
- *Yüz bin cehd iderse düşmân dost mahfilin turımaya(TD 337/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 39. Özne- Zarf- Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Nesne

Fiil cümlesinin 6'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,192'dir.

- *Beklerisen dîn gayretin virmegil nefse murâdın (TD 136/11/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 40. Zarf- Nesne- Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 6'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,192'dir.

- *Birini koyup gelince gözlerini süzer ölüm (TD 214/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 41. Özne- Zarf- Yer Tamlayıcısı- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 13'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,417'dir.

- *Yohsa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem (TD 209/8/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 42. Zarf- Özne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 20'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,642'dir.

- *Yûnus söz ile kimse kabilyete geçmedi (TD 237/6/1)*
- *Yarına korısan işün Hakk'a vara (TD 308/7/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 43. Özne- Zarf- Yüklem- Nesne- Zarf

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dir.

- *İşün gücün fesâdıla yakdı beni hırs odıla (TD 162/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2.2. 44. Zarf- Özne- Yüklem- Zarf

Fiil cümlesinin 9'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,289'dır.

- *Işkıla kim sınımadı uğraşuban (TD 244/3/2)*
- *Ne virsen elünile şol varur senünile (TD 250/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 45. Özne- Zarf- Yer Tamlayıcısı- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 11'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,353'dür.

- *Beklerisen dîn gayretin virmegil nefse murâdın*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 46. Özne- Nesne- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 4'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,218'dir.

- *Yil ile toprağı kaldı mu'allak (TD 19/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 47. Özne- Zarf- Zarf- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 218'dir.

- *Sen bu söze tanuğısan girü kalur mülkile mâl (TD 153/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 48. Zarf- Yer Tamlayıcısı- Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 6'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,338'dir.

- *Benüm bunca dilekle ya kanda sıgar rahtum (TD 221/5/2)*
- *Bınarları terk idüp denizlere taldum ben (TD 280/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 49. Özne- Nesne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 45'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,446'dır.

- *Yûnus Emrem sebaki senden okur (TD 282/7/2)*

- *Nefsün begenmeyi ayrıklara sanmagıl (TD 293/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 50. Nesne- Yükleme- Özne

Fiil cümlesinin 35'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,124'dür.

- *Yidi veyil Tamu'sını küil eyler 'âşıklar âhı (TD 1/9/1)*
- *Bir niçe Süleymân oldu 'ışk tahtına binenümüz (TD 118/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 51. Özne- Nesne- Yükleme- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 33'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 1,060'dür.

- *Ol yürüyen atları sürdi Âdem üstine (TD 356/6/2)*
- *Yûnus yüzün kaldurmagıl 'âşıklarun ayagından (TD 377/8/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 52. Nesne- Yükleme- Özne- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dır.

- *Olmaz sözi dimezem ben ma'rifet ehline (TD 106/6/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 53. Özne- Yükleme- Nesne- Zarf

Fiil cümlesinin 4'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,218'dir

- *Çalap viribidi bizi var dünyeyi görün diyü (TD 120/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 54. Yer Tamlayıcısı- Özne- Nesne- Yükleme

Fiil cümlesinin 5'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,160'dır.

- *Âdem'ün göbeginden Çalap yaratdı anı (TD 246/2/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 55. Özne- Yükleme- Yer Tamlayıcısı- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 7'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,224'dür.

- *Hidâyet irdi kamuya hevâsından geçmezlere (TD 206/8/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 56. Özne- Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Zarf

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dır.

- *Dünyâya gönül viren düşe tayına birgün (TD 246/1/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 57. Özne- Yüklem- Zarf-Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dür.

- *Âşık oldum bugün meydân içinde (TD 332/1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 58. Yer Tamlayıcısı- Zarf- Özne- Yüklem-

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dür.

- *Ârifün kulagina kudret üni tîz gelür (TD 2374/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 59. Özne- Yüklem- Nesne- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 6'sı bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,192'dir.

- *'Ayne'l-yakîn gören kişi ırmaz gözin dost yüzünden (TD 354/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 60. Zarf- Özne- Yüklem- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 13'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,417'dir.

- *Ger sûretüm düşerise niçe noksân ire bana (TD 190/4/2)*

- *Mahabbet derdine düşeli bülbül*

Dili handân olupdur 'ışk elinden (TD 245/6/2)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 61. Özne Zarf- Yüklem- Zarf

Fiil cümlesinin 9'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,289'dir.

- *İkilik dutan kişi niçe birike birle (TD 338/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 62.Yer Tamlayıcısı- Zarf- Özne- Yüklem

Fiil cümlesinin 3'ü bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,096'dir.

- *Bir kimsenün devletine ta'n idüben biz gelmezüz (TD 114/2/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 63.Özne- Yer Tamlayıcısı- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 65'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 2,088'dir.

- *Fazlı yolında ol Hakk'un 'âlemi handân eyleyem (TD 173/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 64. Özne-Yer Tamlayıcısı- Yüklem-Zarf

Fiil cümlesinin 17'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,546'dir.

- *Senün sevgün bana yiter her kanda kim olurısam (TD 190/2/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 65. Özne-Yüklem-Zarf- Zarf

Fiil cümlesinin 9'u bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,289'dir.

- *İblis aldadı ol dem Uçmak'da gezer iken (TD 243/4/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 66. Özne- Zarf- Zarf- Yüklem Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 5'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,160'dir.

- *'İşka neçe yanarısam dahı şîrîn gelür bana (TD 294/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 67. Özne- Zarf- Zarf- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 8'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,257'dir.

- *Bundan böyle dostıla bilmezem n'olasını (TD 338/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 68. Özne- Zarf- Zarf- Zarf- Yüklem

Fiil cümlesinin 11'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,353'dür.

- *Bin kez dahı ölürisem yüz bin kez ilerü gelem (TD 182/3/2)*
- *Yûnus sen 'âşıkısan 'ışka muvafıkısan
Korkma ulaşığısan ne olursan olası (TD 261/7/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 69. Yer Tamlayıcısı Nesne-Özne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Ol Uçmak'da Hürîleri ben bana yoldaş eyleyem (TD 197/4/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 70. Zarf-Özne- Zarf- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Hızr'ı koyup yolda ben kerrûbıla gerdân olam (TD 201/19/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 71. Nesne- Özne- yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Sana ümmet olmayanı ben anlara katmayayum (TD 215/5/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 72. Zarf- Özne- yer Tamlayıcısı- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dür.

- *Niçe bir dahı ben bunda nefis eynini iderem (TD 220/6/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 73. Özne-Zarf- Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Nesne

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dür.

- *Beklerisen dîn gayretin virmegil nefse murâdın (TD 136/11/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 74. Zarf- Nesne- Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Özne

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dür.

- *Eger yogısa 'amelün oddan şarâb içdi gönül (TD 152/15/2)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 75. Zarf- Zarf- Zarf- Özne-Zarf- Yüklem

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dür.

- *Karanu dünler olsa yollar hiç anlanmasa
Kulavuzum er olsa ben neyiçün azaram (TD 171/9/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 76. Zarf- Zarf- Zarf- Özne- Yüklem

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dür.

- *Eger tama' kılurısan gördüğüne kalurısan
Nefsün güm-râh kılurısan nazar dahı oldı fânî (TD 412/8/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 77. Zarf- Özne- Yer Tamlayıcısı- Zarf- Yüklem

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dür.

- *Yıl on iki ay 'ışk odı içümde uş yanıp durur (TD 214/7/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 78. Yer Tamlayıcısı- Yer Tamlayıcısı Tamlayıcısı- Özne- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Bu çeşniyi tadana bu gevheri yudana*

Derdüne düşen câna hekîm ne tîmâr itsün (TD 232/5/1)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 79. Yer Tamlayıcısı- Özne- Zarf- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Muhammed'e kâfirler üç kez agu virdiler (TD 321/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 80. Zarf- Özne- yer Tamlayıcısı- Nesne- Yüklem

Fiil cümlesinin 2'si bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,064'dir.

- *Sen Hakk'a 'âşıkısan Hak sana kapu açar (TD 131 6/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 81. Zarf- Özne- Yüklem- Nesne- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Âdem atadan berü velî evliyâ Nebî*

Hak müşerref eyledi Ahmed'i kamu yüzden (TD 233/7/2)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 82. Zarf- Özne- Yer Tamlayıcısı- Zarf- Yüklem- Nesne

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Mahkûmısan sen bu işe münkir gibi dime n'işe (TD 40/5/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 83. Özne- Yer Tamlayıcısı- Nesne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Ferhâd bu 'ışk yolında başın külinge tutdı (TD 398/8/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 84. Zarf- Zarf- Zarf- Yer Tamlayıcısı- Özne- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Er elini aldunısa ere gönül virdünise*

İkrârıla geldünise pes ere inkâr gerekmez (TD 111/6/1)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 85. Özne- Zarf- Zarf- Zarf- Yer Tamlayıcısı- Yüklem

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Görse yüzün nûrınun balkıduğunu gelüp*

Ayun on dördi gicesi senden sebak itmeye (TD 3/4/1)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 86. Yer Tamlayıcısı- Özne- Zarf- Nesne- Yüklem - Nesne

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Yûnus'un bu sözinden sen ma'nî anlarısın*

Konya menâresini göresin bir çuvaldız (TD 106/9/1)

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 87. Zarf- Zarf- Zarf- Özne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem - Zarf

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Gözüm seni görmegiçün elüm sana irmegiçün*

- *Bugün cânım yolda koyam yarın seni bulmag için (TD 234/1/1)*

1. 3. 3. 1. 1. 2. 2. 88. Yer Tamlayıcısı- Zarf- Yer Tamlayıcısı- Yüklem- Özne- Yer Tamlayıcısı

Fiil cümlesinin 1'i bu kuruluştadır. Tüm fiil cümlelerine oranı % 0,032'dir.

- *Yirde vü gökde 'ışkıla 'ışkdan gelür her söz dile (TD 130/9/1)*

TABLO - 3
ÖĞELERİNİN SIRALANIŞI BAKIMINDAN
FİİL CÜMLESİNİN DURUMU

	UNSUR SAYISI/ÖĞE DİZİLİŞİ	CÜMLE SAYISI	FİİLCÜMLELERİNE ORANI
		3112	% 100
1	Özne-Yüklem	289	9,286
2	Yüklem- Özne	163	5,237
3	Özne-Zarf-Yüklem	282	9,016
4	Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem	295	9,495
5	Özne-Yüklem- Yer Tamlayıcısı	218	7,005
6	Özne-Yüklem- Zarf	119	3,823
7	Özne-Nesne-Yüklem	194	6,233
8	Özne-Yüklem- Nesne	187	6,008
9	Zarf- Özne-Yüklem	116	3,727
10	Zarf-Yüklem-Özne	75	2,412
11	Yüklem- Zarf- Özne	3	0,091
12	Yüklem- Nesne- Özne	9	0,289
13	Nesne- Yüklem- Özne	47	1,512
14	Yer Tamlayıcısı-Özne-Yüklem	86	2,863
15	Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Özne	84	2,699
16	Yüklem-Yer Tamlayıcısı-Özne	11	0,253
17	Özne-Zarf-Yüklem-Nesne	64	2,056
18	Özne-Zarf-Nesne-Yüklem	142	4,562
19	Özne-Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Nesne	14	0,049
20	Yüklem- Özne Yer Tamlayıcısı	22	0,726
21	Özne-Zarf-Yüklem-Yer Tamlayıcısı	45	1,446
22	Özne-Zarf- yer Tamlayıcısı-Yüklem	50	1,606
23	Özne- Zarf-Nesne-Yüklem	39	1,253
24	Özne-Nesne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem	10	0,312
25	Yüklem-Özne-Zarf	17	1,755
26	Özne-Yer Tamlayıcısı-Yer Tamlayıcısı-Yüklem	7	0,224
27	Zarf- Zarf-Yüklem- Özne	3	0,096
28	Özne- Yer Tamlayıcısı- Zarf-Yüklem	17	1,755
29	Özne- Yklem- Zarf Yer Tamlayıcısı	2	0,064
30	Zarf- Özne-Yüklem- Nesne	31	0,996
31	Nesne-Özne- Yüklem-Yer Tamlayıcısı	6	0,192
32	-Zarf- Yüklem Özne- Zarf	3	0,096
33	Özne-Zarf-Zarf-Nesne-Yüklem	3	0,096
34	Özne- Nesne-Yüklem- Zarf	22	0,706
35	Özne-Zarf--Zarf-Yüklem	10	0,312
36	Özne-Zarf-Nesne-Zarf-Yüklem	8	0,257
37	Özne-Zarf-Nesne-Yüklem-Yer Tamlayıcısı	12	0,385
38	Özne-Zarf- Nesne- Yer Tamlayıcısı-Yüklem	12	0,385
39	Özne-Zarf-Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Nesne	6	0,192
40	Zarf-Nesne-Yüklem- Özne	6	0,192
41	Özne-Zarf- Yer Tamlayıcısı- Nesne-Yüklem	13	0,417
42	Zarf-Özne- Yer Tamlayıcısı- Yüklem	20	0,642
43	Özne-Zarf- Yüklem-Nesne-Zarf	3	0,096

44	Zarf- Özne-Yüklem- Zarf	9	0,289
45	Özne-Zarf-Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Nesne	11	0,353
46	Özne-Nesne-Yüklem-Nesne	4	0,218
47	Özne- Zarf-Zarf- Yüklem- Nesne	3	0,096
48	Zarf- Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Özne	6	0,338
49	Özne-Nesne- Yer Tamlayıcısı-Yüklem	45	1,446
50	Nesne-Yüklem- Özne	35	1,424
51	Özne-Nesne-Yüklem- Yer Tamlayıcısı	33	1,064
52	Nesne-Yüklem- Özne Yer Tamlayıcısı	3	0,096
53	Özne-Nesne-Yüklem- Zarf	4	0,218
54	Yer Tamlayıcısı-Özne-Nesne-Yüklem	5	0,060
55	Özne-Yüklem- Yer Tamlayıcısı- Yer Tamlayıcısı	7	0,224
56	Özne-Yüklem- Yer Tamlayıcısı -Zarf	3	0,096
57	Özne- Yüklem- Zarf- Yer Tamlayıcısı	3	0,096
58	Yer Tamlayıcısı- Zarf- Özne-Yüklem	3	0,096
59	Özne-Yüklem-Nesne- Yer Tamlayıcısı	6	0,0338
60	Zarf-Özne-Yüklem-Yer Tamlayıcısı	13	0,417
61	Özne- Zarf-Yüklem- Zarf	9	0,289
62	Yer Tamlayıcısı-Zarf-Özne-Yüklem	3	0,096
63	Özne-Yer Tamlayıcısı-Nesne- Yüklem	65	2,088
64	Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Zarf	17	0,546
65	Özne-Yüklem-Zarf- Zarf	9	0,289
66	Özne-Zarf- Zarf-Yüklem-Yer Tamlayıcısı	5	0,060
67	Özne-Zarf-Zarf-Yüklem- Nesne	8	0,257
68	Özne-Zarf-Zarf-ZarfYüklem	11	0,353
69	Yer Tamlayıcısı-Nesne- Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem	1	0,032
70	Zarf-Özne-Zarf-Nesne- Yüklem	1	0,032
71	Nesne- Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem	1	0,032
72	Zarf-Özne-Yer Tamlayıcısı-Nesne-Yüklem	2	0,064
73	Özne-Zarf-Yüklem-Yer Tamlayıcısı-Nesne	2	0,064
74	Zarf-Nesne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Özne	2	0,064
75	Zarf-Zarf-Zarf-Özne-Zarf-Yüklem	2	0,064
76	Zarf-Zarf-Zarf- Özne-Yüklem	2	0,064
77	Zarf- Özne-Yer Tamlayıcısı-Zarf-Yüklem	2	0,064
78	Yer Tamlayıcısı- Yer Tamlayıcısı - Yer Tamlayıcısı Özne-Nesne-Yüklem	1	0,032
79	Yer Tamlayıcısı-Özne-Zarf-Nesne-Yüklem	1	0,032
80	Zarf--Özne- Yer Tamlayıcısı-Nesne-Yüklem	2	0,113
81	Zarf-Özne-Yüklem- Nesne- Yer Tamlayıcısı	1	0,032
82	Zarf-Özne-Yer Tamlayıcısı- Zarf- Yüklem- Nesne	1	0,032
83	Özne-Yer Tamlayıcısı-Nesne- Yer Tamlayıcısı-Yüklem	1	0,032
84	Zarf-Zarf-Zarf- Yer Tamlayıcısı-Özne-Yüklem	1	0,032
85	Özne-Zarf- Zarf-Zarf-Yer Tamlayıcısı-Yüklem	1	0,032
86	Yer Tamlayıcısı-Özne-Zarf-Nesne-Yüklem- Nesne	1	0,032
87	Zarf-Zarf- Zarf-Özne-Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Zarf	1	0,032
88	Yer Tamlayıcısı-Zarf-Yer Tamlayıcısı-Yüklem- Özne-Yer Tamlayıcısı	1	0,032

TABLO- 4
ÖGELERİNİN SAYISINA GÖRE
FİİL CÜMLESİNİN DURUMU

	Unsur Sayısı	Cümle Sayısı	Oran %
1	İki Unsurdan Oluşan Cümleler	452	14,524
2	Üç Unsurdan Oluşan Cümleler	1800	57,840
3	Dört Unsurdan Oluşan Cümleler	740	23,778
4	Beş Unsurdan Oluşan Cümleler	112	3,598
5	Altı Unsurdan Oluşan Cümleler	7	0,224
6	Yedi Unsurdan Oluşan Cümleler	1	0,032
	Genel toplam	3112	100

1. 3. 3. 2. Cümle Topluluğu

Birden fazla yargıyı barındıran cümlelerin, bağlama edatı alsın veya almasın bir arada bulunmalarıyla meydana gelen topluluğa cümle topluluğu denir.

1. 3. 3. 2. 1. Bağlama Edatı (Cümle Bağlayıcıları) İle Oluşan Cümle Topluluğu

Bağlama edatı ile birbirine bağlanan cümlelerdir. Bağlama edatlarıyla iki cümle bağlandığı gibi ikiden fazla cümle de birbirine bağlanmaktadır. Değişik bağlama edatları ile bağlanan cümleler bu başlıkta incelendi. Eserde 224 cümle topluluğu ve 457 cümle vardır. Tüm cümle ve cümle topluluklarına oranı %3,247'dir.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 351'i fiil cümlesidir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 76,805' dir.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 106'sı isim cümlesidir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 23,194' dür.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 127'si devrik cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 27,899' dur.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 330'u kurallı cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 72,210' dur.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 333'ü olumlu cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 72,866'dır.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden olumsuz kuruluşteki cümlelerin sayısı 100'dir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 21,881'dir.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümleler içerisindeki 457 cümleden 24'ü soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 21'i olumlu soru cümlesidir. Olumsuz soru cümlesi 3'dür. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 5,251'dir.

1. 3. 3. 2. 1. 1. Cümle Topluluklarında Kullanılan Bağlama Edatları (Cümle Bağlayıcı Edatlar)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 1. “Ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Bir dem ‘âbid bir dem zâhid bir dem ‘âsî bir idem mutî’
Bir dem gelür *ki* iy gönül ne dînde ne îmândasın (TD 279/4/1)
- ‘Âşık Yûnus bugün gurbetde kaldı
Ki ‘ışkı söyledür dildâre karşı (TD 289/9/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. “Kim” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Bir ‘imâret göster bana *kim* sonı vîrân olmaya (TD 316/1/1)

- Kazanı gör ol mâlı *kim* senden o girü kalmaya (TD 316/1/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 3. Ta ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Rahmet gele *ta ki* sana kandayısan dîvâdasın (TD 279/2/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 4. “Vü” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Korkma kayırma kimseden gussa *vü* gamdan boş yürü (TD 403/1/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 5. “Ammâ” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Yûnus'un sözi şi’irden *ammâ* aslı(dur) kitâbdan (TD 137/9/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 6. “Egerçi” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Nişânsuzın nişânun kimse bilmez
Egerçi bî-nihâyet âyetün var (TD 48/2/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 7. “Belki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Getür görelüm burhânun *belki* haber takrîr nedür (TD 56/7/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 8. “Çün” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Cân u cihân ne nesnedür *çün* dostıl bâzâr olur (TD 93/5/2)
- Kimün sırrın kim bile *çün* irilmez bu hâle (TD 116/7/1)
- Yûnus yok dünyâ tadı *çün* kim fânîymiş adı (TD 251/5/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 9. “Bâri” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Ana varursın mutlaka *bâri* şükre varı dur (TD 33/5/2)
- Miskîn olugör *bâri* benlikden irak yüri (TD 84/4/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 10. “Ger” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- *Ger* alçak varasım meydan senündür (RN 168/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 11. “Eger” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- *Eger* kul olasın sermaye yiter (RN 255/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 12. “Lâkin” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Dünyâ harâmdur hâslara *lâkin* helâldür hamlara (TD 333/6/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 13 “Velâkin” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Arslanam şikâra geldüm velâkin yatagum anda (TD 310/3/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 14. “Veli” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Boşaldum uş toldum velî neyile toldum bilmezem (TD 192/3/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 15. “Zirâ” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Satalum sarrâf olalum *zîrâ* dükenmez kânımış (TD 121/5/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 16. “Zirâ ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Dönem girü sana varam *zîrâ ki* ‘ârum yok durur (TD 52/5/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 17. “Zirâ kim” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- *Zîrâ kim* gönli anun tutmadı kibrile pâs (TD 119/1/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 19. “Çünkü” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- *Çünkü* kızdı cisme ulaştı canı (RN 5/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 20. “Meger” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- ‘Aceb yine miskîn Yûnus ‘ışkdan artuk sevdi *meger* (TD 73/9/1)
- Ma'şûk yüzün gördi meger öğütleyüp ögin dirmez (TD 104/9/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 21. “İllâ” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Evveli Hû âhiri Hû yâ Hû *illâ* Hû olam (TD 201/45/1)
- Men ‘arafe nefsehu dirsın *illâ* degülsın (TD 255/4/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 22. “Yâ’ni” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Düni günü kılur zâri ya‘ni görmek diler yâri (TD 93/4/2)
- Fikrine bak İblîs'ün ya'ni hüner eyledi (TD 356/5/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 23. “Nitekim” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Seni dahı böyle kıla *nitekim* kıldı bunları (TD 368/6/2)
- Gitmez ‘âşık gözinden hergiz ma‘şûk hayâli
Nitekim Zelhâ virür Yûsuf'un nişânını (TD 398/4/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 24. “Ya ya” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- *Yâ* üzilür *yâ* tayanur *ya* uçar (TD 417/5/2)
- *Ya* bildüğünü eyit *ya* bir bilürden işit (TD 57/2/2)
- *Yâ* edebler ol kulını *yâ* mezâda virür satar

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 25. “Ne ne” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Ne hırsumuz baydur bizüm ne nefsumüz içindeyüz (TD 114/2/1)
- Ne münkirüz ‘âlimlere ne tersenün hâçındayuz (TD 114/5/2)
- Ne pûta-hâça taparam ne dîn ü imân tutaram (TD 180/7/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 26. “Ger” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Şükrâne cânımı virem *ger* melâmet tonın geyem (TD 209/6/2)
- Cânsuzlara bir düş durur *ger* yorasın sen bu düşü (TD 360/4/2)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 1. 27. “Anunçün” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle

- Yûnus ‘ışkunla kâimdür bu ‘âlem
Anunçün devr ider devrân içinde (TD 332/5/2)
- Âlet ü hareket kamu senündür
Anunçün işüne kimse karılmaz (TD 107/4/1)

1. 3. 3. 2. 1. 1. 2. 28. “Hem hem” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler

- Hem şeytânun boynını ur hem nefis dahı ölse gerek (TD 136/3/1)

1. 3. 3. 2. 1. 2. Cümle bağlayıcı edatın aldığı görev

Cümle toplulukları tür, anlam, diziliş yönüyle farklı olan cümleleri kendi bünyesinde barındırabilir.

1. 3. 3. 2. 1. 2. 1. İsim Cümlelerini Bağlaması

- Ne hırsumuz baydur bizüm ne nefsumüz içindeyüz (TD 114/1/2)
- Ne münkirüz ‘âlimlere ne tersenün hâçındayuz (TD 114/4/2)

1. 3. 3. 2. 1. 2. 2. Fiil Cümlelerini Bağlaması

- Ana varursın mutlaka *bâri* şükrlle varı dur (TD 33/5/2)
- Yûnus sen bir olgıl gönülde sır olgıl
Ki dervîş olanlar bu sırdan tuyalar (TD 62/8/1)
- Ne görür gülde yâ bî-çâre bülbül
Ki gülistâna karşı gulgul eyler (TD 3/2)
- Kimün sırrın kim bile *çün* irilmez bu hâle (TD 116/7/2)

1. 3. 3. 2. 1. 2. 2. 3. Bir Olumlu Bir Olumsuz İki Cümleyi Bağlaması

- Çâre yok ayrılmaga çün sende görindi Hak (TD 132/9/2)
- Az bakmagıl sen çoga çün dost içünden doğa (TD 135/14/1)
- Bizüm il bâzîrgânı hîç assı gözetmedi
Çün assı bizüm degül ziyânı yagmâya virdük (TD 143/2/1)

1.3. 3. 2. 1. 2. 2. 4. İki Devrik Cümleyi Bağlaması

- Dil niçe vasf itsün hüsnünile hulkunı kim
- Hüsnüni Hak eylesün yavuz gözlerden irak (TD 132/7/1)

1. 3. 3. 2. 2. Bağlama edatı kullanılmadan cümle topluluğu oluşturan cümle

Eserlerde böyle teşekkül etmiş 2446 cümle topluluğu ve 5205 cümle vardır. Tüm cümle ve cümle topluluklarına oranı %35,459’dur.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 3451'i fiil cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 76,805' dir. Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 1754'ü isim cümlesidir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 33,1699' dur.

Eserlerdeki cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 3638'i kurallı cümledir. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 69,894' dür.

Eserlerdeki cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 1567'si devrik cümledir. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 30,105' dir.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümleler içerisindeki 236 cümlesinden 4285'i olumlu cümledir. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 82,324'dür.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümleler 5205 cümleden olumsuz kuruluştaki cümlelerin sayısı 586'dır. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 11,258'dir.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümleler içerisindeki 5205 cümleden 334'ü soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 320'si olumlu soru cümlesidir. Olumsuz soru cümlesi 14'dür. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 6,416'dır.

- *Senden sana varur yolum senden seni söyler dilüm (TD 7/4/1)*
- *Anma mısın sen şol günü cümle 'âlem hayrân ola (TD 9/1/1)*
- *Kesdi benüm bu rencümi dermân oldu bu derd bana (TD 10/2/2)*
- *Dün gider gündüz gelür gör niçesi uz gelür (TD 23/1/1)*
- *Bir kişiden sorgıl haber kim ma'nîden haberi var*

- Bir kişiye virgil gönül cânında ‘ışk eseri var (TD 27/1/1)
- *Ne beslersin bu teni sinde kurd kuş yir gider (TD 35/1/2)*
- *İy bana eyü diyen benem kamudan kemter*
- *Şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server (TD 41/1/1)*
- *Yürürisem önümdesin söylerisem dilümdesin*
- *Oturursam yanumdasın ayrukda ne bâzârum var (TD 43/2/1)*
- *İy Yûnus sen ‘âşıkısan îmân biligin berk kuşan*
- *Varlığın degşür yokluga cümle eksüklük sendedür (TD 44/8/1)*
- *Medreseler müderrisi okumadılar bu dersi*

1. 3. 4. Yüklemin türüne göre cümle

Cümlelerin yüklemi ekli veya eksiz yargı bildiren bir fiil ya da isimdir. Bu durumda yüklem türü bakımından cümleler ikiye ayrılır:

1. 3. 4. 1. İsim cümlesi

Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ya da isim grupları ek-fiilin zamanlarından biri ile çekimlenerek yüklem olurlar.

Eserde tek yargılı 4084 cümle içerisinde 922 isim cümlesi vardır. Bunun tüm tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %22, 825’dir.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 106’sı isim cümlesidir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 23,194’ dür.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 1454’ü isim cümlesidir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 33,1699’ dur.

- *Hazretünde yaramazlar kârıdır (TD 417/5/2)*
- *Sensüz yola girürisem çârem yok adım atmaga (TD 1/1)*
- *Âb-ı Hayât’un çeşmesi ‘âşıkların visâlidür (TD 2/3/1)*

- *Bu nefis oğlanları tokuz kişidir (RN 30/1/1)*
- *Erenlerdir bu dirlige erenler (RN 80/1/1)*
- *Her dem yeni dirlikdedür (TD3/8/2)*
- *Oldur gönülde teşvîşüm hem 'ışkdur yoldaşum benüm (TD 204/1/2)*

1. 3. 4. 2. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümledir. Bu fiil basit ya da birleşik yapıda olabilir. Yargı, kip ve şahıs bildiren bütün fiillerde vardır.

Eserlerdeki tek yargıdan oluşan 4084 cümledeki fiil cümlesinin sayısı 3112'dir. Bunun tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %77, 1442'dir.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 351'i fiil cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 76,805' dir.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 3451'i fiil cümlesidir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 76,805' dir.

1. 3. 4. 2. 1. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri

- *Gönüllerden seni sen taşra atdun (RN 124/2)*
- *İy 'ışk delüsi olan ne kaldun perâkende (TD 328/1/2)*
- *Biz bizi bilmezidük bizi kendüden eyledi (TD 358/1/2)*

1. 3. 4. 2. 2. Yüklemi Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri

- *Kim görmüşdür baykuşun gülistâna girdüğün (TD335/4/1)*
- *Hergiz müsülmân olmaz bagrı dönmişdür taşa (TD341/6/1)*

1. 3. 5. Yüklemin yerine göre cümle

Türkçe cümle kuruluşlarında yüklem genellikle sonda bulunur. Çeşitli nedenlerle yüklem yeri cümle içinde değişebilmektedir.

“Yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak diğer cümle öğeleri gibi yüklem de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer öğelerin değil yüklem yeridir.”³⁹

1. 3. 5. 1. Kurallı (Düz) Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümledir. Dilimizin söz dizim özelliğine göre asıl öge sonda bulunur. Vurgulanmak istenen öge, yükleme yaklaştırılır. “Yardımcı öğeden ana öğeye diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir.”⁴⁰

Eserlerdeki tek yargılı 4084 cümle içerisindeki 922 isim cümlesinden 688’i kurallı cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı % 73,852’dir. Tüm tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 16,856’dır.

Fiil cümlesinin 1671’i kurallı cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %53, 6953’dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %41,4229’dur.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki cümleden 330’u kurallı cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 72,210’ dur.

Eserlerdeki cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 3638’i kurallı cümledir. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 69,894’ dür.

- *Erenlerin nazarı toprağı gevher eyler (TD 46/8/1)*
- *Gönüllerde safâ bitmez (TD 218 /4/3)*

³⁹ Karahan, a.g.e. , s. 100.

⁴⁰ Karahan, a.g.e. , s. 100.

- *Yıl on iki ay 'ışk odı içümde uş yanup durur (TD 214/7/1)*

1. 3. 5. 2. Devrik Cümle

Yüklemi cümlelerin sonunda değil de cümlelerin her hangi bir yerinde bulunan cümlelerdir. Yüklem yerinin değişmesi, bir anlamı öne çıkarma, vurgulama amacı, özellikle şiirde ahenk endişesi gibi sebeplerle olur.

Eserlerdeki tek yargılı 4084 cümle içerisindeki 922 isim cümlesinden 234'ü devrik cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı % 35,242' dir. Tüm tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 5,999' dır.

Fiil cümlesinin 1441'i devrik cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %46,304'dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %35,721'dirserdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 127'si devrik cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 27,899' dur.

Eserlerdeki cümle toplulukları içerisindeki 5205 cümleden 1567'si devrik cümledir. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 30, 105' dir.

- *Geçüp niçe zaman turdı turmak (RN 151/1)*
- *Ger elünden gelmezse söyleme fâsid haber (TD 26/1/2)*
- *Düni günü kılur zâri ya 'ni görmek diler yâri (TD 93/4/2)*
- *Senden sana varur yolum senden seni söyler dilüm (TD 7/4/1)*
- *Kesdi benüm bu rencümi dermân oldu bu derd bana (TD 10/2/2)*

1. 3. 6. Anlamına Göre Cümle

İşin, oluşun, hareketin, durumun, kılışın yüklemde nasıl anlatıldığına göre cümleler çeşitlere ayrılır.

Burada işin yapılıp yapılmadığı, durumun varlığı yokluğu, işin istenildiği ya da emredildiği, bildirildiği ya da sorulduğu önemlidir.

“Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O halde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir.”⁴¹

1. 3. 6. 1. Olumlu Ve Olumsuz Cümle

1. 3. 6. 1. 1. Olumlu Cümle

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapıldığını veya olduğunu; isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunduğunu, var olduğunu, bahsedilen şekilde olduğunu bildiren cümlelerdir. Yargının gerçekleştiğini anlatan cümlelerdir. “Yüklem yapma, yapıma ve olma bildirir.”⁴²

Eserlerdeki tek yargılı 4084 cümle içerisindeki 922 isim cümlesinden 755’i olumlu cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı %81,887’dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise %18,715’dir.

Eserlerdeki tek yargılı 4084 cümle içerisindeki 3112 fiil cümlesinden 2336’sı olumlu cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %75,0622’dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %57,9077’dir

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden 333’ü olumlu cümledir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı %72,866’dır.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümleler içerisindeki 5205 cümlesinden 4285’i olumlu cümledir. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı %82,324’dür.

⁴¹ Karahan, a.g.e. , s. 103.

⁴² Karahan, a.g.e. , s. 103.

1. 3. 6. 1. 1. 1. Olumlu İsim Cümlesi

- *Cân kulagıla dinlersen iş bu sözüm turvandadır (TD 44/1/2)*
- *‘Âşıklar meydânı ‘Arş'dan uludur (TD 50/7/2)*
- *Ol ‘âlem fahri Muhammed nebîler serveridür (TD 81/1/2)*
- *Yir yüzinde cümle çiçek Mustafâ'nun teridür (TD 81/3/2)*
- *Okumaktan ma'nî ne kişi Hakk'ı bilmekdür
Çün okudun bilmezsin hâ bir kırı emekdür (TD 91/2/1)*
- *Hem şeytânun boynını ur hem nefis dahi ölse gerek (TD 136/2/2)
Gâh mü'minem tâ'atde dem-be-dem münâcâtda*
- *Gâh rindem harâbâtda ben bir ‘aceb kolmaşam (TD 227/5/2)*
- *Dostıla sohbetdeydüm içerü halvetdetydüm (TD 233/2/1)*
- *Ben bir kulidum sen sultânıdun (TD 284/6/2)*

1. 3. 6. 1. 1. 2. Olumlu Fiil Cümlesi

- *‘Abâ dkinem yüz bin pâreden (TD 284/7/2)*
- *Bu ne ‘acâyib ser-güzeş çıkardı bagrumuzda baş (TD 286/2/2)*
- *Pervâz ururlar dem-be-dem uçuban dosta gitmege (TD 1/2/2)*
- *Kimün ki renci varısa derdine dermân istesün (TD 10/2/1)*
- *Her kim bana agyârısa Hak Tanrı yâr olsun ana (TD 13/1/1)*
- *Ana varursın mutlaka bâri şükrla varı dur (TD 3376/2)*

1. 3. 6. 1. 2. Olumsuz Cümle

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapılmadığını, yapılmayacağını veya olmadığını; isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunmadığını, var olmadığını, bahsedilen şekilde olmadığını bildiren cümlelerdir. “Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümlelerdir. Böyle cümleler, yapma, yapılmama, olmama bildirir.”⁴³

⁴³ Karahan, a.g.e. , s. 104.

Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden olumsuz kuruluşdaki cümlelerin sayısı 112'dir. Bunun isim cümlelerine oranı % 12,147'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 2,776'dır.

Fiil cümlesinin 504'ü olumsuz cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %16,1953'tür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %7,4095'tir.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümle toplulukları içerisindeki 457 cümleden olumsuz kuruluşdaki cümlelerin sayısı 100'dir. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 21,881'dir.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümleler 5205 cümleden olumsuz kuruluşdaki cümlelerin sayısı 586'dır. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 11,258'dir.

1. 3. 6. 1. 2. 1. Olumsuz İsim Cümlesi

- *Bir kez gönül yıkduñsa bu kıldugun namâz degül (TD 166/1/1)*
- *Eksükligile nazar erenlere hoş degül (TD 167/2/1)*
- *Hâcet degül 'âşıklara Tûr'da münâcât füilek (TD 206/6/1)*
- *İş bu benüm zârılığum degül ahî bir bâğičün (TD 234/6/2)*
- *Yûnus eydür hey sultânüm özge şânüm vardur benüm*
- *Ko dünyâ altûn gümüşin ne bakır u tuncındayuz (TD 114/7/2)*
- *Ne yohsul u ne baydasın ne köşk ü sarâyıldasın (TD 186/5/2)*
- *Uçmak'dan umusı yok Tamu'dan korkusı yok*

1. 3. 6. 1. 2. 2. Olumsuz Fiil Cümlesi

- *Küfr ü îmân ol yolda assı-ziyâna geçmez (TD 236/4/2)*
- *'İşk kime kim irerse kendüden gayrı komaz (TD 236/2/1)*
- *Yûnus sen kendüni görme (TD 238/6/2)*

- *Hiç nişân eyitmesün Hûr u Kusûr içinde (TD 395/6/2)*
- *Ne şeytân azdurisar ne kimse kâr eyledi (TD 356/11/2)*
- *Gerçek 'âşık ögüt bilmez zire ögüt assı kılmaz (TD 377/2/1)*

1. 3. 6. 2. Soru Cümlesi

İçinde soru anlamı bulunan; bir konuda bilgi edinmek, şüpheleri gidermek ve düşünceleri onaylatmak için kurulan cümlelere soru cümlesi denir.

Cümlenin öğelerini bulmaya yönelik tüm soru kelimeleriyle soru cümleleri yapılabilir. "Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelerdir. Soru eki -mI ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru Zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır."⁴⁴

Eserlerdeki tek yargılı cümleler içerisindeki 922 isim cümlesinden 55'i soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 54'ü olumlu soru cümlesi, 1 cümlesi ise olumsuz soru cümlesidir. Bunun isim cümlelerine oranı % 5,965'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı ise % 1,363'tür.

Fiil cümlesinin 272'si soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 266'sı olumlu soru 6'sı olumsuz soru cümlesidir. Bunun fiil cümlelerine oranı %8,7403'dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %6,7426'dır.

Eserlerdeki bağlama edatıyla oluşturulmuş cümleler içerisindeki 457 cümleden 24'ü soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 21'i olumlu soru cümlesidir. Olumsuz soru cümlesi 3'dür. Bunun bağlama edatıyla oluşturulmuş cümlelere oranı % 5,251'dir.

Eserlerdeki bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümleler içerisindeki 5205 cümleden 334'ü soru cümlesidir. Bu soru cümlesinin 320'si olumlu soru cümlesidir. Olumsuz soru cümlesi 14'dür. Bunun bağlama edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelere oranı % 6,416'dır.

⁴⁴ Karahan, a.g.e. , s. 107.

- *Dâyim riyâzât çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak dîdârî eserin görmeyen 'âşık mıdur TD (36/4/2)*
- *Vuslat eri oldunsa göz hicâbın bildünise
Dostu 'iyân gördünise bu varlığı bırak nedür (TD 37/*
- *Eydürsin kim gözüm görür da 'vîyi ma 'nîye irür*
- *Gündüz güneş şû'le virür gice yanan çerâk nedür (TD 37/8/2)*
- *Evvel hitâb kılur câna cânı andan gelür tene
Biz âletüz bahâne ayruk ne elümüzden gelür (TD 42/4/1)*

1. 3. 6. 2. 1. Soru Ekiyle Kurulan Cümle

- *Sagır mı kulagın niçün işitmez (RN 128/2)*
- *Ümidun yok mı Hakk'ı tuyasın (RN 112/1)*
- *Öldüğüm için gussa mı yirem (TD 284/4/1)*
- *Nişân olur mı nişândan içerü (TD 290/12/2)*
- *Sevdük mi ele girür sevdükler virmeyince (TD 297/5/29)*

1. 3. 6. 2. 2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümle

- *Kangı bir eksükligüm getiribilem dile (TD 332/7/2)*
- *Niçe nişân vireler kangı yoldan soralar (TD 416/4/1)*
- *Ne ussun var senün ne hod delüsin (RN 132/1)*
- *Ne bunda diri ne sinde olusin (RN 132/2)*
- *Dün-gün senünven diriken ne bahâne buldı gider (TD 87/1/2)*
- *Okumaktan ma'nî ne kişi Hakk'ı bilmekdür (TD 91/2/1)*
- *Cân u cihân ne nesnedür çün dostıla bâzâr olur (TD 93/5/2)*
- *Bu ne dertdür 'aceb dermân belürmez (TD 113/1/1)*
- *Cânı birdür ma'sûkıla dahi ne dürlü hâli var (TD 32/1/2)*
- *Ne dürlü tedbîr ideyüm ya niçe sagınç sanayım (TD 216/1/2)*

1.3.6.2.3. Soru Zarfıyla Kurulan Cümle

- Bu nefrin ü şikayet kanda vara (RN 24/2)
- Sûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldı (TD 25/3/2)
- Yavuz işe eyü ad böyle fitne kanda var (TD 41/4/2)

1.3.6.2.4. Soru Zamiriyle Kurulan Cümle

- Kim n'iderise boyun bura çâre yok gönül yıkmaga (TD 1/8/2)
- Bu âhıla bu zârıla bu hikmeti kim ne bile (TD 8/3/1)
- Kim ölümüm isterise bin yıl 'ömür virsün ana (TD 13/4/2)
- Kim ola dostıla bu demde halvet (TD 20/6/2)
- Kim vire bu dilile ol ma'şûkadan haber (TD 26/9/1)
- Sayyâd elinden kim alur duzaga düşicek nahcîr (TD 53/3/2)
- Nedür Lâ vü Belî hiç anı bilmez (RN 404/1)
- Yâ bunca cüst ü cû nedür görene bir nazar durur (TD 61/1/2)
- Hâlüm ahvâlüm nedür bu mülke sora geldüm (TD 196/6/2)

1. 3. 7. CÜMLE BİLGİSİ EK

1. 3. 7. 1. ARAPÇA CÜMLE

İncelenen eserlerdeki cümlelerden 2 tanesi Arapçadır. Bu sayı tamamıyla Arapça yüklem taşıyıp Türkçe hiçbir açıklama yapılmadan cümle olanlar içindir. Bu cümlelerin toplam cümlelere oranı % 0'029'dur.

a) Başlı Başına Arapça Olan Cümle ve Cümle Topluluğu

- *Ed-dünyâ cîfetun ve tâlibihâ kilab (RN 425/2)*
- *Men 'arefe nefsehu fekad 'arefe Rabbehu (TD 287/5/1)*

b) Bir Arapça Cümlenin Türkçe Cümle ile Oluşturduğu Cümle Topluluğu

- *Küllî şey'in yerci 'ilâ aslih söz aslıdur (TD 33/10/2)*
- *Elestü bi-Rabbiküm Hak'dan nidâ gelicek (TD 397/7/1)*

c) Arapça Cümlenin Türkçe Cümle İçinde Bir Kelime Grubu Ya da Öğe Olarak Kullanılması

- *Kâlu belî dinildi münkir-muhib bilindi (TD 397/8/1)*
- *Rahîm durur senün adun Rahîm'lığun bize didün*
Mürşidlerin muştıladı Lâ taknetu hitâb nedür (TD 89/4/2)

1. 3. 7. 2 Eksilteli Cümle (Kesik Cümle)

Bazen yüklemi bazen de diğer unsurları belirtilmeden kurulan cümlelerdir.

- *Kiminde derd ü firâk kiminde eserlü söz (TD 106/3/2)*
- *İy bî-çâre Yûnus hemân dervîş olubilsem dervîş (TD 123/7/2)*
- *Her bir yolda yüz bin çârsû (TD 184/16/3)*

2. BÖLÜM

YÛNUS EMRE’NİN TÜRKÇESİ

Yûnus Emre’nin Türkçesini ana başlıklarıyla şu yönlerden ele alacağız.

- 1) Yûnus’un yaşadığı dönem ve bu dönemin dil özellikleri
- 2) Yûnus’ta farklı dil özellikleri
- 3) Yûnus’ta söz ve anlam sanatları, atasözleri ve deyimler
- 4) Yûnus’un söz varlığı

1) Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırılan dönem XII. yüzyılda başlatılabilen ve XIII. yüzyıl sonlarına kadar süren, ses bilgisi, şekil bilgisi ve kelime hazinesi bakımından bir dereceye kadar, Karahanlı yazı dili geleneğine bağlı olan bir dönemdir. Yûnus Emre de bu dönemin başlangıç döneminde eser vermiştir. Genel çizgileri ile Selçuklu devletinin yıkılışından Osmanlı devletinin imparatorluk temellerinin atılışına kadar geçen bu dönemin diline “Beylikler Devri Türkçesi” de diyebiliriz. “XII. yüzyıl sonuna rastlayan eserlerde her iki dönemi temsil eden özelliklere de rastlamak mümkündür. Ne var ki, ilk dönemi karakterize eden doğu özellikleri artık silinmek üzeredir. Bu bakımdan XIII. yüzyıl sonu, bu iki dönemi birbirine kaynaştıran bir geçiş halkası durumundadır.”⁴⁵ Bu bilgiler ışığında Yûnus Emre’nin eserlerinin dilini Beylikler Devri Türkçesi içerisinde ele almak daha isabetli görünüyor. O dönemde konuşma dilinin yazı diline aktarılması yoluyla kurulduğunu söyleyebiliriz. Yûnus’un şiirlerinde konuşma dilinde kullanılan kelimelerle yazı dilinde bulunan kelimelerin iç içe bulunduğunu görürüz: “Allah-Tanrı-Çalab”, “cennet-uçmak”, “cehennem-tamu”, “yazuk-günah”, “zehir-agu”, “olup-oluben”, “aşk-sevi-sevgi”vb. gibi.

- Allah'uma şükür kılam (TD 10/2/1)
- Tanrı buyruğın tutmayan anda bişe biryân ola (TD 20/4/2)
- Çalab'um ‘inâyeti suçın geçüre meger (TD 78/3/2)

⁴⁵ Zeynep Korkmaz, (1970), **Marzuban-name Çevirisi**, DTCF Yay. Ankara, s. 66.

- Seni gördüm güneş gibi cennet bana zindân gibi
Cennet'üne zâhidün ko Uçmak'da arzûm yok durur (TD 45 /5/1)
- Ol Cehennem'de yananlar münkirün inkârıdur (TD 123/4/2)
Mustafâ'ya ümmet olan Tamu'da karâr eylemez (RN 23/2)
- Yazuklarımız tartıla anca perdeler yırtıla (TD 78/5/1)
Bilmedüğün günâhların anda sana 'ıyân ola TD 78/5/2)
- Miskîn Yûnus zehr-i kâtil 'ışk elinden tiryâk olur (TD 23/2/2)
Cânımı serhoş eyledi 'ışk agusı tiryâk bana (TD 24/3/2)

Yûnus'un yetiştiği 13. yüzyıl Anadolu'da teşekkül edecek olan yeni yazı dilinin kurulma çağıdır. Bu sebeple o devrin diğer şair ve yazarları gibi Yûnus Emre'nin dili de, Orta Asya yazı dilinin hususiyetlerini taşımaktadır. Yûnus'un başta Ahmet Yesevi olmak üzere, Horasan erenlerinin kurduğu fikir dünyası içinde bulunması da Orta Asya Türkçesinin izlerini taşımasını gerektirmektedir. İki ayrı coğrafi muhitte gelişen aynı kültür ve edebiyatın dili uzun müddet birbirinden malzeme alıp vermiştir. Bu malzemeler 13. asır Türkçesi hakkında toplu bir bilgi verir. Yûnus'un Orta Asya Türk kültürünü Anadolu'da devam ettirdiğini gösterir ki, bu çok mühimdir. Türk tarihi gibi Türk kültür ve düşünce sisteminin de bir bütün olduğunu ispat eder. Türk Milleti coğrafi mekânı değiştirmiş yani hiçbir zaman o kendine has millî rengi ve ruhu kaybetmemiştir. Karamanoğlu Mehmet Bey'in 1278 yılında Türkçenin korunması ve yaşatılması için çok önemli kararının olduğu dönemde yaşayan Yûnus Emre de bu anlayışla eser vermiştir.

2) Yûnus Emre'nin dilinde Türkiye Türkçesiyle farklılık gösteren dil özelliklerinden biri cevher filin çekimiyle ilgilidir. Geniş zaman 1. çekiminde "Am" kullanılır. O dönemde sık geçen "ven" şekli Yûnus'ta yoktur. O dönemde kişi zamiri "ol, o" şeklindedir.

Fiil çekiminde emir kipi ile ilgili farklı bir kullanıma rastlanmaktadır. Bu ek 2. şahıs için “gII” biçimiyle de kullanılmaktadır. Gelecek zaman gösteren “IsAr” eki de Yûnus Emre'nin eserlerinde kullanılmıştır. Geniş zamanın olumsuz çekiminde 1. kişi için “In” şekli kullanılır.

Yûnus'ta “In” ekinin araçlık olarak kullanıldığı görülür. Yûnus'ta değişik sıfat-fiil ekleri “AsI” gibi, zarf-fiil ekleri “IbAn”, “IcAk”, IcAgIz” görülmektedir.

3) Bir dilin gelişmesinde şüphesiz ki yazar ve şairlerin çok büyük bir etkisi vardır. Zira dilin güzelliği, akıcılığı onların eserlerindeki ifadelerle hayat kazanmaktadır. Yûnus Emre, büyük bir dil ustası, üstün bir söz sanatçısıdır. Dili yalın ve açık, anlatımı içten ve sıcaktır. Dilin bütün olanaklarını yerinde kullanarak, şiirini güzel ve etkili söylemeyi amaç edinmiştir. Pek çok dizesi, okunduğunda, sanki düşünülmeden, dilin ucuna geldiği gibi, söylenmiş duygusunu uyandıracak şekilde doğaldır. Eski deyimle sehl-i mümtendir. Divanı, ancak, üstün bir sanatçı yeteneğiyle ortaya konulabilecek beyitlerle doludur. İlk bakışta hemen kendini göstermese de divan şiirinin kimi söz ve anlam sanatları, onun şiirlerinde güzel örnekleriyle yer almıştır. O, şiirlerinde ses, söz ve anlam dengesini başarıyla kurarak, yaşadığı dönem için olduğu kadar günümüz için de geçerli olabilecek güçlü bir şiir dili yaratmıştır “Yûnus ’un üslubu açık, yalın sade, düz, tabii, özentisiz, gösterişsiz, süssüz ve dosdoğru söyleyiştir. Onun ifadesi eski, Türk cümlesinin devamıdır. Bu ifade ve cümle şekli aslında Türk ırkının karakterine çok uygundur. Çünkü Türk milleti davranışlarında dolambaçlı yolu gösterişi, müphemlik ve yapmacığı sevmez. Samimi ve açıktır. Olduğu gibi görünür. Düşünüp inandığı gibi konuşur, Onun için üslup san’atkârın karakterini, san’atkârda, eğer başka tesirlerle ifade tarzını değiştirmemişse mensup olduğu milletin karakterini aksettirir. Yûnus ’un devrinde edebiyatımıza ve dilimize Arap ve Acem üsluplarının tesirleri henüz girmediği için onda milli vasıflar bütünüyle mevcuttur.”⁴⁶

Gönlüm düşdi bir sevdâya Gel gör beni ‘ışk n'eyledi

Başımı virdüm gavgâya Gel gör beni ‘ışk n'eyledi

⁴⁶ Necmeddin Hacıeminoğlu, (1976), “Yûnus ’un Türkçesi”, **Atsız Armağanı**, İstanbul, s. 284.

Ben yürürem yana yana 'Işk boyadı beni kana
Ne 'âkilem ne dîvâne Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Ben yürürem ilden ile Dost soraram dilden dile
Gurbetde hâlüm kim bile Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Benzüm sarı gözlerüm yaş Bagrum pâre yüregüm baş
Hâlüm bilen dertlü kardaş Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Gurbet ilinde yürürem Dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Gâh tozaram yirler gibi Gâh eserem yeller gibi
Gâh çağlaram seller gibi Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Akar sulayın çağlaram Dertlü cigerüm taglaram
Şeyhüm anuban aglaram Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Yâ elüm al kaldur beni Yâ Vasluna irdür beni
Çok aglatdun güldür beni Gel gör beni 'ışk n'eyledi

Ben Yûnus-ı bî-çâreyem Başdan ayaga yareyem
Dost ilinde avareyem Gel gör beni ışk n'eyledi. (TD386)

Bu şiirin sade, açık ve anlaşılır bir üslubu vardır. Ama şiire yansıyan en önemli özellik şiirdeki heyecan ve coşkunluktur. Kafiye ve rediflerde Türkçe sözcüklerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Şiir su gibi akmaktadır. Sadelik ve yalınlık şiirin her mısrasına yansımıştır. “Yûnus Emre’ye kadar, üç milletin, üzerinde asırlarca işlediği Acem lisanı bile vahdet-i vücud inancını Yûnus Emre kadar kolay söyleyememiştir. Hiçbir yapmacığı olmayan, adeta sanat kaygısı ile söyleniyormuş gibi sade ve külfetsiz bir lisanla söylenen Yûnus ’un şiirlerine hemen bütün tasavvuf edebiyatında benzer şiirler bulmak kolay değildir. Bu şiirlerin benzerleri, ancak O’nun yolunda yürüyen ve O’nun gibi söylemek azmiyle coşkun talebesinin bazı şiirlerinde görülebilir.”⁴⁷ “Vahdet-i vücud” için kullandığı “Bir ben vardır bende benden içeru” söyleyişinde olduğu gibi Türkçe ibare ve kullanımlarla karmaşık konuları bile yalın bir şekilde söylemiştir.

Yûnus Emre tasavvuf felsefesinin Türkçeye daha yalın ve açık bir şekilde yazılabileceğini ispatlamıştır. Tasavvufi terimleri günlük hayattan alınma sözcüklerle karşılayan Yûnus Türkçenin felsefe için uygun bir dil olabileceğini göstermiştir. Yûnus’da, tasavvufun söylenmesi güç heyecanları ise, berrak bir su içindeymiş gibi görülür. Bu su, Yûnus ’un güzel musiki dolu saf ve temiz Türkçesidir. Bu öyle bir sudur ki, bulunduğu kap sarsılıp, onu çağıldatan şairin ruhundaki acısını haykırırken, Yûnus, adeta eskiden söylenmiş şiirleri hatırlıyor ve onları tekrarlıyormuşçasına şiiri kolay söylüyordu. Türk milleti, bilhassa Anadolu ve Balkanlar Türkiye’sinde her türlü yabancı kökenli kelimeleri Yûnus Emre asrından bu yana büyük bir temsil kudretiyle Türkçeleştirmiş bunların pek çoğunu kendi dilinin söyleyiş inceliklerine uyarlayarak Türkçe sözler haline getirmiştir. “İmanı ve ideali gereğince geniş halk topluluklarına ses duyurmaya çalışan Yûnus Emre’nin Türkçesi, işte bu şartlar içinde sade ve çok güzel bir halk dilidir.”⁴⁸ Yûnus Emre’nin şu beyitte halkın dilini nasıl benimsediğini görebiliriz:

Padişahun hikmeti gör neyledi Od u su toprak u yile söyledi

⁴⁷Nihat Sami Banarlı, (1974), “Mili Tekevünümüzde Yûnus Emre’nin Yeri” , **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, C, III, S.7, İstanbul, s. 37.

⁴⁸ Abdurrahman Güzel, (2004), **Dini- Tasavvufi Türk Edebiyatı**, Ankara, Akçağ Yayınları, s. 874.

Bismillah deyüp getürdi topragı Ol arada hazır oldı ol dağı (RN 1/2)

Bu beyitte “bismillah deyüp” sözünde bizim geleneğimizde bir işe başlarken bismillah deyip başlamak sözüne vurgu vardır.

Yûnus Emre'nin eserlerinde bazı kelimeleri alışılmışın dışında bir anlamda kullanması ilginçtir. Mesela şu beyitte geçen “fuzullık” kelimesini insanı benzetme dışında kışın soğukluğu anlamında kullanmıştır.

- Yine bu bâd-ı nev-bahâr hoş nev‘ ile esdi yine
Yine kışın sovuğu fuzûllığın kesdi yine (TD 47/3/1)

Yûnus 'un cümle yapısı her şair ve yazarda görüldüğü gibi, eserin konusuna ve ve hitap edilen zümreye göre değişmektedir. Bağlama edatlarının Risaletü'n Nushiyye'de ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Yalın ve arı bir dil anlayışını Divan'da daha rahat görebilmekteyiz. Kelime seçiminde de bu anlayışta olduğunu söyleyebiliriz. Bir sanatçının dil ve üslup anlayışında sözlü ve yazılı kaynaklardan alınan kültür motiflerinin önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yûnus Emre'nin eserlerinde halk kültüründen alınma atasözleri ve deyimlere rastlanmaktadır. Şu örneklerde atasözlerinin Yûnus Emre'nin şiirinde ne kadar sık durduğunu müşahade etmekteyiz.

- Her gönülden gönüle rast togru yol degül mi (TD 37/2/1) (Gönülden gönüle giden yol vardır.)
- Tag ne kadar yüksegise yol anun üstinden aşar (TD 20/4/1) (Dağ ne kadar yüksek olursa olsun yol onun üstünden aşar.)
- Kanda bir od yanarısa nişânı var dütüñ tüter (TD 12/6/1) (Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.)
- Yüz çokallu gelürse yalıncağı soyamaz. (TD104/4/1) (Zırha (çokal) bürünmüş yüz eşkıya gelse bir çıplağı soyamaz.)

Yûnus Emre'nin şiirlerinde “baş çatmak: bir iş için bir araya gelmek.”, “bel bağlamak: bir iş yapmaya niyetlenmek.”, diz çökmek: eğilmek, itaat etmek.”, “aldayıtutmak: oyalamak.”, “ayruksımak: ayrı görmek.”, “yüzün yire durmak: mütevazı olmak”, “kösüp kömürmek: yalayıp yutmak” vb. deyimler geçmektedir.

- Sofîyılan sofî olan sûfîyle sâfî olan
Bel bağlayup tâ‘at kılan o Kerîm ü Rahmân benim (TD 204/4/1)
- Dâyim riyâzât çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak dîdârî eserin görmeyen ‘âşık mıdur (TD 176/4/2)
- Hak katında nâzî geçdi şöyle yüzi yire durur (TD 47/5/2)
- Bu düzilen tertîbi ayruksıdı mı dirsın (TD 37/3/1)

Yûnus Emre'nin eserlerinde Türkçeyi en iyi kullandığı öğelerden biri de söz ve anlam sanatlarıdır. Eserlerinde en çok teşbih, istiare, tekrar, istifham, nida göze çarpmaktadır. Tasvir, tahkiye, nasihat de anlam sanatlarında en çok başvurduklarıdır.

Teşbih:

- Irmak gibi ben çağlaram gâh gülerem gâh ağlaram (TD 121/3/1)

Bu beyitte Yûnus insanın ruh hallerini çok güzel yansıtmaktadır. Bazen ağlamak bazen de gülmek, hayatın özü budur.

- Bu dünyânun misâli benzer bir degirmene (TD 45/4/2)

Bu beyitte dünya değirmene benzetilmiştir. Değirmen gibi insanları yutmakta bir daha da bırakmamaktadır. Dünyayı bir beyitte geline benzetir.

Bu dünya bir gelindir yeşil kızıl donanmış (TD 231/2/1)

İstiare:

- Erenlerün gönlinde ol sultân dükkân açdı

Niçe bizüm gibiler anda konuban göçdi (TD 196/3(2) (Sultan: Allah anlamında, açık istiare)

- ‘Işkıla gelen erenler içer aguyı nûş ider

Topuga çıkmayan çaylar deniz ile savaş ider (TD 22/5/1) (Topuğa çıkmayan çaylar: cahil insanlar, deniz ise olgun insan anlamındadır.)

Cinas:

- Ben bende buldum çün Hak'ı şekk ü gümân nemdür benüm

Ol dost yüzün görmez isem bu gözlerüm nemdür benüm (TD 123/3/2)

Birinci mısradada geçen “nemdür” “neyimdir” anlamında, ikinci mısradada geçen “nemdür” göz yaşı anlamındadır.

- Sen sana ne sanursan ayruga da anı san

Dört kitabın ma'nisi budur eger varısa (TD 345/2)

Burada “varısa” hem şart olarak “eğer varsa” diye anlayabileceğimiz gibi, dört kitabın manası olsa olsa budur şeklinde de anlamak mümkündür.

Tekrir:

- Derd gerekdür derd gerekdür derd gerek

Kim gerek derde virem dermânımı (TD 45/3/2) (“derd” kelimeleri yoluyla tekrir)

- Yine yini hazîneden yini hil'at giydi cihân

Yine virildi yini cân ot u agaç sesdi yine (TD 44/3/2) (“yine”, “yini” kelimeleri yoluyla tekrir)

Nida:

- İy yârânlar iy kardaşlar görün beni n'itdüm ahî (TD 45/3/1) (Ünlemler yoluyla nida)
- İy 'âşıkân iy 'âşıkân 'ışk mezhebi dîndür bana (TD 23/5/1) (Ünlemler yoluyla nida)

Tahkiye:

- Niteligüm soran 'iştir hikayet
Su vü toprak u yil oldı suret
Dört muhalif nesneden bu dört divarun
Sazıkar eyledi virdi keramet (RN 1-2)

Bu dörtlükte Yûnûs, dünya ve insanın yaratılışı, rızkın verilişini, ruhun sırrına kimsenin eremeyeceğini “hikaye” şeklinde anlatmıştır.

Tasvir:

- Yine bu bâd-ı nev-bahâr hoş nev' ile esdi yine
Yine kışun sovuğu fuzûllığın kesdi yine (TD 47/3/1)

Bu mısralarda şair baharın gelişiyle beraber doğadaki canlanmayı tasvir etmiştir.

- Esilmiş incü dişleri dökilmiş saru saçları
Bitmiş kamu teşvişleri Hak varlığın almış yatur
Gitmiş gözünün karası hîç işi yokdur turası
Kefen bizinün pâresi sünüğe sarılmış yatur (TD 145/3/1)

Bu mısralarda şair ölüleri çok canlı bir şekilde tasvir etmektedir.

- Yıkılmış sinleri tolmış hep evleri harâb olmuş
Kamu endişeden kalmış ne düşvâr hâlleri gördüm

Yaylalar yaylamaz olmuş kışlalar kışlamaz olmuş
Bar dutmuş söylemez olmuş ağızda dilleri gördüm (TD 303/2/1)

Bu mısralarda da ölümü, ölmekte olan insanın halini, canlı bir tablo gibi gözümüzün önüne getirmektedir.

İstifham:

- Bilür misüz iy yârenler girçek erenler kandadır
Kanda baksam anda hâzır kanda istesem andadır (TD 110/2/1)
- Kargayıla bülbüli bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâim melûl degül mi (TD 67/3/1)

Şairin Risaletü'n-Nushiyye'de baştan başa tasvir, hitabe, ve nasihat anlatımları kullandığını söylemek gerekir.

Aşkın tarifi de Türkçe'nin bütün safiyet ve ahenk imkânları kullanılarak, gerçekten samimi bir lirizm içerisinde, şu mısralarda verilir.

İşidün iy yârenler 'ışk bir güneşe benzer
'İşkî olmayan gönül misâl-i taşa benzer
Taş gönülde ne biter dilinde agu düter
Niçe yumşak söylese sözi savaşa benzer
'İşkî var gönül yanar yumşanur muma döner
Taş gönüller kararmış sarp-katı kışa benzer
Ol sultân kapusunda ol Hazret tapusunda
'Âşıklarun ılduzu her-dem çavuşa benzer

‘Aynı hırs ol olmuştur nefesine ol kalmışdur

Kendüye düşmân olmuş yavuz yoldaşa benzer

‘Işkdur kudret körügi kaynadur ‘âşıkları

Niçe kapdan geçirür andan gümüşe benzer

‘Âşık gönli dölenmez ma'sûkın bulmayınca

Karârı yok dünyâda pervâzı kuşa benzer

Münkir sözünü bilmez sözi ileri varmaz

Neye teşbîh idersin anlanmaz düşe benzer

Geç Yûnus endîşeden ne gerek bu pîşeden

Ere ‘ışk gerek önden andan dervîşe benzer” (TD 245)

4) Yûnus Emre'nin söz varlığını oluşturan öğeleri ayetler, sayılar, arkaik kelimeler, çok sık kullandığı kelimeler, edebi terimler olarak ele alacağız.

Yûnus Emre'nin İslam dinine bağlı olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. Ama Arapça sözcük ve terkipleri kullanma sıklığı nadir olarak göze çarpmaktadır. Hatta ayet ve hadislerin orijinal kullanımları yerine meallerini vermeyi yeğlemiştir. Yabancı kelime kullanma oranı döneminin ve sonraki dönemlerin şairlerine göre daha azdır. Doğan Aksan, şiirlerindeki yabancı unsurların daha çok Farsça kanalıyla geldiğini, Mevlânâ ile hatta İran edebiyatıyla olan ilgisi yüzünden açıklanabileceğini savunmaktadır.⁴⁹ Aksan, “Onun Türkçeye ve Türk şiir diline en büyük katkısı, hece ölçüsüyle ve büyük bir yalınlıkla dile getirdiği dizelerde

⁴⁹ Doğan Aksan (2005), **Yûnus Emre Şiirinin Gücü**, Ankara, Bilgi Yay, s.35.

kendini göstermektedir.” der.⁵⁰ Aşağıdaki şiirlerde geçen ayetler şiirde bir ahenk unsuru olarak çok önemli bir işlev görmektedir.

Rahîm durur senün adun Rahîm'lığun bize didün
Mürşidlerün muştıladı *Lâ taknetu* hitâb nedür (TD 161/3/2)

“La taknatu”: Umut kesmeyiniz. (Zümer Suresi 54-55)

Evveli Hû âhiri Hû yâ Hû illâ Hû olam
Evvel âhir ol kala vü *men aleyhâ fân* olam (TD 212/2/1)

“ Küllü men aleyhâ fân”: Yeryüzünde ne varsa geçicidir. (Rahman Suresi 26-27)

Yûnus Emre'nin eserlerinde çok kullanılan sayı ismi “bir”dir.(682 kez). İslami anlayışta Allahın birliği esastır. Bunun zıddı olan ikilik eleştirilen bir tutumdur. Allah'ı ve kâinatı ayrı kabul etmek doğru değildir. İki kelimesi 82 kez kullanılmıştır. Şu şiirde bu anlayış dile getirilmiştir.

- İkilik dutan kişi niçe birike birle (TD 387/5/1)

Yûnus Emre üç sayısını (35) üç yılan (evren) anlamında kullanır.

- Üçüncü kapusunda üç evren vardır anda
Sana hamle iderler olmasun kim dönesin (TD 105/2/1)

Dört sayısını (61) dört yoldaş olarak (can, din, iman, nefis,) dört mezhep, dört kapı (şeriat, tarikat, marifet, hakikat), dört unsur (su, ateş, toprak, yel) olarak kullanır.

- Dört kişidür yoldaşum vefâ-dârum râz-daşum
Üçile hoşdur başum birine buşup geldüm

⁵⁰ Doğan Aksan (2005), a.g.e. , s.36.

Ol dördün birisi cân biri dîn biri îmân

Biri nefsümdür düşmân anda savaşıp geldüm (TD 88/4/2)

.Beş (biş) sayısını (18) beş vakit namaza, kefen bezi ölçüsü olarak kullanır.

- Evünde helâlüne biş vakt namâz öğretgil (TD 367/4/1)

Altı (şes) sayısını (13) altı yön ve dünyanın altı günde yaratılması anlamında kullanmıştır.

- Ezeli bünyad urdı altı gün dünya doldı. (TD 307/2/1)

Yedi (yidi) sayısını (57) “yedi kat gök”, “yedi kat yir”, “yedi tamu”, “yedi kapı”, “yedi Mushaf” “yedi iklim” ifadeleriyle kullanmıştır. Sekiz sayısını (21) “sekiz uçmak” şeklinde kullanır.

Kasd ider sekiz uçmagı nûr ide nûra katmaga (TD 1/6/1)

Dokuz sayısını “dokuz gök” olarak kullanır. On iki sayısını “yılın ayları” olarak, on sekiz sayısını “on sekiz alem” olarak kullanır. Yine çok sayıda olmamakla beraber otuz, kırk, yetmiş, yetmiş iki, bin, doksan bin, yüz bin sayıları kullanılmıştır.

Yûnus Emre kullandığı bütün kelimelerin yarısını Türkçeden seçmiştir.Eserlerinde Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe kelimelerden daha azdır. Kelime hazinesini hayatın çok değişik alanlarından seçmiştir.Kullandığı kelimeler halkın aşına olduğu, konuşma dilinde sıkça kullanılan kelimelerdir. Dönemi için diğer şairlere göre Türkçe duyarlılığı ön plandadır. Yûnus Emre'nin eserlerinde en çok kullanılan kelimeler üç grupta toplanabilir:

1. Allah için kullandığı kelimeler: Allah (82), tanrı (30), sultan (98), Çalap (37), Hakk (125), en çok kullanılan kelimelerdir. Az sayıda kullanımı olmakla beraber Basîr, Cebbâr, Cebbâr-ı 'Âlem Celâl, Celîl, Deyyân, El-hakk, Furkân, Gaffârü'z-Zünûb,Gufran, Hakk, Hâlik, Gufrân, Hayy, Hayyü'l-Bekâ, Hû, Hüve,

Kadîr, Kayyûm, Kerîm, Ma'sûka, Mennân, Mevlâ, Padişah-ı lem yezel, Kerim-i Zül celal, kelimeleri de Allah anlamında kullanılan kelimelerdir.

2. Kendisi için kullandığı kelimeler: Yûnus (451), ben (862) en çok kullandığı kelimelerdir. Yine az sayıda canum, özüm, kendüm kelimelerini de kullanmıştır.

3. Sevgi ile ilgili kullandığı kelimeler: ışk (598), sev (168), âşık (82), gönül (278) en çok kullanılan kelimelerdir.

Bu bilgiler ışığında Yûnus Emre'nin eserlerinde kendisi ile Allah arasındaki sevgi ilişkisini çok önemseddiği söylenebilir.

Yûnus Emre'nin eserlerinde arkaik unsurlara da rastlanmaktadır. Ahmet Caferoğlu, bu konuda arkaik olarak nitelendirdiği 43 kelime tespit eder: "Aldaguçı:aldatıcı", Andak:Böylece", "Görklü.Gösterişli, güzel", "Kıvanmak:Sevinmek, güvenmek", "Yumak:Yıkamak"⁵¹ Ayrıca bu kelimelere yine bazı ekleri de ekleyebiliriz: Gelecek zaman eki: "IsAr", benzerlik eki "-cIlAyn", yapım ekleri: "-gUçI", "-gAn" ve zar-fiil eki: "-UbAn".

Yûnus Emre'nin eserlerinde edebi kelime ve terim olarak "şi'ir", "nefes", "kıssa", dastan(destan) kelimelerine rastlanmaktadır.

- Yûnus'un sözi şi'irden ammâ aslı(dur) kitâbdan
Hadîsile dinene key (bilgil) sâdık olmak gerek (TD 176/5/2)
- Erenler nefesidür devletümüz (TD 20/8/1)

Yûnus Emre'nin Arapça, Farsça kelimelere Türkçe ekler ve yardımcı fiiller getirerek bu kelimeleri yeni formlarla kullanması da önemli bir özellik olarak göze çarpmaktadır:

⁵¹ Ahmet Caferoğlu, (1972), "Yûnus Emre'de Arkaik Unsurlar", **TDED**, c.XX, s. 6.

Abd ol-, agaz ol-, beşaret eyle-, avaralık, azadlık, bagırlu, ber-hûrdârlık, dervîşlik, dertsüz, devletlü, emînlik, ferâgatlık, gafillik, gammâzlık, gevhersüz, harâblık, harc eyle-, hücetlü, hürmetlü, hünêrlü, izzetlü, kâdırlık, kıymetlü vb.

Yûnus Emre'nin Türkçesi işlenmiş bir pırlanta gibidir. Türkçenin bütün olanaklarından faydalanarak yazdığı eserler güncelliğini ve değerini korumaktadır.

3. BÖLÜM

YÛNUS EMRE'DE KELİME DAĞARCIĞI

3.1.Yûnus Emre'de Kelime Kadrosu

a	ag- (T.)	akl (A.)
âb (A.)	aga (T.)	akreb (A.)
abâ (A.)	agaç (T.)	aksur- (T.)
âbâd (F.)	agar- (T.)	al (T.)
âbdest (F.)	agı (T.)	ala (T.)
abes (A.)	agılu (T.)	alâ (A.)
ab-ı hayat (F.,A.)	agır (T.)	alâmet (A.)
âbid (A.)	agız (T.)	alçak (T.)
âbide (A.)	agla- (T.)	alda- (T.)
acâyib (A.)	agu (T.)	aldad-(T.)
acı (T.)	agyâr (A.)	aldaguçı-(T.)
âciz (A.)	ah (T.)	aldanguçı (T.)
âcuz (F.)	aha (T.)	aldamış (T.)
aç (T.)	ahad (A.)	aldan- (T.)
açagör- (T.)	ahbâr (A.)	al-(T.)
açık (T.)	ahd (A.)	âlem (A.)
açlık (T.)	ahî (A.)	âlet (A.)
aç- (T.)	âhir (A.)	aleyhâ (A.)
ad (T.)	âhiret (A.)	aleyhi (A.)
ada- (T.)	âhiri (A.)	alıcı (T.)
adab (A.)	âhirin (A.)	alığör- (T.)
adâvet (A.)	ahşam (T.)	alınmakı (T.)
adem (A.)	ahvâl (A.)	alış (T.)
âdil (A.)	ak teleme(T.)	alış- (T.)
adl (A.)	ak- (T.)	alıvir- (T.)
âferin (F.)	akça (T.)	âli (A.)
afv (A.)	akdarur (T.)	âlim (A.)
	âkil (A.)	Allâh (A.)

âlleri (A.)	arda (T.)	aşaga (T.)
alın (T.)	ardınca (T.)	aş- (T.)
altı (T.)	âreste (F.)	âşık (A.)
alt (T.)	arı (T.)	aşıklıcak(T.)
altmış (T.)	arıt- (T.)	aşıklamak (T.)
altun (T.)	ârif (A.)	âşinâ (F.)
alu (T.)	arkurı (T.)	âşkâre (F.)
â'mâl (A.)	arlanmaklık (A.)	aşrı (T.)
amân (A.)	armagan (T.)	aşurmak (T.)
amel (A.)	armakı (T.)	âşüfte (F.)
amu (A.)	arpa (T.)	at (T.)
an (A.)	arşlan (T.)	ata (T.)
ana (T.)	arş (A.)	atıl- (T.)
anber (A.)	arşın (F.)	atlâs (A.)
anca (T.)	art-(T.)	attâr (F.)
ancak (T.)	arz (A.)	av (T.)
ancılayın(T.)	arzû (F.)	avâne (A.)
andak (T.)	arzuman(F.)	âvâre (F.)
and (T.)	as (T.)	avaralık (F.)
anı- (T.)	asâ (A.)	âvâz (F.)
anla (T.)	asan (F.)	avın- (T.)
anma (T.)	asâyiş (F.)	avla- (T.)
ansuz (T.)	ashâb (A.)	avret (A.)
âr (A.)	asıl- (T.)	avuç (T.)
ara (T.)	âsî (A.)	ay (T.)
arab (A.)	âsil-zâde(F.)	ay- (T.)
ara- (T.)	âsitân (F.)	ayağ (T.)
arafât (A.)	asla (T.)	ayak (T.)
arafe (A.)	asl (A.)	ayaksuz (T.)
arasât (A.)	assı (T.)	âyât (A.)
ârâyiş (F.)	âsûde (F.)	ayaz (A.)
arbede (A.)	aş (T.)	ayb (A.)

aydın (T.)	bâde (F.)	bal (T.)
ayık (T.)	bâd (F.)	bâl (F.)
ayıl- (T.)	badya (R.)	bâla (F.)
ayır- (T.)	bâg (F.)	balaban (T.)
ayırmaklık(T.)	bâgçe (F.)	balçık (T.)
âyîne (F.)	bâgçevân(F.)	balıcak (T.)
ayruk (T.)	bagırlu (T.)	balık (T.)
ayruluk (T.)	bagışla- (T.)	balk (T.)
ayru (T.)	bagış (T.)	balkır- (T.)
ayruksamak(T.)	bagla- (T.)	ban (T.)
ayyâr (A.)	baglan- (T.)	bân (A.)
az bak- (T.)	baglu (T.)	bang (F.)
a'za (A.)	bagır (T.)	bar tut- (F.)
azâb (A.)	bahâ (F.)	bâr (F.)
âzâd (F.)	bahadur (F.)	baran (F.)
azadlık (F.)	bahâne (F.)	bardag (T.)
âzâl (A.)	bahâr (F.)	barış (T.)
azâmet (A.)	bahâsuz (F.)	bâri (A.)
azan (A.)	bâhıllıksuz(F.)	bârigâh (F.)
azar (F.)	bahil (A.)	baru (F.)
azat- (T.)	bahilün (A.)	bas- (T.)
az- (T.)	bahis (A.)	basadur- (T.)
âziz (A.)	bahr (A.)	basal- (T.)
azık (T.)	bahrî (A.)	basâret (A.)
b	bahtlu (F.)	basdur- (T.)
bâ (A.)	bak- (T.)	basîr (A.)
bâb (A.)	bakdur- (T.)	baş (T.)
baba (T.)	bakır (T.)	başa çat- (T.)
bâc (F.)	bakış (T.)	başa var-(T.)
baça (F.)	bâkî (A.)	başar- (T.)
	bâkîye (A.)	başdan (T.)
	bakkâl (A.)	başed (T.)

başlu (T.)	bele (T.)	beter (T.)
başsuz (T.)	belâ (A.)	beyâbân (F.)
bat- (T.)	beleş (T.)	beyân (A.)
bâtıl (A.)	belî (A.)	beylik (T.)
bâtın (A.)	belki (A.,F.)	bezek (T.)
battâl (A.)	belli (T.)	bezen- (T.)
bay (T.)	belinle- (T.)	beze- (T.)
bayacı (T.)	belür- (T.)	bezm (F.)
bayık (T.)	belürsüz (T.)	bıçak (T.)
bayır (T.)	ben (T.)	bıçgu (T.)
baykuş (T.)	benam (F.)	bınar (T.)
baylıg (T.)	bencileyin(T.)	bırak- (T.)
bayram (T.)	bend (F.)	bî-'aded (F.)
bâzâr (F.)	beniz (T.)	bî-basar (F.)
bazirgân (F.)	benlik (T.)	bî-cân (F.)
becid (T.)	bensüz (T.)	bî-çâre (F.)
bed-baht (F.)	benzer(T.)	biç- (T.)
beden (T.)	berâber (F.)	bîdâr (F.)
bedi'i (A.)	berât (A.)	bid'at (A.)
bed-nâm (F.)	ber-dâr (F.)	bî-dem (F.)
bedr (A.)	bereket (A.)	bî-derd (F.)
bed-ter (F.)	ber-hûrdâr(F.)	bi-dirîg (F.)
beg (T.)	ber-hurdârlık(F.)	bî-elvân (F.)
begen- (T.)	beri (T.)	bî-gam (F.)
begayet (F.,A.)	berk (T.)	bigi (T.)
beglig (T.)	beriyе (A.)	bî-gümân(F.)
behey (T.)	bes (F.)	bîhaber(F.,A.)
behişt (F.)	besi (T.)	bî-hadd (F.)
behremend(F.)	besle- (T.)	bî-hod (F.)
bekâ (A.)	beşâret (A.)	bî-kân (F.)
bekle- (T.)	beşik (T.)	bî-kâr (F.)
bel (T.)	beşinci (T.)	bî-karâr (F.)

bî-kıyâs (A.,F.)	biş (T.)	buçuk (T.)
bil- (T.)	bî-şerî'at(F.,A.)	budak (T.)
bil (T.)	bit- (T.)	buda- (T.)
bildür- (T.)	biti (T.)	bug (T.)
bile (T.)	bî-vefâ (F.,A.)	bugday (T.)
bilelik (T.)	biz (T.)	bugün (T.)
bilin- (T.)	bizâr (F.)	bugünkü (T.)
bî-lisân(F.,A.)	bog- (T.)	bugz (A.)
bişiş (T.)	bogaz (T.)	buhl (A.)
bişişlik (T.)	bogazla- (T.)	bul (T.)
bişişlü (T.)	bogıl- (T.)	buluş- (T.)
bi'llah (A.)	bol (T.)	bulut (T.)
bilme (T.)	boncuk (T.)	buna- (T.)
bilmeklik (T.)	borç (T.)	bunca (T.)
bî-mekân (F.,A.)	bostân (F.)	bura (T.)
bî-mezheb (F.,A.)	boş (T.)	buran (T.)
bî-millet (F.,A.)	boşal- (T.)	burc (A.)
bin (T.)	boşan- (T.)	burı- (T.)
binâ (A.)	boşı (T.)	buşu- (T.)
bî-nazîr (F.)	boya- (T.)	bûtın (T.)
bindür- (T.)	boyan-(T.)	buy (F.)
bin- (T.)	boylu (T.)	buyruk (T.)
bî-nihâyet (F.,A.)	boyun (T.)	buyur- (T.)
bî-nişân (F.)	boz- (T.)	buz (T.)
bî-pâyân(F.,A.)	bozayaz- (T.)	bühtân (A.)
bir (T.)	boz pusarık (T.)	bük- (T.)
birbiri (T.)	bölük (T.)	bülbül (F.)
birden(T.)	börk (T.)	bünyâd (F.)
bî-reng (F.)	böyle (T.)	bürd-bar (F.)
birik- (T.)	böylesi (T.)	bürhân (A.)
birlik (T.)	bu (T.)	büran (F.)
biryân (F.)	bucak (T.)	büt-hâne (F.)

büt-îmân (F.)	cevşen (F.)	çağır-(T.)
bütün (T.)	cevr (A.)	çağrış- (T.)
C	cezâ (A.)	çağşaban (T.)
câhil (A.)	cezîre (A.)	çaha (T.)
câhillik (A.)	cidd (A.)	çak- (T.)
câm (F.)	ciger (F.)	çakıldak (T.)
cân (F.)	cihân (F.)	çalab (T.)
cânân (F.)	cihet (A.)	çal- (T.)
cânavâr (F.)	cim (A.)	çalın-(T.)
cân-bâz (F.)	cinân (A.)	çalış- (T.)
cândan (F.)	cinâyet (A.)	çalkan- (T.)
câni (F.)	cin (A.)	çâpük (T.)
cânlan- (T.)	cisim (A.)	çardag (F.)
cânlu (F.)	cömerd (F.)	çâre (F.)
cânsuz (F.)	cû (F.)	çarh (F.)
cay-gah (F.)	cur'a (A.)	çarh-ı felek (F.).
câzû (F.)	cûş (F.)	çârsû (F.)
cefâ (A.)	cübbe (A.)	çat- (T.)
cehâlet (A.)	cümle (A.)	çav (T.)
cehd (A.)	cünbiş (F.)	çavuş (T.)
cehennem (A.)	cürm (A.)	çaylak (T.)
cem' (A.)	cüvân (F.)	çay (T.)
cemâ't (A.)	cüz'ıyyât (A.)	çek- (T.)
cemâl (A.)	Ç	çeküç (T.)
cenâze (A.)	çabük-baz (F.).	çeng (F.)
ceng (F.)	çadır (F.)	çerâg (F.)
cennet (A.)	çag (T.)	çerb (F.)
cevâb (A.)	çaga (T.)	çerge (T.)
cevher (A.)	çagada (T.)	çeri (T.)
cevherî (A.)	çagide (T.)	çeşm (A.)
cevlân (T.)	çağırçagla- (T.)	çeşme (F.)
		çeşni (F.)

çeşte (F.)	çün (F.)	dayan- (T.)
çetr (F.)	çünkü (F.)	defter(A.)
çevgân (F.)	çürüt- (T.)	deg- (T.)
çevik (T.)	d	deger (T.)
çevri (T.)	dâd (F.)	degil (T.)
çevürü (T.)	dad- (T.)	degin (T.)
çeynen- (T.)	dâg (T.)	degirmen (T.)
çık- (T.)	dağıl- (T.)	degirt- (T.)
çırâk (F.)	daha (T.)	değiş (T.)
çıyan (T.)	dahı (T.)	degşür- (T.)
çiçek (T.)	dâim (A.)	degirmenci (T.)
çift (T.)	dâima (A.)	dehr (A.)
çig (F.)	dak - (T.)	dehrî (A.)
çile (T.)	dakın- (T.)	dek (T.)
çirkin (F.)	dal (T.)	delâlet (A.)
çizgin- (T.)	dal- (T.)	deldür- (T.)
çobanlık (T.)	damak (T.)	del- (T.)
çogaç (T.)	dane (T.)	deli (T.)
çok (T.)	daniş- (T.)	delilik (T.)
çokal (T.)	danişman (T.)	delîm (T.)
çokallu (T.)	danişug (T.)	dem (F.)
çoklîg (T.)	daniş (T.)	dem-beste (F.)
çomak (T.)	danişmend (T.)	demin (T.)
çökük (T.)	dâr (A.)	demir (T.)
çök- (T.)	dâr (F.)	derme- (T.)
çöp (T.)	darb (A.)	dem-sâz (F.)
çöz- (T.)	dartın- (T.)	deniz (T.)
çukal (T.)	datlu (T.)	denk (T.)
çukur (T.)	da'vâ (A.)	depele- (T.)
çûl (T.)	davar (T.)	depren- (T.)
çulhâ (T.)	da'vet (A.)	der- (T.)
çuvaldız (T.)		derbân (F.)

derd (F.)	devre (A.)	dîvâne (F.)
derdlü (F.)	deyyân (A.)	dîvâr (F.)
derece (A.)	deyyâr (A.)	divşür- (T.)
dere (T.)	didar (F.)	diyânet (A.)
dergâh (F.)	di- (T.)	diyâr (A.)
deri (T.)	dik- (T.)	diz (T.)
deriçe (T.)	diken (T.)	diz- (T.)
derin (T.)	dil (F.)	dogâ (T.)
dermân (F.)	dilber (F.)	dog- (T.)
der-miyân (F.)	dildâr (F.)	dogrı (T.)
de- (T.)	dile- (T.)	dogruluk (T.)
ders (A.)	dilek (T.)	dokı- (T.)
dertsüz (F.)	dil-peziâr (F.)	dokın- (T.)
dervâze (F.)	dilsüz (F.)	dokuz (T.)
derviş (F.)	dimâg (T.)	dol- (T.)
dervîşlik (F.)	dinâr (A.)	dolan- (T.)
deryâ (F.)	dîn (A.)	don- (T.)
derzi (F.)	dinil- (T.)	dost (F.)
destân (F.)	dinle- (T.)	dög- (T.)
destâr (F.)	dinme- (T.)	dök- (T.)
deste (F.)	direk (T.)	dölen- (T.)
dest-gîr (F.)	dir- (T.)	dön- (T.)
destûr (F.)	dirgür (T.)	dördünci (T.)
destûrsuz (F.)	dirgen (T.)	dört (T.)
deş- (T.)	diri (T.)	döşecik (T.)
devâ (F.)	dirîg (F.)	döşe- (T.)
deve (T.)	dirlik (T.)	döşek (T.)
devir (A.)	dişi (T.)	döy- (T.)
devlengeç (T.)	diş (T.)	du'â (A.)
devlet (A.)	dit- (T.)	dudak (T.)
devletlü (A.)	dîv (F.)	duduksuz (T.)
devrân (A.)	divân (F.)	dur- (T.)

duraç (T.)	e	el (T.)
durak (T.)	ebed (A.)	elbet (T.)
duş (T.)	ebedî (A.)	elçi (T.)
dut- (T.)	ebleh (A.)	elest (A.)
duy- (T.)	ebu (A.)	elif (A.)
duzak (T.)	ecel (A.)	elli (T.)
düğün (T.)	ecelsüz (A.)	elsüz (T.)
düked- (T.)	ece (F.)	elvan (A.)
dükeli (T.)	edâ (F.)	emân (A.)
düken- (T.)	edeb (A.)	emânet (A.)
dükkân (A.)	edepsüz (A.)	emcek (T.)
dün (T.)	et- (T.)	emek (T.)
dünyâ (A.)	efgân (F.)	em- (T.)
dünyâlıg (A.)	efreng (F.)	emîn (A.)
dünyâ-perestlik(A.,F.)	efsâne (F.)	emînlik (A.)
dür (F.)	eger (T.)	emir (A.)
dür-dâne (F.)	egerçi (T.)	emre (T.)
dürrâc (A.)	egle- (T.)	en (T.)
dürüst (F.)	eglence (T.)	enbiyâ (A.)
düş (T.)	eglen- (T.)	endâm (F.)
düş- (T.)	egri (T.)	endîşe (A.)
düşmân (F.)	ergilik (T.)	er (T.)
düşür- (T.)	ehl (A.)	eren (T.)
düşvâr (F.)	ejderhâ (F.)	er- (T.)
düşvârlık (F.)	ek- (T.)	eri- (T.)
düt- (T.)	ekin (T.)	erik (T.)
dütün (T.)	ekinci (T.)	erişgen (T.)
düz (T.)	eksiklik (T.)	erit- (T.)
düz- (T.)	eksil- (T.)	erkân (A.)
düzen- (T.)	eksü (T.)	erkek (T.)
düzenlik (T.)	eksük (T.)	erlik (T.)
düzül- (T.)		erte (T.)

esbâb (A.)	eydür- (T.)	fazl (A.)
es- (T.)	eyerlen- (T.)	fehm (A.)
esen (T.)	eyid- (T.)	fekad (A.)
esenle- (T.)	eyle (T.)	felek (A.)
eser (A.)	eylük (T.)	fenâ (A.)
eserlü (A.)	eyin (T.)	ferâgât (A.)
esfel (A.)	eyü (T.)	ferâgatlık(A.)
eshab (A.)	eyüce (T.)	ferâh (A.)
esil- (T.)	ez (T.)	ferâş (A.)
esîr (T.)	ezân (A.)	ferec (A.)
esirge- (T.)	ezberle- (T.)	ferik (A.)
esri- (T.)	ezel (A.)	ferş (A.)
esrit- (T.)	ezelî (A.)	ferişte (F.)
eslen- (T.)	f	fermân (F.)
eski (T.)	fagfûr (A.)	ferrâş (A.)
esrâr (A.)	fahr (A.)	ferseng (F.)
esrik (T.)	fak (A.)	feryâd (F.)
esriklik (T.)	fakı (A.)	ferzend (F.)
eş (T.)	fâkılık (A.)	fesâd (A.)
eş- (T.)	fakîr (A.)	fetvâ (A.)
eşkere (F.)	fâl (A.)	fevk (A.)
eşyâ (A.)	fânî (A.)	fırsat (A.)
et (T.)	farig (A.)	fısilâda- (T.)
et- (T.)	fârik (A.)	fisk (A.)
etek (T.)	farîza (A.)	fidâ (A.)
ev (T.)	farz (A.)	figân (F.)
evet (T.)	fâsık (A.)	fikir (A.)
evliyâ (A.)	fâsid (A.)	fırâk (F.)
evren (T.)	fâş (F.)	fitne (A.)
evvel (A.)	fâtiha (A.)	furkân (A.)
evvelki (A.)	fâyide (A.)	fuzûl (A.)
ey (T.)		fuzûllık (A.)

fûlân (A.)	geçmiş (T.)	giriş (T.)
fûrkat (A.)	geçür- (T.)	giryân (F.)
g	gedâ (F.)	giy- (T.)
gâfil (A.)	gedil- (T.)	gizle- (T.)
gafillik (A.)	gel- (T.)	gizli (T.)
gaflet (A.)	gemi (T.)	göbek (T.)
gâh (F.)	genc (T.)	göç- (T.)
gâib (A.)	geniz (T.)	göçgünci (T.)
galaba (A.)	gensüz (T.)	gök (T.)
gam (A.)	gerçek (T.)	gökçek (T.)
gammâz (A.)	gerçeklik (T.)	gökren (T.)
gammâzlık (A.)	gerçi (F.)	gönel- (T.)
ganî (A.)	gerdân (F.)	gönül (T.)
ganîmet (A.)	gerek- (T.)	göl (T.)
garb (A.)	ger- (T.)	gölge (T.)
garîb (A.)	geşt (F.)	gönder- (T.)
garîbçe (A.)	getir- (T.)	gönen- (T.)
garîbse- (A.)	gevde (T.)	gönlek (T.)
gark (A.)	gevher (F.)	gönülsüz (T.)
gassâl (A.)	gevhersüz (F.)	gör- (T.)
gavga (T.)	gey- (T.)	görklü (T.)
gavvâs (A.)	gez- (T.)	göster- (T.)
gaybet- (Z.)	gilmân (F.)	götür- (T.)
gâyet (A.)	gibi (T.)	göynük (T.)
gayret (A.)	gibice (T.)	göz (T.)
gayretsüz (A.)	gice (T.)	gözet- (T.)
gayrı (A.)	gid- (T.)	gözü (T.)
gazâ (A.)	gine (T.)	gözle (T.)
gazal (F.)	gir- (T.)	gözsüz (T.)
gâzî (A.)	girdâr (F.)	gubâr (F.)
geç- (T.)	gird- (F.)	gufrân (A.)
	giriftâr (F.)	gulgul eyle- (T.)

gurbet (A.)	güzer it- (T.)	halk (A.)
gurbetlik (A.)	güz (T.)	hâllen- (A.)
gusl (A.)	güzide (F.)	halvet (A.)
gussa (A.)	güzin (F.)	ham (F.)
gûşede (F.)	h	hamle (A.)
güç (T.)	hâ (T.)	hâmûş (F.)
güçlü (T.)	haber (F.)	han (F.)
güt- (T.)	haberdâr(A.)	handân (F.)
güftâr (F.)	habîb (A.)	hâne (F.)
güft (F.)	habs (A.)	hânedân (F.)
gügercin (T.)	hac (A.)	hânende (F.)
güher (F.)	hâcât-gah (A.,F.)	hanüman (F.)
gül (F.)	hâce (F.)	hân (F.)
gülbeng (F.)	hâcet (A.)	hâr (F.)
gül- (T.)	hâcî (A.)	harâb (A.)
güldür- (T.)	hadd (A.)	harâbât (A.)
gülistân (F.)	hadîs (A.)	harâblık (A.)
gülişgen (T.)	hâk (F.)	harâm (A.)
gülrek (T.)	hak (A.)	harâmî (A.)
gül-zâr (F.)	hâki (F.)	harc (A.)
gümân (F.)	hakîkat (A.)	harca- (A.)
güm-râh (F.)	hâkim (A.)	harceyle- (F.)
gümüş (T.)	hakîr (A.)	harekât (A.)
gün (T.)	hâl (A.)	hareket (A.)
güneh (F.)	halâs (F.)	harici (A.)
güneş (T.)	halâyık (A.)	harîdâr (A.)
gür (T.)	hâldeş (A.)	harîf (A.)
güreş- (T.)	hâle (A.)	harîr (A.)
güreş (T.)	hâlik (A.)	hâs (A.)
güvece (T.)	halîl (A.)	hasad (A.)
güzâf (F.)	hâlis (A.)	hased (A.)
güzel (F.)		hâsıl (A.)

hâsıla (A.)	hazret (A.)	hıyânet (A.)
haslet (A.)	hece (A.)	hicâb(A.)
hasım (A.)	hekîm (A.)	hicrân (A.)
hasret (A.)	helâk (A.)	hicr (A.)
hasta(F.)	helâl (A.)	hîç (F.)
hâşâ (A.)	hele (T.)	hidâyet (A.)
haşır (A.)	hem (F.)	hikâyet (A.)
hatt (A.)	hemân (F.)	hikmet (A.)
hatâ (A.)	hemîşhem-râz (F.)	hilâf (A.)
hatar a	hem-rah (F.)	hilâl (A.)
hâtır (A.)	hem-raz (F.)	hil'at (A.)
hatun (T.)	henüz (F.)	himmet (A.)
havâle (A.)	hep (F.)	hisâb (A.)
havf (A.)	hepisi (F.)	hitâb (A.)
havsala (A.)	her (F.)	hitam (A.)
havz (A.)	hergiz (F.)	ho (F.)
hay (T.)	hevâ (A.)	hoca (F.)
hayâl (A.)	hevâî (A.)	hod (F.)
hayâli (A.)	hevast (A.)	hod-bîn (F.)
hayât (A.)	heves (A.)	hon (F.)
hayır (A.)	hevl (A.)	hor (F.)
hayli (A.)	hey (T.)	horluk (F.)
hayr (A.)	heybe (F.)	horus (F.)
hayrân (A.)	heybetlü (A.)	hoş (F.)
hayvân (A.)	hezâr (F.)	hoşluk (F.)
hayy (A.)	hıdmet (A.)	hoşnud (F.)
hazer (A.)	hıncır (A.)	hoyrat (F.)
hâzır (A.)	hırka (A.)	hû (F.)
hâzırlık (A.)	hırman (F.)	hûb (F.)
hazin (A.)	hırs (A.)	hudâ' (F.)
hazîne (A.)	hısım (A.)	hudâvendgâr (F.)
hazne (A.)	hışm (F.)	hulk (A.)

hulle (A.)	ısıcak (T.)	ihtiyâr (A.)
humâr (A.)	ısladur- (T.)	ikab (A.)
hûr (A.)	ısmarla- (T.)	iki (T.)
hûrî (A.)	ıssı (T.)	ikilik (T.)
hurd (A.)	ıssuz (T.)	ikinci (T.)
hurrem (A.)	ıssuzluk (T.)	ikindi (T.)
huşyar (F.)	ışık (T.)	iklîm (A.)
hut (A.)	ışk (A.)	ikrâr (A.)
hûy (A.)	ışklu (A.)	il (T.)
hüccet (A.)	ışksuz (A.)	ilâ (A.)
hüccetlü (A.)	ıvâz (A.)	ilâhî (A.)
hücre (A.)	ıyâl (A.)	ile (T.)
hükm (A.)	ıyân (A.)	iled- (T.)
hümâ (A.)		ileri (T.)
hürmetlü (A.)	İ	ileriki (T.)
hüner (F.)	ibâdet (A.)	ilk(T.)
hünerlü (F.)	iblîs (A.)	iley (T.)
hüner-mend (A.,F.)	ibret (A.)	illâ (A.)
hüsn (A.)	icâzet (A.)	ilm (A.)
hüve (A.)	iç (T.)	imâm (A.)
hüzn (A.)	iç- (T.)	îmân (A.)
	içerü (T.)	îmânsuz (A.)
İ	için (T.)	imâret (A.)
ılan (T.)	içinde (T.)	imdi (T.)
ılduz (T.)	içindeki (T.)	imkân (A.)
ılı- (T.)	içre (T.)	in- (T.)
ınık- (T.)	iftâr (A.)	în (F.)
ırak (T.)	ig (T.)	inan- (T.)
ıraklık (T.)	igne (T.)	inâyet (A.)
ırı- (T.)	ihlâs (A.)	ince (T.)
ırmak (T.)	ihsân (A.)	incîl (A.)
		incit- (T.)

incü (T.)	işle- (T.)	kadîm (A.)
indür- (T.)	işret(A.)	kâdir (A.)
inile- (T.)	iv (T.)	kâf (A.)
insân (A.)	ivaz (A.)	kafes (F.)
intihâ (A.)	iven (T.)	kâfile (A.)
intizar (A.)	iyân (A.)	kâfir (A.)
intikâm (A.)	iz (T.)	kaftan (T.)
intizâr (A.)	iyal (A.)	kâğıd (A.)
ip (T.)	iye (T.)	kahr (A.)
iplik (T.)	ize- (T.)	kâhil (A.)
ir- (T.)	izhar (A.)	kâide(A.)
i'râb (A.)	izle- (T.)	kâim (A.)
ir- (T.)	izzet (A.)	kakı- (T.)
irfân (A.)	izzetlü (A.)	kal- (T.)
irgür- (T.)	k	kâl (A.)
iriş- (T.)	kaba (T.)	kalb (A.)
irkek (T.)	kab (T.)	kaldur- (T.)
irkil- (T.)	kabilyet (A.)	kâle (A.)
irte (T.)	kâbin (F.)	kalem (A.)
îsâr (A.)	kabir (A.)	kalıb (A.)
ise (T.)	kabûl (A.)	kalın (T.)
islâm (A.)	kabz (A.)	kalk- (T.)
isnâd (A.)	kaç (T.)	kalkan (T.)
iste- (T.)	kaç- (T.)	kallâş (A.)
istigfâr (A.)	kaçan (F.)	kalû (A.)
isyân (A.)	kadar (T.)	kâm (A.)
iş (T.)	kadd (F.)	kâmet (A.)
işâret (A.)	kadeh (F.)	kamış (T.)
işbu (T.)	kadem (A.)	kamî (F.)
işid- (T.)	kademe (A.)	kâmil (A.)
işmar (A.)	kâdırlık (A.)	kamu (T.)
işik (T.)		kan (T.)

kanâ'at (A.)	karış (T.)	kaza (A.)
kanad (T.)	karış- (T.)	kazan- (T.)
kanadlu (T.)	karın (T.)	kazanç (T.)
kanadsuz (T.)	karpuz (T.)	kazançlu (T.)
kana- (T.)	karşu (T.)	kazan (T.)
kanatlan- (T.)	kartal (T.)	kâzî (A.)
kanca (T.)	kasd (A.)	kebâb (F.)
kancaru (T.)	kâsırlık (A.)	kebîr (A.)
kanda (T.)	kaş (T.)	keçek (T.)
kandîl (A.)	kat (T.)	kefen (T.)
kan- (T.)	kat- (T.)	keffe (A.)
kandur- (T.)	katır (T.)	keklik (T.)
kangı (T.)	kâtib (A.)	kelâm (A.)
kanı (T.)	katlan- (T.)	keleci (MOĞ.)
kanlı (T.)	katran (T.)	kelime (A.)
kanlu (T.)	katre (A.)	kem (F.)
kap- (T.)	kavî (T.)	kemter (F.)
kapıl- (T.)	kavil (A.)	kemür- (T.)
kapucı (T.)	kavim (A.)	kenâr (F.)
kar (T.)	kavuş-(T.)	kendi (T.)
kâr (F.)	kaya (T.)	kendüzi (T.)
kara (T.)	kayıd (A.)	kendüsüz (T.)
karanu (T.)	kaygu (T.)	kenz (A.)
karanluk (T.)	kaygulu (T.)	kerâmet (A.)
karar (T.)	kaygusuz (T.)	kerem (A.)
kararmış (T.)	kayık- (T.)	kerîm (A.)
karavaş (T.)	kâyım (A.)	kerkes (F.)
kardaş (T.)	kayır- (T.)	kerpiç (T.)
karga (T.)	kayısı (T.)	kerrûb (A.)
kargu (T.)	kayna- (T.)	kervân (F.)
karı- (T.)	kaynat- (T.)	kes (T.)
karınca (T.)	kaz (T.)	kesâd (A.)

kes- (T.)	kıymet (A.)	kolmaş (T.)
kese (T.)	kıymetlü (A.)	kon- (T.)
kesemnâ (A.)	kız (T.)	konşu (T.)
kesil- (T.)	kızan (T.)	konuk (T.)
keşf (A.)	kız- (T.)	kop- (T.)
keşîş (A.)	kızdur- (T.)	kopuz (T.)
kevn (F.)	kızgın (T.)	korhulı (T.)
kevser (A.)	kızıl (T.)	korıcı (T.)
key (T.)	kibr (A.)	korın- (T.)
keyfiyet (A.)	kiçi (T.)	korı- (T.)
keyvan (F.)	kil (A.)	kork-(T.)
kez (T.)	kilise (Y.)	korku (T.)
kezek (T.)	kim (T.)	koş- (T.)
kible (A.)	kimin (T.)	kot- (T.)
kıgur- (T.)	kimse (T.)	kov- (T.)
kıl- (T.)	kîne (F.)	kovan (T.)
kılavuz (T.)	kir (T.)	koyucu (T.)
kılınç (F.)	kiriş (T.)	koyun (T.)
kınalı (T.)	kîse (F.)	koy- (T.)
kına- (T.)	kisvet (A.)	koz (T.)
kır- (T.)	kişi (T.)	köhne (F.)
kırk (T.)	kitâb (A.)	kök (T.)
kısmet (A.)	ko (T.)	kömür (T.)
kıs- (T.)	koca (T.)	köpri (T.)
kış (T.)	kocal- (T.)	köpüg (T.)
kışla- (T.)	koç (T.)	kör (T.)
kıyâm (A.)	ko- (T.)	körüg (T.)
kıvan- (T.)	kodukı (T.)	kösüle- (T.)
kıy- (F.)	koğa (T.)	köşk (T.)
kıyâmet (A.)	koku (T.)	kuç- (T.)
kıyâs (A.)	kolay (T.)	kudret (A.)
kıyl (A.)	kol (T.)	kuds (A.)

kul (T.)	kürsi (A.)	ma'bûd (A.)
kulak (T.)	küs-(T.)	ma'den (A.)
kulaksuz (T.)	kût (T.)	ma'deni (A.)
kule (T.)	İ	mahf (A.)
kullan- (T.)	lâ (A.)	magbûn (A.)
kulluk (T.)	lâ-cerem (A.)	magfûr (A.)
kurı (T.)	lahza (A.)	magrib (A.)
kur- (T.)	la'în (A.)	magrûr (A.)
kur'ân (A.)	lâkin (A.)	mahabbet (A.)
kurbân (A.)	lâl (A.)	mahalle (A.)
kurbânlig (A.)	lâ-mekân (F.,A.)	mahbûs (A.)
kurd (T.)	la'net (A.)	mahfi (A.)
kurtar- (T.)	lâ-şerîk (F.,A.)	mahfil (A.)
kurtulmaklık (T.)	latîf (A.)	mâh (F.)
kurutmak (T.)	lâyık (A.)	mahkûm (A.)
kusûr (A.)	lâzım (A.)	mahlûk (A.)
kuş (T.)	ledün (A.)	mahlûkat (A.)
kuşag (T.)	leşker (F.)	mahrûm (A.)
kuşan- (T.)	levh (A.)	maşşer (A.)
kutb (A.)	levlâk (A.)	mahv (A.)
kuvvet (A.)	levn (A.)	mahzûn (A.)
kuvvetlü (A.)	leyl (A.)	makâm (A.)
kuyı (T.)	leylek (F.)	makber (A.)
kuzu (T.)	lezzet (A.)	makbûl (A.)
küfr (A.)	libâs (A.)	maksûd (A.)
kül (T.)	lisân (A.)	maksûrât (A.)
külhân (F.)	lokma (T.)	ma'kûlât (A.)
küllî (A.)	lutf (A.)	mâl (A.)
külüng (F.)	lüle (T.)	mâlik (A.)
kün (A.)	m	ma'mûr (A.)
künc (F.)		ma'mûrlig (A.)
kürelig (T.)		mancınıg (F.)

ma'nî (A.)	melûl (A.)	mevlâ' (A.)
manzûr (A.)	menâre (A.)	mevzûn (A.)
mar (F.)	menend (F.)	meydân (A.)
maraz (A.)	meni (F.)	meyhâne (F.)
ma'rifet (A.)	menkûr (A.)	mey (F.)
mâsivâ (A.)	mensûh (A.)	meyl (A.)
ma'siyyet (A.)	menşûr (A.)	meyyit (A.)
maslahat (A.)	menzil (A.)	mezâd (A.)
ma'sûm (A.)	mercân (A.)	mezheb (A.)
maşrık (A.)	merci' (A.)	mezil (A.)
ma'şûk (A.)	merdân (F.)	mihmân (F.)
mât (A.)	merdâne (F.)	mihnet (A.)
ma'zûl (A.)	merdûd (A.)	mihrâb (A.)
me'âb (A.)	merg-zâr (F.)	mihr (A.)
mecâl (A.)	merhem (A.)	mikdâr (A.)
mechûl (A.)	merkeb (A.)	milk (A.)
meclis (A.)	mescid (A.)	millet (A.)
meded (F.)	mesel (A.)	minber (A.)
medh (A.)	meselâ (A.)	minkâr (A.)
medrese (A.)	meskenet (A.)	minnet (A.)
meger (F.)	mest (F.)	mi'râc (A.)
mekân (A.)	mestân (F.)	misâl (A.)
mekkâr (A.)	mestûr (A.)	miskâl (A.)
mekr (A.)	meşakkat (A.)	miskîn (A.)
mekseb (A.)	meşâyih (A.)	miskînlik (A.)
melâik (A.)	meşgûl (A.)	misl (A.)
melâl (A.)	meşhed (A.)	mismil (F.)
melâmet (A.)	meşhûr (A.)	mîşe (F.)
melâmetlik (A.)	meşrû'ât (A.)	miyân (F.)
melek (A.)	meta' (A.)	mizân (A.)
melekût (A.)	mevc (A.)	mu'allak (A.)
melik (A.)	mevcûd (A.)	mu'amele (A.)

mu'cizât (A.)	mübtelâ (A.)	müslümân (A.)
mugaylân (A.)	mübtelâ (A.)	müşâhade (A.)
muhakkik (A.)	mücâhede (A.)	müşerref (A.)
muhâl (A.)	mücerred (A.)	müşkil (A.)
muhalif (A.)	mücrim (A.)	müşk (F.)
muhâs (A.)	müdâm (A.)	müşrik (A.)
muhîb (A.)	müdde' (A.)	müştâk (A.)
muhkem (A.)	müdebbir (A.)	müşteri (A.)
muhlis (A.)	müderris (A.)	müyesser (A.)
muhtâc (A.)	müezzin (A.)	müzd (F.)
muhtasâr (A.)	müezzinlik (A.)	n
muhteşem (A.)	müflis (A.)	nâ-çâr (F.)
mukâbil (A.)	müfsidi (A.)	nâdân (F.)
mukarrreb (A.)	müftî (A.)	nâgâh (F.)
mûm (F.)	mühmel (A.)	nagam (A.)
mumlu (F.)	mümeyyiz (A.)	nâ-gehân (F.)
mun'im (A.)	mü'min (A.)	nahcîr (F.)
mûnis (A.)	münâcât (A.)	nâ-kâm (F.,A.)
muntazır (A.)	münâfik (A.)	nakd (A.)
murâd (A.)	müneccim (A.)	nâkıs (A.)
murdâr (F.)	münevver (A.)	nakış (A.)
murg (F.)	münezzeh (A.)	nakkâş (A.)
musahhar (A.)	münker (A.)	nâle (F.)
mushaf (A.)	münkir (A.)	nâliş (F.)
muştula- (A.)	müntehâ (A.)	nâm (A.)
muştuluk (A.)	mürebî (A.)	nâ-merd (F.)
mutî' (A.)	mürekkeb (A.)	nâmî (A.)
mutlak (A.)	mürîd (A.)	nâmûs (A.)
mutlaka (A.)	mürşid (A.)	nâr (A.)
muvafik (A.)	mürted (A.)	nâra (A.)
mübârek (A.)	mürüvvet (A.)	nâ-reste (F.)
mübâriz (A.)	müsâfir (A.)	

nasîb (A.)	nidâ (A.)	obrıl- (T.)
nasîbli (A.)	nigâh (F.)	ocag (T.)
nasîhat (A.)	nigâr (F.)	od (A.)
nasûh (A.)	nihân (F.)	oglan (T.)
nâs (A.)	nihâyet (F.)	oglancuk (T.)
nâz (A.)	nihâyetsüz (F.)	ogul (T.)
nazar (A.)	niheng (F.)	ok (T.)
nâzûk (A.)	nikâb (F.)	oku- (T.)
ne (F.)	ni'met (A.)	ol- (T.)
nebât (A.)	nisâr (A.)	olok dem(T.)
nebî (A.)	nisbet (A.)	omuz (T.)
neci (F.)	nisyân (A.)	on (T.)
necm (A.)	nişân (A.)	oniki (T.)
neden (T.)	nişânsuz (A.)	onul- (T.)
nefes (A.)	nitelig (T.)	ora- (T.)
nefha (A.)	niteliksüz (T.)	ordu (T.)
nefîr (A.)	niyâz (A.)	ortalan- (T.)
nefs (A.)	niye (T.)	orta (T.)
nehâr (A.)	niyet (A.)	oruc (F.)
nehy (A.)	noksân (A.)	ot (T.)
nelig (T.)	nokta (A.)	otlag (T.)
nerdübân (F.)	nöker (MOĞ.)	otla- (T.)
nerede (T.)	nukl (A.)	otur- (T.)
nesil (A.)	nûr (A.)	otuz (T.)
nesne (A.)	nûş (F.)	ova (T.)
neşter (F.)	nutfe (A.)	oyna- (T.)
nev' (F.)	nükte (A.)	oynat- (T.)
nevâle (A.)	nüvaht (F.)	Ö
nevâz (F.)	nüzûl (A.)	öd (T.)
nevbet (F.)	Ö	ög- (T.)
nice (T.)	o (T.)	örgen- (T.)
niçün (T.)		

öğret (T.)	pâdişâhsuz (F.)	pîş (F.)
ögsüz (T.)	pâk (F.)	pîşe (F.)
ögüd- (T.)	palâs (F.)	pişmân (F.)
ögütle- (T.)	palheng (F.)	piyâle (F.)
öküş (T.)	panbug (T.)	poyraz (Y.)
öküz (T.)	pâre (F.)	pûl (F.)
ölçe- (T.)	pâs ol- (T.)	pullık (F.)
öl- (T.)	paşa (T.)	pusaruk (T.)
öldür- (T.)	pâyân (F.)	pusu (T.)
ölü (T.)	pâyânlu (F.)	pût (A.)
ölüm (T.)	pâyânsuz (F.)	pür (F.)
ömür (A.)	pâyidâr (F.)	pür-sûz (F.)
ön- (T.)	pâyimâl (F.)	r
önce (T.)	pehlevân (F.)	rab (A.)
öp- (T.)	penbe (F.)	ra'd (A.)
ördek (T.)	pençe (F.)	râhat (A.)
ör- (T.)	pend (F.)	râh (A.)
ört- (T.)	perâkende(F.)	rahîm (A.)
öt- (T.)	perde (F.)	rahîmlık (A.)
öte (T.)	perdesüz (F.)	rahm (A.)
ötürü (T.)	perî (F.)	rahmân (A.)
öyle (T.)	perîşân (F.)	rahmet (A.)
öylelik (T.)	perrân (F.)	rast (F.)
öz (T.)	pertev (F.)	rayigan (F.)
özen- (T.)	pervâne (F.)	râyihan (F.)
özge (T.)	pervâz (F.)	râz (F.)
özür (A.)	pes (F.)	râz-dâr (F.)
p	peygamber (F.)	râz-daş (F.)
pâ-bend (F.)	peygamberlik (F.)	râzî (F.)
pâdişâh (F.)	peymâne (F.)	rebâb (A.)
pâdişâhlık (F.)	pinhân (F.)	recâ (A.)
	pîr (F.)	

refik (A.)	sabah (A.)	sakın- (T.)
rehber (F.)	sabreyle- (A.)	sâkî (A.)
remz (A.)	saçu (T.)	sakla- (T.)
renc (F.)	saçıl- (T.)	saksı (T.)
reng (F.)	sa'd (A.)	sal- (T.)
resm (A.)	saddâk (A.)	salaca (T.)
resûl (A.)	sadef (A.)	salâ (A.)
resûlu'l-lâh (A.)	sâd (F.)	salât (A.)
revâ (F.)	sâdık (A.)	salâvât (A.)
revân (F.)	sadır (A.)	salığ (T.)
rıdvân (A.)	saf (A.)	sâlih (A.)
rızâ (A.)	safâ (A.)	salkım (T.)
rızık (A.)	safâlık (A.)	sallan- (T.)
rindâne (F.)	sâfi (A.)	saltug (T.)
rind (F.)	sag (T.)	salus (F.)
risâlet (A.)	sag- (T.)	sâlûslık (F.)
riyâ (A.)	sagınç (T.)	san- (T.)
riyâlu (A.)	sagır (T.)	san'at (A.)
riyâzât (A.)	sagiş (T.)	sanem (A.)
rûh (A.)	saglık (T.)	sanı (T.)
ruhbân (A.)	sahavet (A.)	sanki (T.)
rumûz (A.)	sahha (A.)	sap- (T.)
rûşen (F.)	sâhib (A.)	sar- (T.)
rûz (A.)	sâhib-kırân(a, f)	sarar- (T.)
rûzigâr (F.)	sahne (A.)	sarây (F.)
rûkkân (A.)	sahra (A.)	sarı (T.)
rûkû' (A.)	sa'îd (A.)	sarıcı (T.)
rûkû'ât (A.)	sâ'im (A.)	sarıl- (T.)
S	sak (T.)	sarmaş- (T.)
sa'âdet (A.)	saka (A.)	sarp (T.)
sâ'at (A.)	sakal (T.)	sarplık (T.)
	sakallu (T.)	sarrâf (A.)

sarrâflıg (A.)	sekbân (F.)	ser-nigûn (F.)
sat- (T.)	sekiz (T.)	ser-te-ser (F.)
sataş- (T.)	sel (T.)	server (F.)
savâb (A.)	selâm (A.)	servi (F.)
savan (T.)	selâmet (A.)	ses (T.)
sav- (T.)	selâsil (A.)	setr (A.)
savaş (T.)	selâtîn (A.)	sevdâ (A.)
savaş- (T.)	sem' (A.)	sev- (T.)
savul- (T.)	semâ' (A.)	sevgili (T.)
savur- (T.)	semâvât (A.)	sevgü (T.)
savurt- (T.)	semir- (T.)	sevil- (T.)
sa'y (A.)	semirt- (T.)	sevin- (T.)
say- (T.)	sen (T.)	sevü (T.)
sayıl- (T.)	senlik (T.)	seyir (A.)
sayru (T.)	senlü (T.)	seyr- (A.)
sayvân (F.)	sensüz (T.)	seyrân (A.)
sayyâd (A.)	sepet (T.)	seyrân-geh (A.,F.)
sâz (F.)	ser (F.)	seyrek (T.)
sâzikâr (F.)	serâ (F.)	seyreyle- (A.)
sebak (A.)	serâb (F.)	seyyâh (A.)
sebeb (A.)	ser-â-ser (F.)	seyyid (A.)
sebil (A.)	ser-be-ser (F.)	sez- (T.)
sebûk-bâr (F.)	serçe (T.)	sıçra- (T.)
sebük-sâl (F.)	serd (F.)	sıdk (A.)
secde (A.)	ser-encâm (F.)	sıdur- (T.)
seç- (T.)	ser-gerdân (F.)	sıfat (A.)
seçegör- (T.)	ser-güzeş (F.)	sıfatlu (A.)
sefer (A.)	serheng (F.)	sıg- (T.)
segir- (T.)	ser-hoş (F.)	sıgın- (T.)
segirt- (T.)	ser-mâye (F.)	sın- (T.)
seher- (A.)	ser-mâyeli (F.)	sınduk (T.)
seher-gâh (A.,F.)	ser-mest (F.)	sınuk (T.)

sınur (T.)	soru (T.)	sûre (A.)
sır (A.)	sorucu (T.)	sûret (A.)
sıra (T.)	sorun- (T.)	susa- (T.)
sırât (A.)	sovuk (T.)	sûz (F.)
sırça (T.)	sovuklug (T.)	sûbhân (A.)
sırdaş (A.)	soy- (T.)	sücûd (A.)
sırf (A.)	soy (T.)	süçi (T.)
sırreyle- (A.)	soyla- (T.)	süd (T.)
sıy- (T.)	soyun- (T.)	süflî (A.)
sızı (T.)	sög- (T.)	sükker (A.)
sil- (T.)	sök- (T.)	sülûk (A.)
silkin- (T.)	sökel- (T.)	sünnet (A.)
simsârlık (A.)	söndür- (T.)	sünnî (A.)
sin (T.)	söyle- (T.)	sünük (T.)
sinek (T.)	söyün- (T.)	süpür- (T.)
sîne (F.)	sös- (T.)	sür- (T.)
sir (F.)	söz (T.)	süre (T.)
sited (F.)	su (T.)	süregör- (T.)
sivâ (A.)	su'âl (A.)	süril- (T.)
siyâh (A.)	subaşı (T.)	sürün- (T.)
siyâset (A.)	suç (T.)	süz- (T.)
siz (T.)	suçlu (T.)	süzül- (T.)
sôfi (A.)	suçsuz (T.)	Ş
sofilik (A.)	sûd (F.)	şâd (F.)
sogul- (T.)	sû'i (A.)	şâdılık(F.)
sohbet (A.)	sûk (A.)	şâdî (F.)
sol (T.)	sultân (A.)	şâh (F.)
sol- (T.)	sultânlig (A.)	şâhin (F.)
son (T.)	sulu (T.)	şahs (A.)
sonra (T.)	sun- (T.)	şâ'ir (A.)
sonuc (T.)	suna (T.)	şakı- (T.)
sor- (T.)	sûr (F.)	

şâkir (A.)	şem (A.)	şu (T.)
şakird (F.)	şems (A.)	şu'le (A.)
şân (F.)	şer (A.)	şû'leli (A.)
şâr (F.)	şerbet (A.)	şumâr (F.)
şarâb (F.)	şerh (A.)	şûr (A.)
şarâb-hâne (F.)	şer'î (A.)	şûrîde (F.)
şârdan (F.)	şerî'at (A.)	şûkr (A.)
şark (A.)	şerîk (A.)	
şart (A.)	şermisâr (F.)	t
şaş- (T.)	şeş (F.)	tâ (F.)
şaşı (T.)	şeş ol- (T.)	ta'alluk (A.)
şaşur- (T.)	şeşte-kopuz (T.)	tâ'at (A.)
şâyed (F.)	şevk (A.)	tabaka (A.)
şeb-gîr (F.)	şeyâtîn (A.)	tabakât (A.)
şebih (A.)	şeybet (A.)	tabî'at (A.)
şecer (A.)	şeydâ (F.)	tabîb (A.)
şeddâd (A.)	şeyh (A.)	ta'bîr (A.)
şefâ'at (A.)	şeyhlik (A.)	tâc (F.)
şefâ'atçı (A.)	şey' (A.)	tâcir (A.)
şefî' (A.)	şeytân (A.)	tad (T.)
şefkat (A.)	şî'ir (A.)	tag (T.)
şehâdet (A.)	şikâr (A.)	tagıl- (T.)
şehd (A.)	şikâyet (A.)	tahsîl (A.)
şehîd (A.)	şikeste (F.)	taht (A.)
şehir (F.)	şimdi (T.)	taht-gâh (A.)
şehriyâr (F.)	şîr (F.)	tahûr (A.)
şek (A.)	şirk (A.)	tak- (T.)
şekâvet (A.)	şîve (F.)	tâkat (A.)
şeker (F.)	şol (T.)	takaza (T.)
şekeristân (F.)	şolok dem (T.)	takıl- (T.)
şekl (A.)	şöhret (A.)	takrîr (A.)
şeksüz (A.)	şöyle (T.)	

takye (A.)	tasnîf (A.)	teleme (T.)
talagör- (T.)	taş- (T.)	temâşâ (A.)
tal- (T.)	taşı- (T.)	temi (T.)
taldur- (T.)	taşra (T.)	ten (T.)
taleb (A.)	tatlu (T.)	teneşir (T.)
tal (T.)	tat- (T.)	teng (F.)
tâlib (A.)	tava- (T.)	tenhâ (F.)
ta'lîm (A.)	tayag (T.)	ter (T.)
tâli' (A.)	tayan- (T.)	terâh (A.)
tama' (A.)	tay (T.)	terâzû (A.)
tamâm (A.)	tâze (F.)	terbiyet (A.)
tamar (T.)	tâze-kârlık (F.)	tercemân (A.)
tamla (T.)	ta'ziyet (A.)	terk (A.)
tamu (T.)	teberrâ (A.)	terk it- (A.)
tanık (T.)	teberrük (A.)	tersâ (F.)
tanişık (T.)	tecellî (A.)	tertîb (A.)
taniş- (T.)	tecellîyât (A.)	tesbîh (A.)
tan (T.)	tecribe (A.)	teslîm (A.)
tan- (T.)	tecrîd (A.)	teslîmlik (A.)
tanrı (T.)	tedbîr (A.)	teşbîh (A.)
tap- (T.)	tefekkür (A.)	teşvîş (A.)
tapdur- (T.)	teferrüc (A.)	tetig (T.)
tapu (T.)	teferrüc-gâh(A., F.)	tevbe (A.)
tapuc (T.)	tefrîd (A.)	teveccüh (A.)
tapulu (T.)	tefsîr (A.)	tevekkül (A.)
tar (T.)	tehî (F.)	tevfik (A.)
taras (T.)	tek (T.)	tevhîd (A.)
tarik (A.)	tekbîr (A.)	tevrât (A.)
tarîkat (A.)	tekebbür (A.)	tezvîr (A.)
tarlıg (T.)	teknecüg (T.)	tıfl (A.)
tart- (T.)	tekne (T.)	tılsım (A.)
târumâr (F.)	tekrâr (A.)	tîmâr (F.)

tın- (T.)	tudaş ol- (T.)	ugruluk (T.)
ticâret (A.)	tûfân (A.)	ugur (T.)
tiryâk (A.)	tugyân (A.)	ulak (T.)
tiz (T.)	tûl (A.)	ulaş- (T.)
tog- (T.)	tuman (F.)	ulu (T.)
togal- (T.)	tunc (T.)	ulûm (A.)
togra- (T.)	tur- (T.)	ulvî (A.)
togrı (T.)	turag (T.)	um- (T.)
togrılık (T.)	turvanda (F.)	ummân (A.)
tohum (F.)	tuş (T.)	umu (T.)
tok (T.)	tuşla- (T.)	un (T.)
toklık (T.)	tut- (T.)	unıd- (T.)
tokuz (T.)	tuydur- (T.)	ur- (T.)
tolan- (T.)	tuy- (T.)	urgan (T.)
tolap (T.)	tuz (T.)	uryân (A.)
tol- (T.)	tuzag (T.)	us (T.)
toldur- (T.)	türâb (A.)	usan- (T.)
tolı (T.)	tüt- (T.)	uslu (T.)
ton- (T.)	tütün (T.)	usûl (A.)
top (T.)	tüvânger (F.)	uş (T.)
topdan (T.)	u	uşan- (T.)
toprag (T.)	ubûdiyet (A.)	uşat- (T.)
topug (T.)	uc (T.)	uşşâk (A.)
tortusuz (T.)	uç- (T.)	utan- (T.)
tosbaga (T.)	uçmak (T.)	utaş (T.)
toy- (T.)	uçur-(T.)	utlu (T.)
toyla- (T.)	ud (T.)	ut- (T.)
toyur- (T.)	ufacık (T.)	uy- (T.)
toz- (T.)	ugra- (T.)	uyak- (T.)
tozlu (T.)	ugrı- (T.)	uy- (T.)
tucı (T.)	ugru (T.)	uyan- (T.)
tudak (T.)		uyanık (T.)

uyar- (T.)
uyhu (T.)
uz (T.)
uza- (T.)
uzad- (T.)
uzak (T.)
uzat- (T.)
uzun (T.)

ü

üç (T.)
üçüncü (T.)
üleş- (T.)
ümid (A.)
ümmet (A.)
ümmî (A.)
ün (T.)
üstâd (F.)
üst (T.)
üstün (T.)
üş (T.)
üşen- (T.)
üşü- (T.)
üşüt- (T.)
üt (T.)
üt- (T.)
üz- (T.)
üzre (T.)
üzül- (T.)
üzüm (T.)
üzüş- (T.)

v

vâcib (A.)
va'de (A.)
va'deyle- (A.)
vaff (A.)
vâh (A.)
vahdet (A.)
vak'a (A.)
vakit (A.)
vâlih (A.)
va'l-lâh (A.)
var (T.)
var- (T.)
varak (A.)
varlık (T.)
vasf (A.)
vâsıl (A.)
vasyet (A.)
vatan (A.)
vay (T.)
vâye (F.)
vebâl (A.)
vech (A.)
vefâ (A.)
vefâdâr (A.)
velâkin (F.)
velâyet (A.)
velî (A.)
veyil (A.)
vezir (A.)
vi'â (A.)

vilâyet (A.)
vîrân (F.)
vir- (T.)
virül- (T.)
visâl (A.)
vuhuş (A.)
vur- (T.)
vuslat (A.)
vücûd (A.)

y

ya (T.)
yaba (T.)
yâd (F.)
yad- (T.)
yâd-biliş (F.)
yadlık (F.)
yag- (T.)
yagı- (T.)
yagma (T.)
yagmala- (T.)
yagmalan- (T.)
yagmur (T.)
yâhûd (F.)
yak- (T.)
yakasız (T.)
yakıl- (T.)
yakım (T.)
yakın (T.)
yakîn (A.)
yâkût (A.)

yalan (T.)	yaramaz (T.)	yayak (T.)
yalancı (T.)	yâren (F.)	yaya (T.)
yalancılık (T.)	yara- (T.)	yayıl- (T.)
yalap- (T.)	yaraş- (T.)	yayın (T.)
yalı (T.)	yargu (T.)	yayla (T.)
yalın (T.)	yarı (T.)	yayla- (T.)
yalıncak (T.)	yarıl- (T.)	yay (T.)
yalvar- (T.)	yarım (T.)	yaz- (T.)
yan (T.)	yarım (T.)	yazıl- (T.)
yanak (T.)	yarlıg (T.)	yazılı (T.)
yan- (T.)	yas (T.)	yazlu (T.)
yandur- (T.)	yasa- (T.)	yazuk (T.)
yandurt- (T.)	yadsan- (T.)	yazu (T.)
yanıl- (T.)	yasdug (T.)	yed- (T.)
yanış- (T.)	yaş (T.)	yedil- (T.)
ya'ni (A.)	yaşa- (T.)	yegin (T.)
yanku (T.)	yaşıl (T.)	yehd (A.)
yanlış (T.)	yaşlu (T.)	yel (T.)
yapalak (T.)	yat- (T.)	yelte- (T.)
yapıla- (T.)	yatag (T.)	yemiş (T.)
yapış- (T.)	yatlu (T.)	yen- (T.)
yap- (T.)	yatlug (T.)	yenfehu (A.)
yaprak (T.)	yatsu (T.)	yeni (T.)
yapucu (T.)	yatur- (T.)	yen (T.)
yar (T.)	yavı kıl- (T.)	yensüz (T.)
yâr (A.)	yavlak (T.)	yer (T.)
yara (T.)	yavru (T.)	yerçi (T.)
yaradan (T.)	yavu (T.)	yer- (T.)
yaradıl- (T.)	yavun- (T.)	yeşil(T.)
arak (T.)	yavuz (T.)	yet- (T.)
araklan- (T.)	yavuzlık (T.)	yetîm (A.)
yar- (T.)	yay (T.)	yevme (A.)

yezdân (F.)	yolsuz (T.)	yüce (T.)
yıg- (T.)	yon- (T.)	yük (T.)
yık- (T.)	yor-(T.)	yüklen- (T.)
yıkıl- (T.)	yort (T.)	yüklet- (T.)
yıl (T.)	yorut- (T.)	yüklü (T.)
yıldırım (T.)	yoy- (T.)	yüksek (T.)
yıllık (T.)	yön (T.)	yürek (T.)
yırt- (T.)	yöñe- (T.)	yürü (T.)
yıyl- (T.)	yud- (T.)	yüz (T.)
yi- (T.)	yuducı (T.)	yüz- (T.)
yidi (T.)	yudum (T.)	yüzgeçlik (T.)
yidinci (T.)	yufka (T.)	Z
yidür- (T.)	yugıl- (T.)	zafer (A.)
yig (T.)	yukarı (T.)	zâg (A.)
yigirmi (T.)	yum- (T.)	zâhid (A.)
yigid (T.)	yumak (T.)	zâhir (A.)
yigil (T.)	yumışa- (T.)	zahmet (A.)
yigitlig (T.)	yumışak (T.)	zahmetlü (A.)
yigrek (T.)	yumşan- (T.)	zahm (A.)
yilte- (T.)	yumşat- (T.)	za'îf (A.)
yime (T.)	yumurda (T.)	zâkir (A.)
yimek (T.)	yu-(T.)	zâlim (A.)
yine (T.)	yun- (T.)	zâlimlik (A.)
yi- (T.)	yur (T.)	zamân (A.)
yok (T.)	yurtlu (T.)	zâr (F.)
yoklık (T.)	yut- (T.)	zârılık (F.)
yoksa (T.)	yuva (T.)	zârî (F.)
yoksul (T.)	yuvacı (T.)	zât (A.)
yokuş (T.)	yuvalan- (T.)	zavve (A.)
yol (T.)	yu- (T.)	zâyi' (A.)
yoldaş (T.)	yuy- (T.)	zebânî (A.)
yoldaşlig (T.)	yuyucu (T.)	

zeber (F.)	zeyn (A.)
zebûn (A.)	zî-bahr (F.,A.)
zehr (A.)	zift (A.)
zekât (A.)	zihî (F.)
zelîl (A.)	zihin (A.)
zemheri (T.)	zikir (A.)
zemîn (A.)	zıkr et- (A.)
zen (A.)	zindân (A.)
zenbîl (A.)	zinhâr (F.)
zencîr (A.)	
zencîrlü (A.)	
zerrâk (A.)	
zerre (A.)	
zevâl (A.)	
zevâlli (A.)	
zevk (A.)	

Dil	KELİME SAYISI	YÜZDELİK
TÜRKÇE	1342	% 46,990
ARAPÇA	1063	% 36.429
FARŞA	490	% 16.792
ARAPÇA- FARŞA	7	% 0,239
FARŞA-ARAPÇA	11	% 0.376
RUMCA-YUNANCA	3	% 0.102
MOĞOLCA	2	% 0.068
TOPLAM KELİME SAYISI	2918	% 100

3. 2.Yûnus Emre'de Kelime Hazinesi

Yûnus Emre'nin kelime hazinesi hayatın değişik safhalarıyla ilişkilidir. Kullandığı kelimeleri şöyle tasnif edebiliriz:

a. Allah anlamındaki kelimeler: Azîz, Basîr, Cebbâr, Cebbâr-ı 'Âlem Celâl, Celîl, Çalap, Deyyân, El-hakk, Furkân, Gaffârü'z-Zünûb, Gufran, Hakk, Hâlik, Gufrân, Hayy, Hayyü'l-Bekâ, Hû, Hüve, Kadîr, Kayyûm, Kerîm, Ma'sûka, Mennân, Mevlâ, Padişah-ı lem yezel, Kerim-i Zül celal, Sultan-ı cihan, Sultan-ı vakt, Tanrı.

b. Peygamberimiz için kullanılan kelimeler: Dürr-i yetîm, Ebu'l Müslim, Fahr-ı 'âlem, Habîb Hitâmü'l-mürselîn, Kandîl, Mustafâ, Müctebâ, Resûlu'l-lah, Resûl-ı mutlak, Halil.

c. Peygamber isimleri: Âdem, Cercîs, Dâvûd, Eyyûb, İbrahim, İdrîs, İlyâs, Îsâ, İsmâîl, Hızır, Mûsâ(Mûsî), Nuh, Zülkarneyn, Yakub, Yusuf, Süleyman, İlyas, Muhammed.

d. Melek isimleri: Azrâîl, Cebrâîl, Ferište, ferîşteh, Hârût-Mârût, İblîs, İsrâîl, Kirâmen kâtibîn, Mikail.

e. Din alimleri ve sahabiler: Ashâb-ı suffâ, Barak Baba, Cafer-i Tayyâr, Cüneyd-i Bağdadi, Dört yâr, Ebu Bekir (Sıddîk), Hallâc-ı Mansûr, Hamza, İbrâhîm Edhem, İmrân, Lokmân, Mansûr-ı Bağdâdî, Mevlânâ, Murtaza, Sarı Saltuk, Tapduk.

f. Destani kahramanlar: Rüstem, Ferhad-Şirin, Leyla-Mecnun.

g. Tasavvufi diğer kelimeler: Âb-ı hayât, âb-ı zezem, âgâh, ahad, ahî, akl-ı cüz', akl-ı küll, âkil, aleyhisselâm, arş, âsitân, âsitân-ı mürşid, âyet-i kül, azâzîl, bekâ-ender-bekâ, belâ/belî, beytü'l-ma'mûr bid'at, cehennem, cennet, cübbe, cüz'iyât-ı müselsel, deccâl, dem, dem-sâz, dervîş, destâr, destûr, devrân, din, dîv, dîvân-ı ışk, diyânet, doksan bin hak kelâmı, dört kapı, elest, elhamdülil-lâh, elif-dal-mim, ene'l hak, eren, erkân, esrâr, esrimekesritme, esrük/esrik, evvel, ezel, fakı, fâtiâ, fir'avn, fitne, gâib/gâyıb, garîb, gâzî, gülbang/gülbenk, haç, hadd, hadîs, hakke'l-yakîn, halvet, hakikat, hayr, hemrâh, hulle, hûr/hûri, ışık, ışk, ibret, ihlâs, ilâhî, ilm-i bâtın, ilm-i

sâbık, iman, itikad, inni ene'l hak, kâlû belâ/belî, kârûn, kâzî, kefâret, kemal, kuds, kün feyekün, ledün, ledünnî, len terânî, levh ü kalem, ma'nâ, ma'rifet, mecnûn, melâmet hırkası giymek, men aleyh,a fân men 'arafe nefsehû, mensûh, merci', mezheb, mihr, minber, mine'l-kalbi ile'l-kalb, mushaf, mücâhede, mülk-i ezel, mürîd, mürşid mürted, mürsel, müsülman, musalla, müşâhade, müşrik, namaz, nebi, nefis, nefes, pir, tarik, tarikat, tevrat, sünnet, şeytan, zahid, zühd.

h.Eğitim-öğretim: Okıma, ilm, mescid, medrese, danişmend, alim, hoca, müftü, müderris, mürebbi, şakird, tefsir, ilm-i hikmet, kağıd, mürekkebe, kalem.

ı. İş-çalışma hayatı: Bağ,bahçe, bostan, ekin, ekinci, sarraf,demir,örs, derzi, sayyad, dükkan, bezirgan, kervan, sermaye, bazar,

i. Askeri kavramlar: ordu, binbaşı, çavuş, er, çukal, kılıç, ok-yay, kalkan, mancınık.

j.Gök cisimleri: Arş, gerdum-n, yıldız, ay, zühre, mihr, şems, Mirrih, Bercis, Zuhâl, bulut, yıldırım,

k. Zaman kavramları: devran, vakt, devr, dem, an, yıl, ay, gün, gece,gündüz, seher, bayram, saat, yüzyıl, bin yıl, ilkbahar, yaz, kış.

l. Yer isimleri: Arasat, bağçe, barigah, Behişt, bostan, cihan, Dergâh, dirneg, Duzah, dünya, ev, Ezeli vatan, Guristân, Firdevs, Hacerü'l-Esved, Hicâz, Ka'be, Kâf, Konya, Mahşer, Makber Mey-hâne, meclis, mescid, Mir'ac, Rum, Safâ, saray, Sidret'ül munteha, Sivas, tekye, Tu'r, yir yüzi.

m. Hayvan isimleri ve hayvan organları: balaban (doğan), bere (kuzu), Burak, dilgü, devlengüç (toygar kuşu), dürrac, gözsepek (köstebek), Hüma, ılan, keler (kurbağa), koduk, şir (arслан), togan, kuş, güğercin, bülbül, aru, sinek, pervane, baykuş, mismil (koyun) kurd, çıyan, karınca, akrep, ördek, çaylak, kaz, bahri, şah balaban, zağ (karga) boz yapalak (baykuş cinsi) bâl (kanat), kerkes, Düldül (Hz. Ali'nin atı), tosbaga, koyun, murg, hınzır (domuz), horus, koduk (eşek yavrusu), minkar (kuş gagası), yapa (tüy), Simurg, Anka, şahin, ceylan, gazal, öküz.

n. Bitki isimleri: ağaç, gül, reyhan, mişe/bişe, öd ağacı, nohud, mugayla diken, ney-şeker (şeker kamışı), hâr, benefşe, nergis, çiçek, sümbül, servi, çiçek,

o. Yiyecek ve içecek isimleri: şeker, şerbet, üzüm, incir, nuş (bal), nukl (meze), şarab, şehd (bal), yemiş, yumurda, duz, şeftalü, zerdalü, yağ, bal, su.

ö. Maden isimleri: altun, zer, gümüş, demur, muhas (bakır), sadef, tutiya, inci, mirvarid (inci) mercan.

p. Kadın isimleri: Belkıs, Havva, Leyli/Leyla, Meryem, Şirin, Zühre, Züleyha.

r. Musiki âletleri: nay, çeng, tef, tabıl, rebab, saz, nakus (kilise çalgısı).

s. Eşya isimleri: kepenek, börk, ayine, susak, kisvet, külüng, nikab, müşk, zünnar, şem, dervaze, çomak, asa, ağaç at (tabut), ocak, kiriş, iğne, çevgen, kılınç, yay, piyale, kadeh, raht, kagıt.

ş. Tanınmış başka kişi isimleri: Calinus, Bukrat, Hızır, Hüsrev, Sikender, Mecnun, Ferhad, Feridun, Nuşin-revan, Nemrud, Haman, Karun.

t. Dağ isimleri: Tur, Kaf.

Görüldüğü gibi hayatın hemen her alanıyla ilgili kelimeler kullanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada Yûnus Emre'nin, Türkçe Divan ve Risalet'ün- Nushiyye'si dil yönüyle incelendi.

İncelemede eserlerin ses bilgisi (fonetik), şekil bilgisi (morfoloji), söz dizimi (cümle bilgisi, sentaks) ve klim dağılımı incelendi. Bu inceleme ve değerlendirmelerden sonra şu sonuçlara ulaşıldı:

1. Yûnus Emre'nin eserlerinde Türkçe ses yapısının temeli olan ünlü uyumlarından kalınlık-incelik uyumunun kuvvetli, düzlük-yuvarlaklık uyumunun zayıf olduğu görüldü.
2. Eserlerde e>i değişmesi görülmektedir. Bugün ilk hecede bulunan (e) seslerinin önemli bir kısmı (i) dir. Yir, iy", yidi, bil" vb.
3. Eserlerde hem kelime düzeyinde hem de ses düzeyinde yuvarlak ünlülü kelime kullanma eğilimi görülmektedir.
4. Eserlerde ünlü düşmeleri sık geçmektedir.
5. Eserlerde birleşme hadisesine örnek olabilecek sözcükler vardır. (niçün, n'it, n'ol vb.)
6. Eserlerde k>h değişikliği kelime başında (kanı) ve kelime içinde (uyhu) görülmektedir.
7. Eserlerde g# seslerinin düştüğü görülmektedir. Acıg<acı, çerig>çeri.
8. "Sovuk" kelimesinde g>v değişimi görülmektedir.
9. Göçüşme (metatez) olayına örnek vardır: gibi>bigi
10. "s" sesinde ikizleşme görülür: ıssı, assı
11. Öyle kelimesi "eyle" şeklindedir.

12. Bugünkü Türkçede başta “t” bulunan bir kısım kelimelerde (d) vardır: dütün vb.

13. Bazı kelimelerin başındaki “t” sesi ötümlüleşmemiştir. “Tag, togdı” vb.

14. Eserlerde kelime başında “y” düşmesi görülmektedir:”İlduz, ıldurum, ilan”.

15. İlgi eki ünsüz ile biten isimlerde “-Un”; ünlü ile bitenlerde “-nUn” dur. Yaklaşma eki “-A” dır. Eski Türkçenin “-gA”’sından inkişaf etmiştir. Ünlüyle biten bir kelimeye geldiği zaman araya yardımcı “-y-“ sesi gelmektedir: Bulunma eki “-dA” ekidir. Uzaklaşma eki “-dAn” dir. Eşitlik eki “-cA” dır. Yer-yön ekleri –“rA; -ArU”dür. Vasıta-araç ekleri ile ve “-n”dir; ile’nin ilk hecesi yardımcı sesler gibi düşmektedir.

16. Bulunma hal ekinin bulunma ana görevi yanında eserlerde farklı görev ve anlama sahip olduğu görülmektedir.

a)”Her gün” anlamında:

Yir-içer oturur senünle günde (RN 518/2)

b)Uzaklaşma görevinde:

Irılmadın tura sultan katında (RN 28/2)

17. Yönelme hal ekinin, yaklaşma ana görevi yanında eserlerde farklı görev ve anlama sahip olduğu görülmektedir.

a)Uzaklaşma görevinde:

Kıyamaz virmege canına geçdi. (RN 376/1)

b)”için” anlamında:

Selam virmeklige ögin diremez. (RN 150/1)

18. Eserlerde tamlamaların üçlü ve dörtlü terkipleri kullanmamıştır. Bu eserlerinin dilinin daha akıcı ve yalın olmasını sağlar

19. Eserlerde sayı isimlerinden en çok “bir” kullanılmıştır. Tasavvuf anlayışında Tanrı ile bir olmak fikrinin bu şekilde vurgulandığı görülmektedir.

20. Yabancı menşeli sayı isimleri yerine daha çok Türkçe sayı isimleri tercih edilmiştir.

21. Türkçe eklemeli bir dildir. Eserlerde yapım ekleri vasıtasıyla çok kelime türetildiği görülmektedir.

22. Eserlerde en çok kullanılan zamir “ben”dir. Bu da tasavvufun özünde yer alan “kendine dönüş” düşüncesiyle yakından alakalıdır.

23. Eserlerde çok değişik sıfat örneklerine rastlanmıştır. Sıfatlar gündelik dildir. Niteleme, pekiştirme, küçültme, sayı, belirtme sıfatları oldukça fazladır. Bu da eserlerin dilini zenginleştirmektedir.

24. Dönüştülük zamirleri: “Öz, kendü ve kendöz”dür, belirsizlik zamirleri “cümlesi, fılan, kangısı, ne kim , kim, kimi,kimesne, her biri her birisi” şeklinde kalabalık bir kelime çeşidi kullanılmıştır.

25. Eserlerde Zarf olarak kullanılan kelimelerin şu şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir: Sadece kelime olarak kullanılanlar, ek alarak Zarf olanlar kelime tekrarıyla Zarf olanlar. Bu şekilde dilin olanakları kullanılarak kelimeler seçilmiştir.

26. Eserlerde “IncA” Zarf fiili , ”-ceğine” anlamını da taşımaktadır.

Ya bu mal eksilince ben öleyim. (RN 378/1)

27. Eserlerde yabancı dilden gelen edatların çok az kullanıldığı görülmüştür. “Şayed, amma, velakin, lakin bigi” gibi edatların sayısı sınırlıdır. “Çün” en çok kullanılan edattır.

28. Görülen geçmiş zaman eki “-dI”, öğrenilen geçmiş zaman eki “-mIş”, gelecek zaman eki “-cAk” ve “IsAr”, geniş zaman eki “-(ü)r /-er /-ar”, şart kipi “sA”, gereklilik “mAll, lazım, gerek, istek kipinin “-A” ek ve kelimeleriyle karşıladığı görülmüştür.

29. Eserlerde istek ekinin, kullanılış tarzına göre, bazen geniş zaman ve gelecek zaman anlamı taşıdığı görülmektedir. Ayrıca “gerek” kelimesi ile kullanıldığı örneklerde gereklilik manası da vardır.

Dutar ta’cil işin uyana sanur (RN 226/2) “Uyanacak sanır”

Bulasın sabrıla Mi’rac u Tur’ı (RN 312/2) “Bulursun”

Neyi neye gerek ol bile gerek (RN 338/1) “Bilmeli”

Gerek hariciler sürile şardan (RN 476/2) “Sürülmeli”

30. “-mAdAn” “-IbAn” “-I”, “-Ip”, “-(y)IncA”, “AndA”, “medIn”, “-dUkçA”, “dUkdA”, “ken” zarf-fiil ekleri, “-mAk”, “-Iş” isim-fiil ekleri ve “-An”, “-AsI” ve dIk”sıfat-fiil ekleri olarak kullanılmıştır.

31. Eserlerde en çok kullanılan zaman geniş zaman ekidir. Bu hayatın bir bütün olarak tasavvur edildiği şekilde düşünülebilir.

32. Eserlerde rivayet birleşik zaman ve şimdiki zaman kullanılmamıştır.

33. Eserlerde cümle ve cümle topluluğu sayısı 6889’dur. Bu sayı bağlama edatıyla kullanılan ve bağlama edatı kullanılmadan oluşturulan cümlelerdeki cümle sayıları düşünüldüğünde 10000’e yaklaşmaktadır. Hacmine göre oldukça fazla sayıda (3449 beyit) yargı, hüküm ve değerlendirme demektir.

34. Eserlerde sadece 2 Arapça cümle vardır. Eserlerde ayet ve hadislere telmihler çok fazla sayıda olmakla beraber Yûnus Emre bunların orijinal metinleri yerine Türkçe çevirilerini vermiştir.

35. Eserlerdeki bağlama edatı ile bağlanmayıp cümle topluluğu oluşturan cümle sayısı 2446'dır. Bunun tüm cümle ve cümle topluluklarına oranı ise %35,459'dur. Toplam cümle içerisinde bu kuruluştaki cümlelerin kullanılması dile akıcılık kazandırır.

36. Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümlelerin sayısı 224'dür. Bu cümle topluluklarının tüm cümle ve cümle topluluklarına oranı ise % 3,247'dir. Bu eserlerin dili açısından oldukça önemli bir sonuçtur. Gereksiz ve uzun cümleler yerine daha akıcı ve kısa cümle kullanılması oldukça önemlidir. Bu sayede eserlerin dili daha anlaşılır ve açık olmaktadır.

37. Eserlerdeki cümlelerin (tek yargıdan oluşan cümlelerin) sayısı 4034'dür. Tek bir yargıdan oluşan cümleler cümlelerde ağırlığı oluşturmaktadır. Tek yargılı cümlelerin tüm cümle ve cümle topluluklarına oranı ise %58,480'dir. Bu eserlerin cümle yapısı olarak kısa ve basit olarak yazıldığını gösterir. Aslında hayatı basit süsten ve gösterişten uzak yaşayan Türk milletinin hayat tarzını bir bakıma Yûnus 'un cümle yapısında da görmekteyiz.

38. Eserlerdeki cümlelerin kuruluşuna bakıldığında Türkçe cümle yapısının korunduğu görülmektedir. Yüklem sona olması yani kurallı cümle kurma hem tek yargılı hem bağlama edatıyla oluşturulmuş hem de bağlam edatı kullanılmadan oluşturulmuş cümlelerde daha fazladır. Üstelik bu şiir dili için de başlı başına bir ayrıcalık oluşturmaktadır.

39. Eserlerde Yûnus Emre'nin tercihini daha çok olumlu cümleden yana kullandığı görülmektedir. Bu hayata bakış açısıyla örtüşmektedir. Barış, sevgi ve hoşgörü düşüncelerinin ağır bastığı bir felsefenin cümle kuruluşuna da bu özellikler yansıtılmıştır.

40. Eserlerde yüklem görevinde kullanılan kelimelere bakıldığında Yûnus Emre'nin tercihini "fiil" olduğu görülür. Bu duruma göre, Yûnus Emre'nin, hareket ağırlıklı cümleler kurduğu yargısına varılmaktadır.

41. Eserlerde cümlede unsur sayısı olarak iki unsurun kullanıldığı görülmektedir. Beş unsur ve daha fazla sayıdaki unsur sayısından oluşan cümleler çok azdır. Dili gereksiz söz ve ayrıntılardan uzak tutmaya çalıştığı görülmektedir.

42. Eserlerde Yûnus Emre'nin Türkçe kelimeleri ağırlıklı olarak kullandığı görülmektedir. (% 49). Bu değer bile başlı başına Yûnus Emre'nin Türkçeye ne kadar önem verdiğini göstermeye yeterlidir.

43. Yûnus Emre'nin kullandığı Arapça ve Farsça kelimeler halkın aşına olduğu ve garipsemediği kelimelerdir. “Vahdet-i vücud” için kullandığı “Bir ben vardır bende benden içeru” söyleyişinde olduğu gibi Türkçe ibare ve kullanımlarla karmaşık konuları bile yalın bir şekilde söylemiştir.

44. Yûnus Emre Arapça ve Farsça kelimeleri özgün hallerinden ziyade Türk hançeresine uydurarak söylemiştir. “eşkere (aşikar), muştı(müjda), bismillah (bısmıl)” vb.

45. Yûnus Emre'nin kelime hazinesinde çok farklı alanlarda farklı kelimelere rastlanılabilmektedir. Yeri geldiğinde bir tabiat bilimci yeri geldiğinde bir filozof yeri geldiğinde samimi bir müslüman ama en çok da insan yönünü görmekteyiz.

46. Yûnus Emre dilin bütün olanaklarından faydalanarak çok canlı, akıcı ve yalın bir edebi dil meydana getirmiştir.

Yûnus Emre Türk şiirinin sevilmesinde ve benimsetilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Türkçe'nin sevimli ve güler yüzü onunla hayat bulmuştur. Bugün yaşanan dil tartışmalarına Yûnus Emre dil anlayışıyla çok basit olan çözümler bulmuştur. Halkın da artık benimsediği ve kendi anadiline uygun gördüğü yabancı kelimeleri kullanarak bu iş çözülebilir. Türkçe kelime sayısı her zaman yabancı dildeki kelimelerden fazla kullanılmak zorundadır. Bu konuda ölçü kaçırılmamalıdır.

Bu incelememizde Yûnus Emre'nin bir dil haritasını çıkartmaya çalıştık . Bu çalışma Yûnus Emre'nin dil anlayışını ortaya koymaktadır. İstatistik sonuçları yorumlanarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (2000), **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- _____ (1995), **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Ankara, Engin Yayınları.
- _____ (2005), **Yûnus Emre Şiirinin Gücü**, Ankara, Bilgi Yayınları.
- BANARLI, Nihad Sami (1998), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BAŞGÖZ, İlhan (1999), **Yûnus Emre I: İnceleme, II ve III: Şiirlerinden Göldeste** (MEB Dünya Klasikleri Dizisi'nden alınarak Cumhuriyet gazetesi Yayınları), İstanbul.
- BİLGEGİL, Kaya (1984), **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1968), **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul.
- _____ (1972), “Yûnus Emre’de Arkaik Unsurlar”, **TDED**, c.XX, s. 6.
- _____ (1984), **Türk Dili Tarihi**, İstanbul.
- CEMİLOĞLU, İsmet (2001); **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEMİREL, Özcan (1999); **Türkçe Öğretimi**, İstanbul, MEB Yayınları.
- Derleme Sözlüğü (1963-1982), **Türk Dil Kurumu**, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1983), **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları.
- _____ (1992), **Yûnus Emre’nin Şiirlerinde Türkçenin Gücü: Türk Dili**, No: 487: 30-49.
- DEVELİOĞLU, Ferit, (1970); **Osmanlıca-Türkçe Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)**, Ankara, Ak Kitabevi Yayınları.
- EMİROĞLU, İbrahim (2002), **Sufi ve Dil**, İstanbul, İnsan Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (1962), **Türk Dilbilgisi**, İstanbul.
- _____ (1958), **Dede Korkut Kitabı I: Giriş-metin-Faksimile**, Ankara TDK Yayınları.
- FUAT, Memet (1995), **Yûnus Emre**, İstanbul.
- GABAİN, A.Von (1988), **Eski Türkçenin Grameri**, (Çev. Mehmet Akalın) TDK Yayınları, 532. TTK Basımevi.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001), **Dilbilgisi**, Ankara, Ayraç Yayın evi.
- GÖÇGÜN, Önder (1995), **Dünden Bugüne Yûnus Emre**, Ankara.

GÖLPINARLI, Abdalbaki (1961); **Yûnus Emre ve Tasavvuf**, İstanbul, İnkılap Yayınları.

_____ (1979), “**Yunus Emre, Hayatı, Sanatı, Şiirleri**”, İstanbul, Varlık Yayınları.

GÜZEL, Abdurrahman (2004), **Dini- Tasavvufi Türk Edebiyatı**, Ankara, Akçağ Yayınları.

HACIEMİNOĞLU, Necmeddin, (1976), “Yûnus Emre’nin Türkçesi” **Atsız Armağanı**, İstanbul, Ötüken Yayınları.

_____ (1939), **Türk Dilinde Edatlar**, MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi:193 İstanbul.

HENGİRMEN, Mehmet (1998), **Türkçe Dilbilgisi**, Ankara, Engin Yayınları.

HATİPOĞLU, Vecihe (1982), **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ankara.

İLAYDIN, Hikmet (1983), “Yûnus Emre”, **Türk Dili**, S.45, Ankara, s.384.

KARAHAN, Leyla (1998), **Türkçede Söz Dizimi**, Ankara, Akçağ Yayınları.

_____ (1995), “-sa/se Eki Hakkında” , **Türk Dili**.S. 526, s.45-54.

_____ (2000, “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” **Türk Dili**, S.583, Temmuz, s.35-42.

KILIÇ, Mahmut Erol (2004), **Sufi ve Şiir**, İstanbul, İnsan Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (1973), “Yûnus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri”, **Türkoloji Dergisi**, C.V, S.13, Ankara.

_____ (1973), **Marzuban-name Çevirisi**, Ankara, DTCF Yayınları.

_____ (1980), “Anadolu Beylikleri Devrinde Türk Dili ve Karamanoğlu Mehmet Bey” **Milli Kültür Dergisi**, S.3. s.9-13.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2003), **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları.

_____ (1991), **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

LEVEND, Agâh Sırrı (1973), **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.1, Ankara.

MANSUROĞLU, Mecdut (1946), “Anadolu’da Türk Dili ve Edebiyatı’nın İlk Mahsulleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.I, s.58-64.

_____ (1946), **Anadolu Metinleri**, (XIII. Asır), “Şeyyad Hamza’ya Ait Üç Manzume”, **TDED**, C.1. S.39. s.181-182.

_____ (1958), **Sultan Veled’in Türkçe Manzumeleri**, İstanbul.

MEHMEDOĞLU, Alaeddin (1999), “Bağımlı Birleşik Cümle Üzerine”, **Türk Dili**, S. 67, Mart, s. 68-75.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (1995), **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, Komisyon, Ankara.

ÖZTELLİ Cahit (1977), **Belgelerle Yûnus Emre**, Ankara.

PALA, İskender (1999), **Yûnus Emre**, İstanbul, Timaş Yayınları.

PEKOLCAY, Necla (1967), **İslami Türk Edebiyatı**, Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul.

Şemsettin, SAMİ, (1996), **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul, Çağrı Yayınları.

SCHİMMEL, Annemarie (1982), **Tasavvufun Boyutları**, İstanbul.

TATÇI, Mustafa (2005), **Yûnus Emre Külliyyatı**, 3 cilt, I Tahlil, II Tenkitli Metin, III Risaletü’n-Nushiyye, cilt İstanbul. MEB Yayınları.

_____ (2001), **Yûnus Emre İle İlgili Makaleler**, Ankara, MEB Yayınları.

TİKEN, Kamil (2004), **Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-fiiller**, Ankara, TDK Yay.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1994), **Eski Türkiye Türkçesi (XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük)**, İstanbul, Enderun Kitabevi.

_____ (1982), “Yûnus ’un Dili İle İlgili Notlar” , C. II, II. **Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, s. 112-124,

TÜRK DİL KURUMU (1991), **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü II**, Ankara.

_____ (1995), **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı**, 22-23 Ekim, 1993, Ankara.

_____ (1999), **Türk Gramerinin Sorunları II**, Ankara.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ (1986), **Devirler-İsimler-Eseler-Terimler**, C. 6, İstanbul, Dergah Yay.

ZÜLFİKAR, Hamza (1995), “Girişik Cümle Sorunu”, **Türk Dili**, Haziran, S. 522, s.24-31.